

Salme Kalliokoski & Miia Kivimäki

**IKÄIHMINEN TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN
UHRINA**
Kirjallisuuskatsaus

TIIVISTELMÄ

Salme Kalliokoski, Miia Kivimäki: Ikäihminen taloudellisen kaltoinkohtelun uhrina

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Syyskuu 2021

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelemme ikäihmisen lähisuhteissaan kokemaan taloudellista kaltoinkohtelua. Selvittelimme aineistomme kautta miten taloudellinen kaltoinkohtelu vaikuttaa ikäihmisen elämään ja millaisia keinoja sosiaalityössä on ikäihmisen tukemiseksi. Esittelemme ilmiön taustaksi siihen liittyvää teoriaa, vanhuusoikeutta ja gerontologista sosiaalityötä. Tutkielmamme on laadullisena tutkimuksena toteutettu kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka aineistona on 20 kansainvälistä, tieteellistä artikkelia. Aineiston analyysimenetelmänä on hyödynnetty sisällönanalyysia.

Taloudellinen kaltoinkohtelu on yksi yleisimmistä kaltoinkohtelun muodoista ikääntyvien keskuudessa. Sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on vaikeaa, koska se voi toteutua ilman ulkopuolelta havaittavia merkkejä, se aiheuttaa häpeää, eikä siitä välttämättä haluta puhua. Jokaiselle ikäihmiselle kuuluu kuitenkin oikeus arvokkaaseen, oikeudenmukaiseen ja turvalliseen vanhuuteen.

Tutkimustulokset kertovat, että kyse on yleisestä ja kansainvälisestä ilmiöstä. Tutkielman perusteella näyttää siltä, että taloudellinen kaltoinkohtelu aiheuttaa ikäihmisen elämässä heikentymistä ihmisoikeuksien toteutumisessa, fyysisessä ja psyykkisessä terveydessä sekä sosiaalisissa suhteissa. Tiedon lisääminen, ennaltaehkäiseminen, verkostotyö ja puuttuminen ovat sosiaalityön keinoja taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuneen ikäihmisen tukemisessa. Erityisesti tämä korostuu tällä digitalisaation aikakaudella, jolloin ikäihminen usein tarvitsee muiden apua omien asioidensa hoitamiseen.

Keskustelua on hyvä käydä ikäihmisen asemasta ja kohtelusta yleisemminkin. Sosiaalityön yksi tehtävä on lisätä laajempaa tietoisuutta ilmiöstä ja ikäihmisen oikeuksien puolustamisesta niin mikro- kuin makrotasolla. Ilmiön parissa toimiminen vaatii ikäihmisen kunnioittamista ja eri toimijoiden yhteistyötä.

Avainsanat: ikäihminen, taloudellinen kaltoinkohtelu, gerontologinen sosiaalityö, vanhuusoikeus, kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Salme Kalliokoski, Miia Kivimäki: Elderly person as a victim of financial abuse
Master's thesis
Tampere University
Degree Programme in Social Work
September 2021

In this master's thesis, we examine financial abuse experienced by the elderly in their close relationships. Using the data we have collected, we study the effects financial abuse has on the life of an elderly person, and the responsive measures taken in social work. As an introduction to the phenomenon, we present aspects of related theories, elder rights, and gerontological social work. Our thesis is a descriptive literature review executed as a qualitative study, and the data consists of 20 international scientific articles. Content analysis has been used as the data analysis method.

Financial abuse is one of the most common forms of abuse among the elderly. Recognizing and intervening in this type of abuse may be difficult, since it might go unperceivable to the outside world. Moreover, it causes shame, and is not necessarily a topic one likes to talk about. Every elderly person, however, has the right to a valuable, fair, and safe old age.

The results of several studies imply that financial abuse is a common and international phenomenon. Based on this thesis, it seems that financial abuse weakens the elderly person's human rights, physical and mental health, and social relationships. Raising awareness, preventive work, utilizing networks, and intervention are measures used in social work to support an elderly person who is a victim of financial abuse. This is emphasized in this time of digitalization, when an elderly person often needs outside help running their daily errands.

The situation of the elderly and their treatment overall should be discussed more. Social work has an important role in raising awareness of the phenomenon as well as defending the rights of the elderly on micro and macro levels. Operating among this phenomenon requires respecting the elderly and cooperation of different operators.

Keywords: elderly person, financial abuse, gerontological social work, elderly rights, literature review

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KATSAUS IKÄIHMISEN TALOUDELLISEEN KALTOINKOHTELUUN	8
2.1 Ikäihmisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun määrittelyä	8
2.2 Taloudellinen kaltoinkohtelu – monimutkainen ilmiö	10
3 VANHUUSOIKEUS JA GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ SUOJAAMASSA IKÄÄNTYNYTTÄ TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN UHRIA	12
3.1 Vanhuusoikeus syntyi turvaamaan ikäihmisten oikeuksia	12
3.2 Gerontologinen sosiaalityö osana ikäihmisten parissa tehtävää työtä	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
4.1 Tutkimuksen tavoite	25
4.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	25
4.3 Tutkimusetiikasta ja tutkimuksen luotettavuudesta	27
4.4 Aineisto ja sen hankinta	31
4.5 Aineiston analyysi	35
5 TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN VAIKUTUKSIA IKÄIHMISEN ELÄMÄÄN	40
5.1 Ikääntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu ihmisoikeusrikkomuksena	40
5.2 Ikäihmisen terveys vaarantuu taloudellisen kaltoinkohtelun seurauksena	47
5.3 Taloudellinen kaltoinkohtelu haittaa ikäihmisen sosiaalisia suhteita	51
6 SOSIAALITYÖN KEINOJA TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN UHRIKSI JOUTUNEEN IKÄIHMISEN TUKEMISESSA	55
6.1 Tiedon merkitys ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutusten vähentämisessä	55
6.2 Taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemiseen on monia mahdollisuuksia	59
7 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA	64
8 POHDINTA	68
LÄHTEET	71
LIITTEET	83

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Toteutetun kirjallisuuskatsauksen vaiheet Kivistön (2020) mukaan.	34
Kuvio 2. Taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksia ikäihmisen elämään.	65
Kuvio 3. Sosiaalityöntekijän keinoja taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa.	67
Taulukko 1. Aineiston pohjalla olevat tietokannat	31
Taulukko 2. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	33
Taulukko 3. Toteutetun aineiston analyysin vaiheet.....	39

1 JOHDANTO

Ikäihmisten kaltoinkohtelu määritellään Suomessa toimivan Suvanto ry:n mukaan sellaiseksi teoksi tai tekemättä jättämiseksi, joka ikäihmisen luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvana jollain tavoin vaarantaa ikäihmisen terveyttä, turvallisuutta tai hyvinvointia. Kaltoinkohtelulla voidaan tarkoittaa loukkaamista tai ihmisarvoa alentavaa kohtelua, oikeuksien rajoittamista, auttamisen tai hoitamisen laiminlyöntiä, hyväksikäyttöä taloudellisessa tai seksuaalisessa mielessä sekä psyykkistä tai fyysistä kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. Kaltoinkohtelu voi toteutua parisuhteessa, perheen sisällä tai lähisuhdeväkivaltana ihmissuhteessa, jonka ikäihminen kokee läheiseksi. Kaltoinkohtelu voi näyttäytyä myös hoitosuhteessa, jolloin se ilmenee huonona ja epäeettisenä kohteluna. Ikäihminen voi kohdata myös rakenteellista kaltoinkohtelua, jolloin puhutaan yhteiskunnassa tai palvelujärjestelmässä esiintyvistä syrjinnästä tai palvelujen epäämisestä iän vuoksi. (Suvanto ry. 2018)

Teema kiinnosti kumpaakin tekijää sen ajankohtaisuuden vuoksi etenkin nyt, kun ikäihmisten määrä on maailmanlaajuisesti kasvamassa. Ikäihmisiin kohdistuva taloudellinen kaltoinkohtelu näyttää olevan kansainvälinen, laajasti esiintyvä ilmiö. Olemme pohtineet paljon myös palvelujen ja taloudellisten asioiden hoitamisen siirtymistä sähköiseen muotoon. Digitalisaation myötä ikäihmisten mahdollisuudet asioidensa itsenäiseen hoitamiseen näyttävät vaikeutuneen tai siitä voi tulla jopa mahdotonta. Kun ikäihmiset tarvitsevat apua ja tukea näissä asioissa, käytössä on joitakin yleisiä keinoja, kuten esimerkiksi valtakirjoja tai sosiaalityöntekijän tukea. Myös monet suomalaiset kirjoittajat ovat huolestuneina ottaneet kantaa ikäihmisten asemaan yhteiskunnassa ja heidän kohtaamiinsa epäkohtiin niin yksilöllisessä elämässä, lähisuhteissa kuin laajemminkin yhteisöissä.

Kiljunen (2015) toteaa ikäihmisiin kohdistuvan taloudellisen kaltoinkohtelun olevan globaali ongelma ja yksi yleisimmistä ikäihmisiin kohdistuvista kaltoinkohtelun muodoista. Taloudellisella kaltoinkohtelulla on hänen mukaansa tuhoisia seurauksia ikäihmisen elämään yksilö- ja yhteiskuntatasolla. Jokaisella ikäihmisellä on oikeus turvalliseen ja ihmisarvoiseen elämään elämän loppuun saakka, vaikka ikääntymisen myötä ihmisen toimintakyky heikkenee. Kiljunen viittaa teoksessaan (emt., 319) ihmisoikeuksiin, jotka ovat universaaleja ja kuuluvat kaikille.

Helander (2006) kirjoittaa ikäihmisten asemasta: aiemmin koettu arvostus yhteiskunnan johtajina on muuttunut arvostusvajeeksi. Ikäihmisten väestöosuuden kasvu ei ole kohentanut heidän valta-asemiaan eikä selitä arvostuksen vähenemistä. Kehitys sisältää paradoksin: ikäihmisten väestöosuuden kasvaessa kaikissa kansanvaltaa soveltavissa järjestelmissä ikäihmisten edustus keskeisissä valtaa käyttävissä instituutioissa on heikentynyt. Useissa kansanedustuslaitosten ikärakennetta koskevissa erittelyissä ikääntyminen on mielletty ongelmaksi eikä myönteiseksi piirteeksi. Muutos on tapahtunut vain muutaman viime vuosikymmenen aikana. Helander (emt.) painottaa, että kyse on siitä, miten ikäihmiset itse kokevat tulevansa arvostetuiksi yhteiskunnassa. Kansainvälisesti ja kansallisesti on ollut tavoitteena kohentaa ikäihmisiä koskevaa arvostusta, nostaa heidän itsetuntoaan ja aktivoida heitä yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Myös Ylikarjula (2011) kirjoittaa arvokkaan ikääntymisen määrittelemisestä. Hänen mukaansa länsimaissa näyttää olevan vallalla elämän arvostaminen suoritusten ja tuottavuuden kriteerien mukaisesti. Pelko muista riippuvaiseksi joutumisesta tai siitä, että tuntisi itsensä hyödyttömäksi, askarruttaa monia. Ihmiskuvan näkökulmasta ikääntyminen ei ole patologista tai sairaalloista kehitystä, jota tulisi kaikin tavoin estää. Ikääntyminen on olennainen osa ihmisenä olemista. Ikääntyvän ihmisen arvokkuuteen kuuluu kunnioittava suhtautuminen kaikilla tasoilla. Ylikarjulan (emt.) mukaan ikäihmisten parissa tapahtuvan työskentelyn tulisikin olla eettisesti korkealaatuista ja läpinäkyvää.

Kauppila (2012) kirjoittaa ikäihmisen kokemasta syrjinnästä. Nuoret ja keski-ikäiset voivat ajatella, ettei ikäihmisellä ole mitään annettavaa. Hän sanoo henkisen syrjäytymisen olevan syrjäytymistä yhteiskunnallisesta osallistumisesta, etäännyttä kulttuurisista tilaisuuksista ja henkisten voimavarojen hyödyllisestä käyttämisestä. Henkinen syrjintä johtuu hänen mukaansa muiden ihmisten asenteista. Hän näkee ikäihmisellä olevan Suomessa selkeä paikka ydinperheen ulkopuolella, toisin kuin esimerkiksi Välimeren maissa. Nuoremman sukupolven henkistä ylivaltaa hän nimittää ”graaviksi ja ikäihmistä masentavaksi”. Tekninen syrjintä tarkoittaa Kauppilan (emt.) mukaan nykyaikaisen tietotekniikan syrjäyttämiä ikäihmisiä: monet palvelut ja tärkeä tieto on saatavissa vain internetistä. Hän toteaa tietotekniikan varaan rakennetun yhteiskunnan olevan liian kallis ja monimutkainen, jolloin osa ikäihmisistä on täysin pankkien tietoteknisten palvelujen ulkopuolella. Hän kirjoittaaakin ikäihmisten oikeuksien julistamisesta: ihmisoikeudet eivät ole ulottuneet ikäihmisille ja heille tarvittaisiin oma ihmisoikeussopimus.

Kaskiharju (2019) toteaa, että ikäihmisten parissa tehtävässä työssä ja gerontologiassa haavoittuvuus näyttäytyy osana ihmiselämän kehitystä: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hauraus, joihin liittyy herkkyys ja sensitiivisyys, kasvattavat tarvetta suojaamiselle. Suojaamisessa on kysymys ikäihmisille kuuluvista oikeuksista. Haavoittuvuuden käsite yhdistää vanhuusoikeutta ja gerontologiaa ja sen ymmärtäminen universaalina ilmiönä vähentää stigmaa ja turvaa ihmisoikeuksia. Gerontologian näkemys haavoittuvuudesta onkin laaja: se sisältää ihmisenä kehittymisen ja voimavarojen lisäksi ihmisarvon ja ihmissuhteet sekä toimintakyvyn. Kaskiharjun (emt.) mukaan ikäihmisen asema tulisi yhteiskunnallisesti ymmärtää laajemmin kuin vain sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaana tai hoitoa tarvitsevana raihnaisena asiakkaana. Kirjoittajan mukaan haavoittuvuuden ymmärtämisen myötä voidaan enemmän nähdä ikäerityisyyttä ja ihmisarvoa. Näihin voidaan yhteiskunnallisesti vastata laadukkailla palveluilla.

Tarkastelemme tässä pro gradu –tutkielmassamme aineistoon perustuen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksia ikäihmisen elämään sekä sosiaalityön keinoja tukea taloudellisesti kaltoinkohdeltua ikäihmistä. Rungas julkinen keskustelu ja esimerkiksi edellä mainittujen kirjoittajien näkemykset sekä omat työkokemuksemme ja henkilökohtaiset kokemuksemme ovat herättäneet kiinnostuksemme ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun lähempään tarkasteluun.

Olemme käyttäneet tutkielmassamme käsitettä ”ikäihminen” kuvaamaan ikääntynyttä ihmistä ja käsitettä ”kaltoinkohtelu” kuvaamaan ikäihmisiin kohdistuvaa ja heitä vahingoittavaa huonoa kohtelua. Mielenkiintomme liittyy nimenomaan ikäihmisen lähisuhteessaan kohtaamaan taloudelliseen kaltoinkohteluun. Esittelemme tutkimuksemme tuloksissa, millaisia asioita aineistossamme nousi esille taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksista ikäihmisten elämään ja gerontologisen sosiaalityön keinoista tukea ikäihmistä ilmiön edessä. Vaikutukset olemme jakaneet vaikutuksiin ihmisoikeuksien toteutumisesta ja terveydellisiin ulottuvuuksiin (fyysinen ja psyykinen) sekä sosiaalisiin suhteisiin. Tutkimustuloksissa esittelemme myös sosiaalityön keinoja tukea ikäihmistä, joka on kokenut lähisuhteessaan taloudellista kaltoinkohtelua. Nämä tulokset olemme jakaneet käsittelemään ennaltaehkäisyä, verkostotyötä ja puuttumista sekä tiedon merkitystä.

2 KATSAUS IKÄIHMISEN TALOUDELLISEEN KALTOINKOHTELUUN

2.1 Ikäihmisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun määrittelyä

Ikäihminen määritellään vanhuspalvelulaissa toimintakyvyn perusteella ilman ikää. Vanhuspalvelulaki määrittelee iäkkääksi henkilöksi ihmisen, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkeasta iästä johtuvien, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen myötä tai ikääntymiseen liittyvästä rappeutumisesta johtuen. (Vanhuspalvelulaki 980/2012.)

Sosiaalityöntekijät selvittävät ikääntyneiden perhesuhteissa ilmeneviä erimielisyyksiä, ristiriitoja sekä omaishoitosuhteisiin liittyviä hankaluuksia (Koskinen 2003, 358; Ylinen & Rissanen 2005; Seppänen 2006; Ylinen 2008). Ikääntyneiden perhe- ja lähisuhteissa koettua väkivaltaa on tutkittu osana laajempaa ikääntyneisiin kohdistuvaa kaltoinkohteluilmiötä. Kaltoinkohtelu-käsitteen yksiselitteinen määrittely on vaikeaa (Bows & Penhale 2018). Tutkijat määrittelevät ikääntyneiden kaltoinkohtelun ja siitä käytettävät käsitteet riippuen tutkimuksen tarkoituksesta ja näkökulmasta (Rissanen & Ylinen 2005, 58). Ikääntyneiden kaltoinkohtelu -käsitettä (elder abuse) käytetään useimmiten yläkäsitteenä kuvaamaan yli 65-vuotiaiden ihmissuhteissa tapahtuvaa huonoa ja asiatonta kohtelua, laiminlyöntiä, hyväksikäyttöä tai väkivaltaa, joka vaarantaa iäkkään ihmisen turvallisuuden, hyvinvoinnin tai terveyden (Suvanto ry. 2018).

Iäkkäisiin ihmisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua voidaan kuvata myös WHO:n (2016) määritelmän mukaan ”luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaksi yksittäiseksi tai toistuvaksi teoksi tai tekemättä jättämiseksi, joka aiheuttaa haittaa tai hätää ikääntyneelle henkilölle”. Saman määritelmän mukaan ”kaltoinkohtelun eri muotoja ovat fyysinen, psyykkinen, emotionaalinen ja hengellinen väkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö, taloudellinen hyväksikäyttö, vainoaminen, hoidon ja avun tarpeen laiminlyönti sekä ihmisarvoa alentava ja loukkaava kohtelu”.

Suomessa toimii ikääntyneiden kohtaaman väkivallan vastaisen työn asiantuntijaorganisaatio Turvallisen vanhuuden puolesta – Suvanto ry. Suvanto ry:n (2012) määritelmän mukaan ”Ikäihmisiin kohdistuvalla kaltoinkohtelulla tarkoitetaan luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaa tekoa tai tekemättä jättämistä, joka vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden tai terveyden. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan yli 65-vuotiaisiin kohdistuvaa fyysistä ja/tai psyykkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, taloudellista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun

laiminlyömistä tai muuta oikeuksien rajoittamista, loukkaamista ja ikäihmisen ihmisarvoa alentavaa kohtelua. Kaltoinkohtelu voi olla myös rakenteellista, jolloin ikääntynyt kohtaa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän taholta esimerkiksi ikäyrjintää tai palveluiden epäämistä”.

Parhailaan on käynnissä Suvanto ry:n Mummonmarkan vartijat -hanke, joka on ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun torjuntahanke 2018-2021. Hankkeen tavoitteena on lisätä ikääntyneiden ja heidän omaistensa tietoa taloudellisesta kaltoinkohtelusta, huijauksista ja petoksista sekä niiden ilmenemismuodoista ja torjunnasta. Ikäihmisiin kohdistuva kaltoinkohtelu, petokset ja huijaukset ovat kasvava ilmiö, josta ei tiedetä todellisia lukumääriä, koska ikääntyneet kaltoinkohtelun uhreiksi joutuneet eivät aina ilmoita tapahtumasta poliisille. Uhriksi joutunut voi kokea häpeää tai halua suojella läheistään, jolle ei halua hankaluuksia. (Suvanto ry. 2019.)

Bowsin ja Penhalen (2018) sekä Malmedalin ym. (2020) mukaan ikäihmisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun muotoja ovat useimmiten psyykkinen ja taloudellinen kaltoinkohtelu. Mummonmarkan vartijat -hankkeessa on eritelty taloudellisen kaltoinkohtelun tyypit seuraavasti: läheisen tekemät huijaukset sekä petolliset kauppiaat. Läheisten tekemässä taloudellisessa kaltoinkohtelussa tekijä on useimmiten oma aikuinen lapsi tai lapsenlapsi. Syitä kaltoinkohtelulle on monenlaisia, ja sitä ilmenee kaikissa sosiaaliluokissa. Ilmenemismuotoja voivat olla muun muassa omien ostosten maksamatta jättäminen kaupassa, väkivallalla uhkaaminen rahan antamiseen kiristämiseksi, painostaminen asiakirjojen laatimiseen, omaisuuden siirtoon tai lähipiirin kesken tehtyihin epäedullisiin kaappoihin. Taloudellista kaltoinkohtelua ilmenee myös parisuhteissa sekä kulttuuristen ja uskonnollisten yhteisöjen tekemänä. (Suvanto ry. 2019.)

Munasingharachchi ja Siddhisena (2020) toteavat, että ikäihmisten kaltoinkohtelu on vakava sosiaalinen ongelma ja kansanterveysongelma, jota esiintyy kaikkialla maailmassa. Kaltoinkohtelua tapahtuu useimmiten perheenjäsenten keskuudessa ja sitä pidetään ”yksityisenä huolena”. Ikäihmisten kaltoinkohtelu tunnistetaan ihmis- ja kansalaisoikeuskysymyksenä muuttuvien sosiaalisten olosuhteiden, kuten perhesuhteiden, hoitojärjestelmien muutosten ja elinajan pidentymisen kasvun, myötä. Bowsin ja Penhalen (2018), Gibsonin ja Quallsin (2012) sekä Donovanin ja Regehrin (2010) mukaan taloudellista kaltoinkohtelua lisääviä riskitekijöitä ovat muun muassa haavoittuvuus, riippuvuus sekä perhedynamiikka.

Suvanto ry:n (2018) mukaan ikäihmisiin kohdistuva kaltoinkohtelu on aina myös ihmisoikeusloukkaus. Kaltoinkohtelu horjuttaa merkittävästi ikäihmisen fyysistä, psyykkistä ja

sosiaalista hyvinvointia. Kaittä ja Nyqvist (2014) toteavat, että taloudellisen kaltoinkohtelun seuraukset voivat olla vakavia. Ne näkyvät seurauksina kokijan psyykkisessä ja fyysisessä terveydentilassa, esimerkiksi masennuksena, häpeänä ja arvottomuuden tunteena. Lisäksi sen on havaittu vaikuttavan kielteisesti itsetuntoon. Samassa tutkimuksessa ilmeni, että taloudellinen kaltoinkohtelu esiintyy usein muiden kaltoinkohtelumuotojen yhteydessä. Taloudellinen kaltoinkohtelu on usein jatkuvaa, ja se muuttuu usein ajan myötä vakavammaksi ja vahingoittavammaksi. Luoma ym. (2018) toteavat, että ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu on piilorikollisuutta, jota on vaikea tunnistaa. Myös Munasingharachchin ja Siddhisenan (2020) tutkimuksessa todetaan ikäihmisten kaltoinkohtelu piilorikollisuudeksi, joka pidetään piilotettuna perheen ulkopuolella.

Luoma ym. (2018) kirjoittavat, että huolen tai epäilyn herätessä Suomen lainsäädäntö velvoittaa toimimaan ja selvittämään ikäihmisen sosiaalihuollon palvelujen tai tuen tarpeen. Lait velvoittavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia viipymättä tekemään ilmoituksen sosiaalihuollon tarpeesta ja salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

2.2 Taloudellinen kaltoinkohtelu – monimutkainen ilmiö

Bows ja Penhale (2018) kirjoittavat, että ikäihmisten taloudellisella kaltoinkohtelulla ei ole vain yhtä määritelmää. Heidän mukaansa sillä on yhtäläisyyksiä perheväkivallan määritelmään, joka sisältää fyysisen, psyykkisen, henkisen, taloudellisen ja seksuaalisen hyväksikäytön. Määritelmän mukaan hyväksikäytön tekijä on kumppani, perheenjäsen tai joku muu samassa taloudessa asuva. Manojin (2017) mukaan ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu on vakava sosiaalinen ja kansanterveydellinen ongelma, joka heikentää ikäihmisen itsenäisyyttä, ihmisarvoa ja turvallisuuden tunnetta. Se vahingoittaa yksilöitä ja tuhoaa ihmissuhteita. Hänen näkemyksensä mukaan (emt., 106) gerontologisella sosiaalityöllä on oltava keskeinen rooli puuttua ja löytää ratkaisuja ongelmaan.

Steinmanin ym. (2020) ja Gibsonin ja Quallsin (2012) mukaan taloudellisen kaltoinkohtelun riskitekijöitä ovat perheen dynamiikka ja ratkaisemattomat perhekonfliktit. Riskitekijöitä ovat myös kognitiiviset häiriöt, sosiaalinen ja maantieteellinen eristyneisyys, lisääntynyt avun tarve päivittäisissä toiminnoissa, leskeys ja avioero. Gibsonin ja Quallsin (emt.) mukaan taloudellinen kaltoinkohtelu näyttäytyy usein esimerkiksi ikäihmisen rahojen kuluttamisena omiin menoihin, asiakirjojen luvattomana haltuunotona ja allekirjoitusten väärentämisenä tai niihin pakottamisena.

Kaltoinkohtelun tekijänä on useimmiten ikääntyneen perheenjäsen tai muu tuttu ja luotettu ihminen kotona tai laitoksessa. Lähisuhdeväkivaltaa kohdanneet ikäihmiset eivät useimmiten puhu kokemastaan. Siksi on tärkeää, että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden lisäksi muut viranomaiset myös levittävät tietoa kaltoinkohtelun tunnistamisesta sekä uhrien tukemisesta. (THL 2020.) Useissa tutkimuksissa todetaan puolison, lapsen tai lähisukulaisen olevan ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun tekijä. Esimerkiksi Steinmanin ym. (2020), Munisingharachchin ja Siddhisenain (2020) sekä Gibsonin ja Quallsin (2012) tutkimuksissa todetaan, että perheenjäsen on useimmiten ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun suurin riskitekijä. Steinmanin ym. (2020) tutkimuksessa sanotaan, että merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta voivat olla taloudellisten resurssien vähentymisen lisäksi erilaiset emotionaaliset ja psyykkiset ongelmat. Myös asuminen tekijän kanssa voi lisätä riskiä ikäihmisen taloudelliselle kaltoinkohtelulle, mikä ilmeni esimerkiksi Bowsin ja Penhalen (2018) tutkimuksessa. Ikääntyneiden kaltoinkohtelun riskitekijöitä ovat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat sekä päihdeongelmat, riippuvuussuhteet, asenneongelmat ja selviytymisongelmat päivittäisissä toiminnoissa sekä kyvyttömyys hakea apua (Storey 2020).

3 VANHUUSOIKEUS JA GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ SUOJAAMASSA IKÄÄNTYNYTTÄ TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN UHRIA

3.1 Vanhuusoikeus syntyi turvaamaan ikäihmisten oikeuksia

Mäki-Petäjä-Leinonen (2018) toteaa, että ikäihmisten oikeudellinen asema muuttui ratkaisevasti vuoden 2013 jälkeen, jolloin astui voimaan laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystaloudesta (980/2012) eli niin kutsuttu vanhuspalvelulaki. Lain keskeisenä tarkoituksena on parantaa iäkkäiden ihmisten perusoikeuksien toteutumista. Vanhuspalvelulaki toteuttaa myös Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan 23 artiklaa, jonka mukaan ikääntyvillä tulee olla mahdollisuus pysyä täysipainoisina yhteiskunnan jäseninä. Lain tarkoituksena on myös tukea ikääntyneiden hyvinvointia ja parantaa mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten sekä palveluiden kehittämiseen kunnassa. Hän jatkaa (emt.), että vanhuspalvelulaki on enemmänkin prosessikuvaus palveluketjusta, jota noudattamalla tulisi ikäihmisten oikeuksien toteutua. Laki tukeutuu keskeisesti periaatetason normeihin sekä ohjeistukseen siitä, millä tavoin ikäihmisillä on oikeus tulla kohdatuksi.

Suomessa alkoi 1990-luvulla herätä kiinnostus ikäihmisten oikeuksiin ikääntyneiden määrän kasvaessa Suomessa sekä kansainvälisesti. Ikääntyminen voi aiheuttaa haavoittuvuutta sekä erilaisia avun ja tuen tarpeita. Kyseessä on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaana olevan ikäihmisen oikeusasema sekä perheoikeudelliset kysymykset, jotka sisältävät ikääntymisen ennakointiin liittyvät juridiset instrumentit. Lisäksi siihen sisältyvät ikäihmisten autonomia ja ihmisoikeudet. (Mäki-Petäjä-Leinonen & Karvonen-Kälkälä 2017, V-1.)

Kaskiharju (2019, 58) kirjoittaa artikkelissaan, että Yhdysvalloissa vanhuusoikeutta on alettu tutkia 1980-luvulla. Samalla syntyi juristien ammattikunta, joka keskittyy ikääntyvien ihmisten eläkkeiden, vakuutusten, hoitosopimusten, omaisuuden sekä oikeusavun hoitamiseen. Vanhuusoikeus on moniulotteinen, ja se kytkeytyy ihmisoikeuksiin. Moniulotteisuudella tarkoitetaan ikääntyvien voimauttamista, oikeuksia, vapautta sekä haavoittuvien suojaamista. Vanhuusoikeuden periaatteita ovat ehkäisevä, voimauttava ja suojaava sekä supportiivinen ulottuvuus.

Kauppila (2012) kirjoittaa ikäihmisten oikeuksien julistamisesta. Hänen mukaansa ihmisoikeudet eivät ole ulottuneet ikäihmisille ja hän näkee näille tarvittavan oma ihmisoikeussopimus, joka

kiinnittäisi huomiota ikäihmisten oikeuksien noudattamiseen. Tässä työssä tarvittaisiin valtioiden tukea. Ikäihmisten kohdalla oikeuksien noudattamista tarvittaisiin erityisen tehokkaasti, koska he muodostavat ihmisryhmän, joka ei itse voi puolustaa itseään riittävän tehokkaasti. Kauppila nostaa tekstissään esille Parkkarin luettelemat ikäihmisten tärkeimmät ihmis- ja perusoikeudet, joita ovat muun muassa yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, syrjinnän kieltäminen, oikeus elämään, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, oikeus turvallisuuteen ja oikeus koskemattomuuteen, liikkumisvapaus, yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan suoja, sananvapaus ja julkisuus, uskonnon ja vakaumuksen vapaus, oikeus toimeentuloon ja perusturvaan, oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin, oikeus asumiseen, kielelliset oikeudet, oikeus ympäristöön ja omaisuuden suoja. (Parkkari 1996 Kauppila 2012, 171 muk.)

Ylikarjula (2011, 28–30) kirjoittaa ikäihmisten arvostamisesta. Hän viittaa perustuslakiin, jonka mukaan ”jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon”. Hän näkee, että eurooppalaisittain olisi turvattava ikäihmisten toimintakykyä, liitettävä heidät ympäröivään maailmaan ja lainsäädännöllisin ja yhteiskuntapoliittisin keinoin tuettava näitä päämääriä. Hänen mukaansa ikäihmisten arvostaminen on aiemmin toteutunut itsestäänselvyytenä. Hän lisää (emt.), että ihmisen ihmisyyksi ei saa olla kiinni tämän iästä ja että ikääntyneiden arvoihin kuuluu olemassaolon oikeus dementiasta tai korkeasta iästä huolimatta. Ihmisarvo koskee hänen mukaansa yhtä lailla nuoria ja iäkkäitä, terveitä ja sairaita. Hän toteaa, että ikääntyminen muuttuu arvostetuksi vain muuttamalla yhteiskunnallisia käytäntöjä sellaisiksi, että ikääntymistä arvostetaan konkreettisissa ratkaisuissa.

Ylikarjula (2011) käsittelee myös ikäsyrjintää eli ageismia. Ikäsyrjinnän käsite on syntynyt yhdysvaltalaisen ikäinstituutin johtaja Robert N. Butlerin myötä vuonna 1969. Sen mukaan ikäsyrjintä on järjestelmällistä, yksinkertaistavaa ja kaavamaisista ikääntyvien ihmisten leimaamista, diskriminointia ja epätasa-arvoista kohtelua. Ikäihmiset nähdään hänen mukaansa yhtenä homogeenisena joukkona eikä yksilöinä. Butler jakoi ikäsyrjinnän käsitteen vanhenemista ja ikääntyviä koskeviin ennakkoluuloisiin asenteisiin sekä ikääntyneisiin kohdistuviin syrjiviin käytäntöihin ja toimintamalleihin, jotka alentavat ikääntyvien tyytyväisyyttä elämään. (Butler 1969 Ylikarjulan 2011, 77 muk.) Ylikarjulan (2011) mukaan ikäsyrjivät käytännöt kielessä ja käsitteissä ovat yleisiä, mitätöinti ja aliarviointi heikentävät toimintakykyä ja elämänlaatua. Hänen mukaansa ikäsyrjintä näyttäytyy käytännöissä, mielikuvissa ja asenteissa enemmän kuin yksittäisissä tapahtumissa ja lisää, että kaikilla tulisi olla oikeus elää vapaana henkisestä tai ruumiillisesta

kaltoinkohtelusta ja syrjinnästä. Hän tuo esille, että kaikkein haavoittuvain asema on kaikkein iäkkäimmillä ja muistisairailta.

Itsemääräämisoikeus on yksi tärkeimmistä perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvista periaatteista (Mäki-Petäjä-Leinonen 2004, 15). Pahlmanin (2003, 170, 182) mukaan itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan ihmisen oikeutta määrätä itseensä liittyvissä asioissa, jota muiden toimijoiden on velvollisuus kunnioittaa. Itsemääräämisoikeus on ihmisoikeussopimusten ja perusoikeuksien keskeinen käsite ja oikeus, jolle rakentuvat useat muut oikeudet.

Karvonen-Kälkjä (2014, 295–297) kirjoittaa, että itsemääräämisoikeudella ymmärretään yleensä jokaisen omasta elämästä määräämistä sekä omaa elämää koskevien päätösten toteuttamista. Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan toisaalta kykyä toimia siten, ettei mikään ulkopuolinen taho estä tahdonmuodostusta. Suomen lainsäädännössä itsemääräämisoikeudesta säädetään perustuslaista (731/1999 § 7) lähtien. Gerontologisessa sosiaalityössä tärkeitä lakeja itsemääräämisen kannalta ovat Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (758/1992) sekä Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuksen mukaan kaiken toiminnan tulisi lähteä itsemääräämisoikeudesta.

Sosiaalityöntekijän on sosiaalihuollon asiakaslain itsemääräämisoikeutta ja osallistumista koskevan 8§:n mukaan otettava huomioon ensisijaisesti asiakkaan omat toivomukset ja mielipide sekä kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa häntä koskevien palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asiakkaan itsemääräämisoikeus tulee huomioida niin pitkälle kuin se on mahdollista huomioiden asiakkaan edellytykset hallita itseään sekä kyvyt harkittuihin ja itsenäisiin päätöksiin ja tekoihin. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava huomioiden ensisijaisesti asiakkaan etu. (HE 137/1999 vp, 22.)

Kalliomaa-Puha (2007) kirjoittaa, että itsemääräämisoikeuden perustelut löytyvät ennen kaikkea perustuslain 10§:n yksityiselämän suojasta. Perustuslain 10§:n mukaan yksityiselämään kuuluvat yksilön oikeus vapaasti päättää suhteistaan muihin ihmisiin sekä ympäristöön ja oikeus määrätä itsestään sekä ruumistaan. Se sisältää myös suojan muiden yksityiselämän loukkauksia kohtaan. (Emt., 86.) Kalliomaa-Puha (emt., 88) jatkaa, että itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi käytännössä, asiakkaan on saatava tietoa omasta tilanteestaan sekä eri toimintavaihtoehdoista. Tieto on annettava asiakkaalle sellaisella kielellä, että hän ymmärtää saamansa informaation.

Sosiaalihuollon henkilöstön on myös asiakaslaki 5§:n edellytyksen mukaan selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Lisäksi tulee selvittää myös muut seikat, joilla on merkitystä asiakkaan asiassa niin, että asiakkaalla on edellytykset ymmärtää saamansa tieto. Hän jatkaa, että selvitys tulisi antaa avoimesti ja omaaloitteisesti, eikä ainoastaan asiakkaan pyynnöstä. Selvitystä annettaessa tulisi ottaa huomioon asiakkaan ikä, koulutus, äidinkieli, kulttuuritausta sekä muut henkilökohtaiset ominaisuudet. Asiakkaalla on myös oikeus kieltäytyä tiedoista.

Itsemääräämisoikeus voidaan jakaa henkilön oikeuteen päättää itseään ja omaisuuttaan koskeviin asioihin. Henkilöä koskevasta itsemääräämisoikeudesta on kyse esimerkiksi silloin, kun sosiaalihuollon asiakas määrää omasta elämästään ja toteuttaa sitä koskevia päätöksiä. Omaisuuteen liittyvällä itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan esimerkiksi omaisuuden ostamista, myymistä tai lahjoittamista, eli yksilön valtaa tehdä omaisuuttaan koskevia päätöksiä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 13.) Itsemääräämisoikeuden käyttämisen edellytyksenä on kyky hallita itseään sekä kyky tehdä harkittuja itsenäisiä päätöksiä ja tekoja. Ikääntyneillä ei välttämättä kuitenkaan ole terveydellisistä tai sosiaalisista syistä johtuen yhdenvertaisia edellytyksiä tai tahtoa tehdä valintoja. Usein näistä syistä johtuen ikäihmisellä on omainen, joka päättää asioista. Tämä tarkoittaa avustettua itsemääräämisoikeutta, jolloin valintoja tehdään yhdessä omaisen kanssa. (Karvonen-Kälkäjä 2014, 296–298.)

Karvonen-Kälkäjä (2014, 298–299) toteaa, että omaisen rooli iäkkään asioiden hoitajana voi olla myös ongelmallinen, koska iäkkään tahto ja omaisen tahto voivat poiketa toisistaan. Päätöksentekoprosessissa voi olla mukana työnsä puolesta myös ammattihenkilöitä (Kalliomaa-Puha 2014, 348). Pahlmanin (2007, 270) mukaan työntekijä määrittelee useimmiten iäkkään pätevyyden ja kyvyn, jolloin erityisen tärkeää on se, että työntekijä kykenee huomioimaan ikäihmisen elämäntilanteen kokonaisuutena. Itsemääräämisoikeuden tarkoituksena on suojata heikompaa osapuolta, jonka kyky huolehtia itsestään ja oikeuksistaan on heikentynyt.

Itsemääräämisoikeuteen liittyy siis myös suojaamisen periaate, joka voidaan määritellä esimerkiksi iäkkään henkilön oikeudeksi saada suojaa ulkopuolisten sekä heidän itsensä aiheuttamia oikeudenloukkauksia vastaan. Tämä tarkoittaa, että ikääntyneen puolesta voi joku toinen tehdä päätöksen, joka korostaa ikäihmisen etua. Ikäihmistä koskevan päätöksen tekijä voi olla esimerkiksi viranomainen, edunvalvoja tai tuomioistuim. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 50–51.) Sosiaalityössä tulee vastaan tilanteita, jolloin on arvioitava tilannetta tästä näkökulmasta. Tällöin on pohdittava,

miten voidaan parhaalla mahdollisella tavalla turvata ikäihmisen edun mukainen päätös, jonka hän olisi itsekin oletettavasti valinnut. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2017, 26–28.)

Yhdenvertaisuus on yksi merkityksellinen ikäihmisten oikeusturvaa koskeva periaate, joka tarkoittaa sitä, että jokaisen yksilön tarpeet ovat yhtä tärkeitä. Jokaiselle yksilölle tulee varmistaa samat osallistumismahdollisuudet. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2017, 30–32.) Suomen perustuslain 6.1§:ssä ilmaistaan vaatimus oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta sekä tasa-arvosta lain edessä. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan yhdenvertaista kohtelua sekä lakiin perustuvaa oikeudenmukaisuuden takaamista. Säännöstä on luonnehdittu myös yleiseksi oikeudenmukaisuusperiaatteeksi, joka kohdistuu sekä lainsoveltajaan että lainsäätäjään. Itsenäisenä ihmisoikeutena yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä täydentää yhdenvertaisuussäännöstä, joka sisältyy myös kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Kalliomaa-Puha (2007, 78–80) kirjoittaa, että viranomaisten harkintavaltaa rajaa yleinen vaatimus yhdenvertaisesta kohtelusta kaikkien hallinnossa asioivien kanssa. Perustuslain yhdenvertaisuussäännös velvoittaa kuntia tarjoamaan sosiaaliturvan palveluita yhtenäisten perusteiden mukaan. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto ilmaisevat kaikkien ihmisten samanarvoisuudesta. Sosiaalihuollossa yhdenvertaisuuden toteutumista vahvistaa myös yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto edellyttävät samanlaisen kohtelun lisäksi myös erilaista kohtelua olosuhteiden niin vaatiessa. Kalliomaa-Puha (emt.) kirjoittaa, että ihmisten tosiasiallinen samanarvoisuus voi olla tietyillä elämäntilanteilla niin heikosti toteutunut, että heikossa asemassa olevien henkilöiden tai ryhmien olosuhteiden parantamiseksi on ryhdyttävä tukitoimenpiteisiin. Syrjintänä ei pidetä myönteistä erityiskohtelua.

Ikääntyneiden *osallisuutta* käsittelee erityisesti Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvasta (980/2012) ja Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (STM 2017; Pulkkinen 2019, 6). Osallisuus ja yksilön vaikuttamismahdollisuus perustuvat perustuslain 7§:n 1 momenttiin jokaisen henkilön oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Vaatimus arvokkaasta vanhuudesta pohjautuu perustuslain 7§:n 2 momentin säännökseen, jonka mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Tämä tarkoittaa, että jokaisella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihinsa ja saada hyvää hoitoa sekä arvokasta kohtelua. (Karvonen-Kälkälä 2012, 381.) Koskisen (2008) mukaan myös ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta heidän on tärkeää vaikuttaa yhteiskunnassa: heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja saada asiansa käsiteltyksi erilaisissa yhteiskunnallisissa instansseissa. Ikääntyneiden

asema osallisuudessa ja osallistamisessa on tärkeä. Osallisuus merkitsee ikäihmisen kokemuksellisuutta ja mukana olon tunnetta. Osallisuus sisältää muun muassa mahdollisuuden saada tietoa päätöksenteosta ja mahdollisuuden vaikuttaa siihen. (Emt., 31.)

Osallisuutta pidetään keskeisenä arvona suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen perustuslaki turvaa jokaisen ihmisen oikeuden osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Se velvoittaa myös julkisen vallan edistämään yksilöiden osallistumismahdollisuuksia. (PL 2§, 14§.) Sosiaalihuoltolain (SHL 4§) mukaan on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi siihen, miten erilaiset toimintatavat tai ratkaisut voivat parhaiten turvata asiakkaan mahdollisuutta osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumista (THL 2019).

Sosiaalialan ammattihenkilöä koskevissa eettisissä ohjeissa osallisuus määritellään yksilön tunteeksi, joka kehittyy toiminnassa voimaantumisen ja valtaistumisesta, tasavertaisesta toimijuudesta sekä asiakkaan asiantuntijuuden hyväksymisestä ja hyödyntämisestä (Talentia 2018, 16). Keskeisten periaatteiden ja ammattietiikan perustana ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Osallisuus on yksi eettinen periaate. (Talentia 2018, 7.)

Kalliomaa-Puha (2017, 13) kirjoittaa, että asiakkaan osallisuutta on korostettu 1990-luvulta lähtien kaikissa sosiaalilainsäädännön uusissa laeissa. Asiakkaiden oikeuksia sääntelevät sosiaalioikeuden peruslait, sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki sekä sosiaalihuollon asiakaslaki ja potilaslaki. Jokaisessa niissä korostetaan asiakkaan ja potilaan osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta. Hän toteaa, että asiakkaan aito osallistuminen ja valintojen tekeminen on paljolti kiinni myös työntekijöiden asenteista ja asiakkaan kohtaamisesta, kuuntelemisesta sekä kunnioittamisesta. Lisäksi osallistuminen ja valintojen tekeminen on kiinni myös siitä, miten tosissaan asiakkaan huoli ja tiedon tarve käsitellään.

Mäki-Petäjä-Leinosen (2017, 29–30) mukaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen vastaparina voidaan pitää yksilön *suojaamisen* periaatetta. Suojaamisen periaate voidaan määritellä heikkojen erityisryhmään kuuluvien henkilöiden, kuten lasten ja vanhusten, vammaisten ja mielenterveyspotilaiden, oikeudeksi saada suojaa sekä ulkopuolisten että heidän itsensä aiheuttamia oikeudenloukkauksia vastaan. Suojaamiseen liittyy kysymys yksilön edusta: päätökset, jotka tehdään yksilön suojaamiseksi, tehdään hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisesti. Suojaamisen tarve voi aktualisoitua esimerkiksi taloudellisissa kaltoinkohtelutilanteissa. Toteutettaessa

suojaamisen periaatetta voidaan joutua tinkimään itsemääräämisen periaatteen toteuttamisesta. Suojaamisen periaate nousee määrääväksi vasta silloin, kun on selvää näyttöä siitä, että henkilö ei kykene huolehtimaan asioista omien etujensa mukaisesti. Suojaamisen periaatetta toteutetaan silloin, kun suojaamisen tarve on ilmeinen. Yksi suojaamisen keino on määrätä toimintakyvyltään heikentyneelle ikäihmiselle edunvalvonta.

Mäki-Petäjä-Leinonen (2010, 182) kirjoittaa, että toimintakyvyn heikentyessä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen voi toimia ikääntyneen oikeusturvan edistäjänä. Tämä tarkoittaa ikääntyneen itsemääräämisen tukemista ja avun tarpeessa olevan yksilön suojaamista. Itsemääräämisoikeutta voidaan tukea esimerkiksi kertomalla toimintakykyä heikentävän sairauden diagnoosin yhteydessä, miten omaa tulevaisuutta on mahdollista suunnitella. Etenkin tieto hoitotahdosta, edunvalvojan määräämisestä sekä edunvalvontavaltuutuksen tekemisestä ovat tärkeitä perustietoja ikäihmisten oikeusturvasta.

Ylinen ja Rissanen (2005) ovat tutkineet ikääntyneiden kaltoinkohtelua sosiaalityön näkökulmasta sosiaalisena ongelmana. Tutkimuksen tavoitteena oli arvioida sosiaalityön menetelmiä kaltoinkohdellun ikääntyneen tukemisessa. Tutkimustulosten mukaan gerontologisen sosiaalityön yksi asiakasryhmä muodostuu juuri lähiomaisten kaltoinkohtelemista ikääntyneistä. Kaltoinkohtelua ilmeni heidän mukaansa kaikissa sen eri muodoissa. Sosiaalityöllä on tutkimuksen mukaan keskeinen asema kaltoinkohdeltujen ikääntyneiden, turvallisen asumisen ja elämisen tukijana.

3.2 Gerontologinen sosiaalityö osana ikäihmisten parissa tehtävää työtä

Ylinen (2008) on tutkinut väistökirjassaan ”Gerontologinen sosiaalityö - tiedonmuodostus ja asiantuntijuus” gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastamista. Tutkimus perustuu vuosina 1992-2004 ilmestyneiden sosiaalialan kansainvälisten ja suomalaisten tieteellisten aikakauslehtien artikkeleihin. Lisäksi hän on haastatellut gerontologisen sosiaalityön sosiaalityöntekijöitä. Tutkimustulosten perusteella Ylinen (2008) määrittelee gerontologisen sosiaalityön: ”Gerontologisen sosiaalityön asiakkaana on ikääntyvä ja ikääntynyt ihminen. Sen tavoitteena on asiakkaan hyvän nykyisyyden ja tulevaisuuden tukeminen. Tavoitteensa saavuttamiseksi gerontologinen sosiaalityö käyttää hyväkseen sosiaalityön yleistä ja ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvää erityistä gerontologista tietoa ja asiantuntijuutta. Erityisesti asiakkaansa hyvää elämää uhkaavissa tilanteissa gerontologinen sosiaalityö soveltaa eettistä asiantuntijuuttaan ja toimii

välittäjänä asiakkaan ja hänen elämäänsä eri tavalla vaikuttavien osapuolten (esimerkiksi omaiset, vanhustyön muut ammattilaiset ja koko yhteiskunnan ikääntymispolitiikka) välillä”. (Ylinen 2008, 90.)

Kivelän (2019, 12–13) mukaan perinteisesti gerontologinen sosiaalityö paikantuu lähelle hoivaa ja hoitoa, vanhusten ympärivuorokautiseen hoitoon ja tilanteisiin, joissa ikäihmisen heikentynyt toimintakyky on edellyttänyt arviointia kotona selviytymisestä sekä päätöksiä hoitopaikkajärjestelyistä. Hän kirjoittaa, että kotona asuvien iäkkäiden osuus kaikista vastaavan ikäisistä on kasvanut. Voimavaroja kohdennetaan ikääntyvien kotona asumisen tukemiseen. Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien 75 vuotta täyttäneiden osuus kaikista vastaavan ikäisistä on lisääntynyt, ja vuonna 2016 kotihoidon asiakkaat ovat olleet huonokuntoisempia kuin vuonna 2010. Myös omaishoidon määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. Samanlainen kasvu on tapahtunut myös 85 vuotta täyttäneessä väestössä. Bows ja Penhale (2018) kirjoittavat, että ikääntyneiden määrä kasvaa vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuisesti yli miljardin. Tämä tarkoittaa, että maailmanlaajuisesti vuonna 2030 joka kahdeksas ihminen on yli 65-vuotias. Sosiaali- ja terveysministeriön (2020) mukaan vuonna 2018 Suomessa oli 65-vuotiaita noin 20 prosenttia väestöstä. Vuonna 2030 osuuden arvioidaan olevan noin 26 prosenttia eli 1,5 miljoonaa. Myös iäkkäimpien ikäryhmien osuudet väestöstä kasvavat, ja vuonna 2030 useimmissa kunnissa vähintään joka neljäs asukas on 75-vuotias tai vanhempi. (STM 2020, 14.)

Mäki-Petäjä-Leinonen ja Karvonen-Kälkälä (2017, 1–5) kirjoittavat, että ikääntyneiden määrän kasvun myötä ikäihmisten oikeusturvaan liittyvissä kysymyksissä on jatkuvaa haastetta. Ikääntyessä voi kasvaa tarve sosiaali- ja terveyspalveluille, kun ihmisen haavoittuvuus ja monenlaisen avun ja tuen tarve tulevat esille. Kaskiharju (2019) toteaa, että vanhuusoikeus on suhteellisen tuoretta oikeuden alana, joka on kehittynyt eliniän pitenemisen ja perhesuhteiden muuttuessa. Samalla on syntynyt juristien ammattikunta, jonka tehtävänä on hoitaa ikääntyvien ihmisten eläkkeiden, vakuutusten, hoitosopimusten, omaisuuden sekä oikeusavun hoitaminen. Vanhuusoikeus on moniulotteinen, ja se kytkeytyy ihmisoikeuksiin. Vanhuusoikeuden periaatteita ovat ehkäisevä ja voimauttava sekä suojaava ja supportiivinen ulottuvuus. (Emt., 58.)

Pohjola (2016) toteaa, että gerontologinen sosiaalityö on sosiaalista oikeudenmukaisuutta vahvistavaa ja vaativaa ammattityötä monella eri tasolla. Ray ja Seppänen (2014) korostavat gerontologisen sosiaalityön ihmisoikeuksien näkökulmaa sekä rakenteellista kriittistä vaikuttamista. Donovan ja Regehr (2010) tuovat esille, että ikäihmisten kaltoinkohtelu on otettava huomioon

kaikilla sosiaalityön aloilla. Ikäihmisten kaltoinkohtelu on heidän mukaansa sosiaalinen kysymys, joka edellyttää eri tieteenalojen yhteistyötä. Ammatillaisen velvollisuus on suojella heikossa asemassa olevan ikäihmisen turvallisuutta, luottamuksellisuutta ja itsemääräämisoikeutta.

Sosiaalityössä kohdataan erityisen vaikeita asioita ja tilanteita ja gerontologisen sosiaalityön eettisiä kysymyksiä, joihin tarvitaan omanlaistaan asiantuntijuutta. Sosiaalityöntekijät joutuvat vanhustyössä työskennellessään toistuvasti asettamaan itsensä erilaisiin suhteisiin: ikääntyneiden asiakkaiden ja omaisten, asiakkaiden ja moniammatillisten työryhmien tiimeihin sekä asiakkaiden ja yhteiskunnan ja sen tarjoamien resurssien väliin. Ikääntyneiden asiakkaiden ja omaisten välisessä suhteessa toimiminen perustuu gerontologiselle sosiaalityölle tyypilliselle kaksoisasiakkuudelle, kun sosiaalityöntekijällä on yhtä aikaa ikäihminen ja hänen omaisensa asiakkaanaan. Kaksoisasiakkuus on osittain seurausta kotihoitoa painottavasta vanhustenhuollon linjauksesta, joka vastuuttaa iäkkäiden omaisia. (Ylinen 2008, 70.)

Gerontologisessa sosiaalityössä on keskeistä ikääntyneen perheen ja läheisten tukeminen (Serpola-Kaivo-Oja 2017, 89.) Koskisen (2003, 358) mukaan gerontologisen sosiaalityön päätehtävät tiivistettynä ovat: ikääntyneen vaikeisiin elämäntilanteisiin puuttuminen, ikääntyneen elämän perustan (talous, etuudet ja palvelut) turvaaminen, sekä ikääntyneen oman ongelmanratkaisukykyyn vahvistaminen ja voimaannuttaminen. Koskisen (2005, 97) mukaan sosiaalityöntekijän velvollisuus on puuttua nopeasti vanhuksen haastavaan elämäntilanteeseen esimerkiksi kaltoinkohtelun tapauksissa ja varmistaa, että sen uhka on poistunut. Lisäksi sosiaalityöntekijän tulee varmistaa, että vanhus saa kaikki palvelut ja etuudet, jotka hänelle kuuluvat.

Edunvalvontavaltuus ja edunvalvonta. Mäki-Petäjä-Leinonen (2017, 75) kirjoittaa, että toimintakyvyn heikentymiseen voidaan varautua ennaltaehkäisevästi vahvistaen iäkkään itsemääräämisoikeuden toteutumista. Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) tavoittelee yksilön suojaamista väärinkäytöksiltä ja edunvalvonnan kasvun hallintaa. Lakia säädettäessä ovat painopisteenä olleet erityisesti ikäihmiset ja heidän asioidensa järjestäminen toimintakyvyn heikentyessä.

Huoli-ilmoitus. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemista sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluita koskevan lain (980/2012) 25§:ssä säädetään niin sanotusta huoli-ilmoituksesta ja sen viipymättä tekemisestä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle

salassapitosäännösten estämättä. Huoli-ilmoituksen tarkoitus on varmistaa iäkkään tarvitseman huolenpidon saaminen myös silloin, kun hän ei osaa tai ei ymmärrä pyytää sitä itse. Huoli-ilmoitus toimii ikääntyneen palvelutarpeen tunnistamiseksi. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1§:n mukaan lain tarkoituksena on parantaa sosiaalihuollon, kunnan eri toimialojen ja muiden toimijoiden yhteistyötä (Valtokari ym. 2021, 1).

Valtokari ym. (2021, 2, 4) kirjoittavat, että huoli-ilmoituksen aiheet noudattelevat yleisiä kaltoinkohtelun riskitekijöitä. Useimmiten huoli-ilmoitukset koskevat arjessa pärjäämistä, itsestä huolehtimista, toimintakykyä sekä muistisairauksia. Huoli-ilmoituksen syiksi mainittiin usein myös asumisolosuhteet, terveydentila, päihteet sekä yleinen palvelujen tarve. Hieman harvinaisempia syitä olivat kaltoinkohtelu, taloudelliset ongelmat, yksinäisyys sekä mielenterveyden ongelmat. Heidän mukaansa huoli-ilmoitukset tulisi nähdä lakisäätisenä työvälineenä, jonka avulla ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu voidaan tunnistaa ja jonka avulla voidaan puuttua siihen. Huoli-ilmoituskäsittelyt ja tilastointi vaihtelevat, minkä vuoksi käytännöt olisi tärkeää yhdenmukaistaa maassamme. Ikääntyneisiin voi kuulua haavoittuvia ihmisiä, jotka voivat olla yhteiskunnassamme kaikkein heikoimmilla. Huoli-ilmoitus, viranomaisyhteistyö sekä palvelujärjestelmän yhteistyö ovat lakisäätisiä tehtäviä, joita tulisi resursoida systemaattiseen yhteistyöhön ja viranomaisyhteistyön tiivistämiseen. Tällöin voidaan saavuttaa alueellinen yhdenvertaisuus ikääntyneiden kokeman kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa sekä lain mukainen toiminta.

Arvot ja etiikka. Sarah Banks (2006) kirjoittaa, että sosiaalityön arvot ja etiikka ovat keskeinen osa sosiaalityötä. Kansainvälisesti sosiaalityön etiikkaa on alettu tutkia erityisesti 2000-luvulla (emt. 2006, xiii). Suomessa tutkimus sosiaalityön arvoista on myös lisääntynyt 2000-luvulla (Ylinen 2008, 52). Airaksinen ja Friman (2008) kirjoittavat, että ammattietiikka on soveltavaa etiikkaa eli käytännön etiikkaa, jonka avulla pohditaan ihmisten oikeuksien toteutumista käytännössä. Ammattietiikka toimii myös suhteessa lakeihin ja tarkastelee lain ja ammattitoiminnan sekä lain ja etiikan välisiä ristiriitoja. Soveltavan etiikan tavoitteena on kehittää eettisesti kestävämpää ja parempaa käytännön ammattityötä tarkasteltaessa eri ammattien käytäntöjä ja ongelmakohtia. Filosofinen etiikka puolestaan tutkii ammatillisuutta käsitteellisessä merkityksessä ja tarkastelee sen velvoitteita ja arvojen perusteita. (Emt., 27–28.)

Banksin (2006, 4–5) mukaan moraalilla tarkoitetaan hyvään, pahaan, oikeaan ja väärään kantaa ottavien käytössääntöjen sekä käytäntöjen järjestelmää. Moraalifilosofia tutkii moraalialueita, moraalisia

ongelmia sekä moraalista päätöksentekoa. Etiikan käsite on moraalin monikko sekä moraalifilosofian synonyymi. Etiikan merkitys tarkentuu moraalifilosofian lajista ja siitä, tarkoitetaanko moraalilla asiayhteydessä ensisijaisesti esimerkiksi moraalisia tapoja, sääntöjä tai periaatteita.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian (2013) eettisissä ohjeissa määrittellään Suomen sosiaalityöntekijöitä sitovat pääperiaatteet. Neljä periaatetta ilmenevät sosiaalialan ammattilaisen työssä ihmiselämän yksilön arvokkuuden ja ihmisarvon kunnioittamisena ja määrittävät yksilön oikeuksia: itsemääräämisoikeus, osallistumisoikeus omaa elämää koskeviin päätöksiin, oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja oikeus yksityisyyteen. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat syrjinnän estäminen, asiakkaiden erilaisuuden tunnistaminen, voimavarojen jakaminen tasapuolisesti sekä epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen vastustaminen. Lisäksi eettisissä ohjeissa painotetaan sosiaalialan ammatillisen työn periaatteena asiakaslähtöisyyttä. Sosiaalityön perustaa ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Ne ovat työn keskeisiä eettisiä periaatteita ja ammattietiikan lähtökohtia. Sosiaalityöntekijän tehtävä on kunnioittaa ja edistää asiakkaan ihmisoikeuksia. Ihmisoikeudet ovat perusoikeuksia, jotka määrittellään YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä Suomen perustuslaissa. (Talentia 2017, 7–11.)

Sipilän (2011, 103) mukaan asiakkaan ihmisarvoinen kohtaaminen tarkoittaa eettisenä periaatteena yksilöllisyyden kunnioittamista, eettistä dialogia ja asiakkaan kuulemistä ja kuuntelemista. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on tarjota asiakkaalle erilaisia vaihtoehtoja ja luoda luottamusta asiakassuhteessa. Sosiaalityöntekijän tavoitteena on lisäksi asiakkaan omanarvontunnon vahvistaminen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Banks (2006) sanoo, että sosiaalityöntekijän rooli ja siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet ovat moninaisia, sillä sosiaalityöntekijää sitovat useat lait ja omaan ammattiinsa perustuvat velvollisuudet ja oikeudet, moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet sekä työorganisaatioon liittyvät velvollisuudet. Sosiaalityöntekijän eettiselle harkinnalle asettavat kehyksen lait ja ammatin sisäiset säännöt. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä auttamissuhdetta ohjaa moraalinen velvollisuus asiakkaan yksilöllisessä elämäntilanteessa. (Emt., 128.) Koskinen (2005, 196) toteaa, että vahvan tieto- ja taitoperustan lisäksi gerontologinen sosiaalityö tarvitsee eettisen perustan. Ikäihmisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä eettisyys korostuu, koska iäkkään ainutkertaisuus ja itsemäärääminen voivat olla huonokuntoisten osalla uhattuna. Talentia ry:n eettisissä ohjeissa ”Arki, arvot ja etiikka” (2017, 3) todetaan, että sosiaalialan ammattietiikan merkitys korostuu entisestään vahvassa

yhteiskunnallisessa muutoksessa.

Suomessa perustuslailla (731/1999) määriteltyjä perus- ja ihmisoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, välttämätön huolenpito ja riittävät sosiaali- ja terveystalvet. Lisäksi se säätölee pykälässä 7 jokaisen oikeudesta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä kieltää kohtelun ihmisarvoa loukkaavalla tavalla. Lain tarkoituksena on suojata julkisen vallan ja yksilöiden välisiltä oikeudenloukkauksilta (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 97–100.) Sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarkoituksena on turvata tasa-arvoa ja osallisuuden mahdollisuuksia sekä asiakaskeksisyyttä ja oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Ainoastaan ikäihmisiä koskevia kansainvälisiä sopimuksia ei ole laadittu, vaan ikäihmisten oikeudet sisältyvät useampaan sopimukseen, artiklaan ja lakiin. Niitä ovat Haagin yleissopimus aikuisten kansainvälisestä sopimuksesta, Euroopan Unionin perusoikeuskirjan artikla 25 ikääntyneiden oikeuksista, Euroopan sosiaalisen peruskirjan artikla 23 ikääntyneiden henkilöiden oikeudesta sosiaaliseen suojeluun sekä Euroopan ihmisoikeussopimus, jolla voi olla merkitystä vanhusten oikeusturvan kannalta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2017, 4–8.) Mikkola (2014, 53–55) kirjoittaa, että ikääntyneiden ihmisoikeuksia turvaa Euroopan sosiaalinen peruskirja (80/2002), jonka mukaan ikäihmisillä on oikeus sosiaaliseen neuvontaan, tarvitsemiinsa julkisiin palveluihin ja täyspainoisina jäseninä osallistumiseen mahdollisimman pitkään. Euroopan sosiaalisen peruskirjan artikla 23 velvoittaa täyttämään ikääntyneiden sosiaaliset oikeudet, joita ovat elinolojen ja toimeentulon turvaaminen, oikeus julkisiin tai julkisesti taattuihin palveluihin ja laitoshuollon järjestämiseen.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK 1948) yhtenä keskeisimmistä tehtävistä on edistää ihmisoikeuksia sekä kansainvälisoikeudellisen ihmisoikeusnormiston luominen. Näitä ihmisoikeuksia se tiivistää ihmisoikeusjulistuksessaan: ”Ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perustana maailmassa. Ihmisoikeuksia väheksyttäessä tai jättämällä ne huomiota vaille, on tapahtunut raakalaistekoja, jotka ovat järkyttäneet ihmiskunnan omaatuntoa. Kansojen korkeimmaksi päämääräksi on julistettu sellaisen maailman luominen, missä ihmiset voivat vapaasti nauttia sanan ja uskon vapautta sekä elää vapaina pelosta ja puutteesta. Ihmisoikeudet turvataan oikeusjärjestyksellä. Yhdistyneiden Kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisten perusoikeuksiin, ihmisyyksilön arvoon ja merkitykseen sekä miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin ja ilmaisseet vakaan tahtonsa edistää sosiaalista kehitystä ja parempien elämisen ehtojen aikaansaamista vapaammissa oloissa. Jäsenvaltiot ovat sitoutuneet edistämään, yhteistoiminnassa

Yhdistyneet Kansakunnat -järjestön kanssa, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleistä kunnioittamista ja noudattamista. Yhteinen käsitys näiden oikeuksien ja vapauksien sisällöstä on mitä tärkein tämän sitoumuksen täydelliselle toteuttamiselle.” (Ihmisoikeusliitto 2019.)

Myös Suomi Euroopan neuvoston jäsenenä on allekirjoittanut yleissopimuksen, jonka mukaan se ottaa huomioon Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 1948 antaman ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen. Yleissopimuksen mukaan sillä pyritään turvaamaan julistuksen sisältämien oikeuksien maailmanlaajuinen ja todellinen tunnustaminen ja noudattaminen. Sen mukaan tunnustetaan, että Euroopan neuvoston pyrkimyksenä on luoda kiinteämmät yhteydet jäsenvaltioidensa välille. Yhtenä keinona tähän pääsemiseksi on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien ylläpitäminen ja edistäminen. Yleissopimuksessa vakuutetaan vankkaa uskoa oikeudenmukaisuuden ja maailmanrauhan perustana oleviin perusvapauksiin, joiden säilymisen paras taie on toisaalta toimiva poliittinen demokratia ja toisaalta niiden ihmisoikeuksien laaja ymmärtäminen ja kunnioittaminen, joihin ne vetoavat. Yleissopimuksen allekirjoittaneet hallitukset sanovat allekirjoittaessaan toimineensa samanmielisten Euroopan maiden hallituksina, joilla on yhteinen poliittisten perinteiden, ihanteiden, vapauden ja oikeusjärjestelmän perintö ja päättäneet ottaa ensiaskeleet eräiden yleismaailmallisessa julistuksessa mainittujen oikeuksien yhteiseksi voimaansaattamiseksi ja sen tähden sopineet yhteisistä sitoumuksista. Suomessa Ulkoasiainministeriö on julkaissut Euroopan ihmisoikeussopimuksen ”Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.” (Ulkoasiainministeriö 1998.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite

Tarkastelemme tutkimuksessamme ikäihmisten lähisuhteissaan kokemaa taloudellista kaltoinkohtelua. Olemme asettaneet tutkimuskysymyksiksi seuraavat:

1. Miten perhe- ja lähisuhteiden kautta tapahtuva taloudellinen kaltoinkohtelu vaikuttaa ikäihmisen elämään?
2. Millaisia keinoja sosiaalityössä on taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa?

4.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Salmisen (2011, 1) mukaan kirjallisuuskatsaus on yleisen luonnehdinnan mukaan metodi ja tutkimustekniikka, jolla tutkitaan aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Menetelmän avulla tutkimusten tuloksia kootaan yhteen, ja ne toimivat uusille tutkimustuloksille perustana. Kirjallisuuskatsauksessa kootaan aihealueen relevantit tutkimukset yhteen ja muodostetaan uusi kokonaisuus, jonka avulla aiheesta tuotetaan entistä vahvempaa tietoa (Aveyard 2014, 9). Fink (2005, 3) määrittelee kirjallisuuskatsauksen tehtäväksi pyrkimyksen tunnistamaan, arvioimaan ja yhdistelemään alan tutkijoiden ja asiantuntijoiden tuottamaa aineistoa. Edellä mainitut ajatukset olivat myös meidän tavoitteitamme kirjallisuuskatsauksessamme. Aveyardin (emt., 17, 27) mukaan kirjallisuuskatsaus voi olla käytännön kannalta käyttökelpoisempi kuin mikään muu yksittäinen tutkimusmenetelmä, koska se tarkastelee yksittäisten tutkimusten tuloksia laajemmassa kontekstissa eli suhteessa toisiinsa. Sen avulla voidaan edistää teorian kehittämistä ja paljastaa uusia näkökulmia. Aveyardin (emt.) näkemys menetelmän käyttökelpoisuudesta puhutteli myös meitä, sillä halusimme tutkia aiheitamme kansainvälisesti ja löytää siitä tässä kontekstissa yhtäläisiä tai toisistaan eroavia teemoja. Leino-Kilven (2007, 2) mukaan kirjallisuuskatsauksia on erilaisia ja niiden edellytyksenä on se, että aiheesta on olemassa jo jonkin verran tutkittua tietoa. Hänen mukaansa kirjallisuuskatsaukset ovat koottua tietoa, joka on saatu joltain rajatulta aihealueelta. Lisäksi katsaus tehdään yleensä johonkin kysymykseen ja tutkimusongelmaan vastauksena. Oman aihepiirimme tiesimme sellaiseksi, että siitä olisi löydettävissä jo aiemmin julkaistuja tieteellisiä tutkimuksia ja muuta kirjallisuutta, joten tutkimukseen ryhtyessämme emme pelänneet tiedon puuttumista.

Kirjallisuuskatsaukset jaotellaan erilaisiin versioihin. Salminen (2011, 6) ja Stolt ym. (2016, 8) jaottelevat ne kolmeen perustyyppiin, jotka ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Aveyard (2010, 16–17) puolestaan sijoittaa kirjallisuuskatsaukset narratiivisen (narrative review) ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen (systematic review) väliin. Flinkman ja Salanterä (2007, 84–85) määrittelevät kirjallisuuskatsaukset niiden analyysitavan mukaan meta-analyyseihin, metasynteeseihin ja metayhteenvedoihin sekä systemaattisiin, integroituihin ja laadullisiin katsauksiin. Salmisen (2011, 4–6) mukaan systemaattiset kirjallisuuskatsaukset ja meta-analyysit ovat näyttöön perustuvan käytännön tutkimuksissa eri tieteenaloilla keskeisiä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus perustuu lähteiden keskinäiseen yhteyteen ja tekniikkaan, jonka avulla siteeratut tulokset on hankittu. Yksi yleisimmin käytetty kirjallisuuskatsaustyyppi on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jota pidetään yleiskatsauksena ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Käytetyt aineistot ovat kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa monipuolisia, ja ne voidaan valita ilman metodisten sääntöjen rajoituksia. Tutkittavasta ilmiöstä pystytään näin kuvaamaan laaja-alaisesti ilmiön ominaisuuksia sekä tarvittaessa pystytään myös luokittelemaan niitä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on Salmisen (emt.) mukaan väljemmät tutkimuskysymykset kuin systemaattisessa katsauksessa tai meta-analyysissa.

Tutustuessamme kirjallisuuskatsausten erilaisiin määritelmiin huomasimme, että moni menetelmää arvioinut kirjoittaja tuottaa samanlaisen ajatuksen sen tarkoituksesta: esimerkiksi Aveyardilla (2014, 17), Kalliolla (2006, 19) ja Finkillä (2005) on samantapainen näkemys siitä, että kirjallisuuskatsauksen päämääränä on tehdä yhteenvedo, yleiskatsaus ja tiivistelmä tiettyyn aiheeseen liittyvien aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä. Leach ym. (2009, 56) toteavat lisäksi, että hyvä kirjallisuuskatsaus ei ole ainoastaan kuvaileva yhteenvedo, koska se sisältää myös aineiston analyysia sekä tulkintaa. Näihin lähteisiin tukeutuen ajattelimme, että kirjallisuuskatsaus on luotettava ja omaan tutkimukseemme hyvin sopiva menetelmä. Toteutimme tutkimuksemme laadullisena review-kirjallisuuskatsauksena, ja nojaudumme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmään. Käytämme aineistona kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita ja tutkimuksia. Tutkimuksemme aihe on haastava ja sensitiivinen, minkä vuoksi on perusteltua valita kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmäksi.

Salmisen (2011, 8) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan erotella kahteen erilaiseen orientaatioon, jotka ovat narratiivinen ja integroiva. Kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti, käytetään integroivaa kirjallisuuskatsausta. Se on hyvä tapa tuottaa

jo tutkitusta aiheesta uutta tietoa. Torraco (2005, 356) on todennut sen auttavan tarkasteltaessa kirjallisuutta, kriittisessä arvioinnissa ja syntetisoinnissa. Johanssonin (2007, 3, 6–7) mukaan integroitu kirjallisuuskatsaus etenee vaiheittain katsauksen suunnittelusta katsauksen tekemiseen ja lopuksi katsauksen raportointiin. Suunnitteluvaiheessa tarkastellaan aikaisempia tutkimuksia aiheesta, määrittellään tutkimuksen tarve ja tehdään tutkimussuunnitelma. Katsauksen tekemisen vaiheessa haetaan systemaattisesti kirjallisuutta ja analysoidaan sitä sekä tehdään synteesi. Katsausta raportoidaessa kirjataan tulokset ja tehdään johtopäätökset. (Emt.)

Cooperin (1989, 12–15) mukaan integroidun kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on yhdistää aikaisempaa tutkimusta ja muodostaa yhteenveto monesta yksittäisestä tutkimuksesta, joilla on samansuuntaiset tai identtiset kysymysten asettelut. Integroidussa katsauksessa päätetään ensin tutkimuskysymykset, jonka jälkeen suunnitellaan aineiston keruu ja sen strategia. Sen jälkeen kerätään oleellinen aineisto, ja sitten aineistoa analysoidaan. Tuloksia tulkitaan lopuksi. Integroidussa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusjoukko koostuu alkuperäistutkimuksista, jotka käsittelevät samankaltaisia tutkimuskysymyksiä. Integroidussa kirjallisuuskatsauksessa on Cooperin (emt.) mukaan viisi eri vaihetta: tutkimusongelman asettaminen, aineiston hankinta, arviointi, analysointi ja analyysi sekä tulosten esittäminen.

4.3 Tutkimusetiikasta ja tutkimuksen luotettavuudesta

Eskola ja Suoranta (2008) puhuvat tutkijan vastuusta ja sanovat, että jos tutkija tunnistaa eettisten kysymysten problematiikan, todennäköisesti syntyy myös eettisesti asiallista tutkimusta. He mainitsevat tärkeinä kysymyksinä tiedon hankinnan ja sen käytön kysymykset. He pitävät tärkeänä ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta, jonka mukaan tutkimuksen tarkoituksesta riippumatta on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavia. Heidän mukaansa on tärkeää pohtia muun muassa hyötyjä ja haittoja, joita tutkittaville voi syntyä tutkimuksesta, erityisesti arkaluonteisia tietoja kootessa (emt., 56.) Myös Kuula (2006, 23) määrittelee tutkijoiden ammattietiikkaa, johon sisältyvät eettiset periaatteet, normit, arvot sekä hyveet, joita tutkijan täytyisi noudattaa tutkimuksia tehdessään. Hän näkee tutkimusetiikan sekä ohjaavan tutkijaa työssään että kertovan samalla muille ihmisille, millaisiin arvoihin ja velvoitteisiin tutkija on sitoutunut. Tässä pro gradu - tutkielmassamme tutkimusaiheen sensitiivisyys vaikutti päätökseemme toteuttaa tutkielma kirjallisuuskatsauksena, jonka aineistona on käytetty yleisesti saatavilla olevia tieteellisiä ja kansainvälisiä tutkimusartikkeleita. Päätyessämme kirjallisuuskatsauksen tekemiseen arvioimme, että tutkimusmenetelmänä se turvaa parhaiten eettisyyden. Käytössämme on ollut artikkeleita, joissa

tutkimusten etiikkaa on käsitelty. Luotamme tämän tutkimuksen tarpeellisuuteen: kyseessä on aihe, joka on tärkeää nostaa esille ikäihmisten ihmisoikeuksia kunnioittaen. Kansainvälisten julkaisujen käyttö työssämme tarjoaa laajan näkökulman siihen, miltä ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu maailmanlaajuisena ilmiönä näyttää. Koemme oman tutkimuksemme olevan aiheeltaan hyvin sensitiivinen ja sisältävän paljon eettistä pohdintaa vaativia kysymyksiä. Tutkimuksessamme liikumme ikäihmisten maailmassa, missä on kysymys mahdollisesti henkistä kipua ja häpeää aiheuttavista kokemuksista. Taloudellisen kaltoinkohtelun uhrina voi olla myös ikäihminen, joka ei ole kokenut itseään kaltoinkohtelun uhriksi, vaikka siitä selvästi olisi kyse, tai joka ei ole aiemmin löytänyt kokemuksilleen nimeä.

Tutkijat tekevät Kuulan (2006) mukaan omaa tutkimustyötään koskevat eettiset ratkaisut itse ja myös vastaavat niistä. Hän kuitenkin tuo esiin, että yksittäisten tutkijoiden vastuusta huolimatta tutkimusetiikka koostuu hyvin pitkälle kollegiaalisesti sovituista periaatteista ja tavoitteista; tutkijan on parhaansa mukaan noudatettava yhteisiä periaatteita tutkimustyössään.

Kuula (2006) ja Hirsjärvi ym. (2008) esittelevät eettisesti hyvän tutkimuksen ohjeita. Niitä ovat heidän mukaansa tiedeyhteisön toimintatapojen noudattaminen, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisten sekä eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen ja tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvan avoimuuden soveltaminen julkaistaessa tutkimuksen tuloksia. Eettisesti hyvän tutkimuksen ohjeita ovat myös muiden tutkijoiden tekemien töiden sekä saavutusten asianmukainen huomioonottaminen ja se, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu sekä raportoitu yksityiskohtaisesti ja tieteellisen tiedon vaatimusten edellyttämällä tavalla. Lisäksi tutkimusryhmän jäsenten asema, oikeudet ja osuus tekijyydestä, vastuut, velvollisuudet ja tutkimustulosten omistajuus sekä aineiston säilyttämiseen liittyvät kysymykset ovat määriteltyjä ja kirjattu jokaisen osapuolen hyväksynnällä ennen kuin tutkimuksen tekeminen aloitetaan. Myös rahoituslähteet ja tutkimuksen tekemisen kannalta merkitykselliset sidonnaisuudet ilmoitetaan tutkimukseen osallistuville ja raportoidaan tutkimustulosten julkaisemisen ohessa sekä noudatetaan hyvää hallintokäytäntöä ja henkilöstö- ja taloushallintoa. (Kuula 2006, 34–35; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 24.) Edellä esitetyt ohjeet ovat ohjanneet tutkielmamme tekemistä alusta alkaen sisältäen sen, miten kahden tekijän tutkielmana olemme jakaneet sen toteuttamisen. Olemme pysyneet alkuperäisessä suunnitelmassamme hyvin, vain tutkielman aikataulu on venynyt pidemmäksi kuin alun perin ajattelimme.

Olemme myös perehtyneet Kuulan (2006) esittämiin ajatuksiin siitä, että uuden tiedon tuottamisen lisäksi yhtenä tieteen eettisenä arvona voidaan nähdä pyrkimys riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen, jolloin oletuksena voidaan pitää sitä, että tieteen asettamalla päämäärillä ja metodeilla päästäisiin parhaimpiin tuloksiin uutta tietoa ja ymmärrystä etsittäessä. Merton (Kuulan 2006, 25–26 muk.) on nimennyt neljä tieteen eetosta luonnehtivaa normia: universalismin eli yleispätevien kriteereiden normi, kommunismin normi, pyyteettömyyden normi ja järjestelmällisen epäilyn normi. Universalismin normi tarkoittaa, että tieteellisen väitteen esittäjän ominaisuudet eivät vaikuta väitteen hyväksymiseen. Tällaisia ominaisuuksia voivat olla esimerkiksi uskonnollisuus tai kansallisuus. Kommunismin normi tarkoittaa ajatusta, että tutkimuksen tulokset ovat julkisia ja koko tiedeyhteisön käytettävissä. Pyyteettömyys tieteen yhteydessä voidaan ymmärtää uuden tiedon etsimiseksi niin, ettei oma etu tai arvovalta vaikuta asiaan. Järjestelmällinen epäily saa tieteen tekijän lykkäämään arvioitaan ja johtopäätöksiään, kunnes koossa on riittävä empiirinen aineisto, joka takaa niille vahvan pohjan. (Emt. 25–26.) Nämä Mertonin ajatukset koimme mielenkiintoisiksi lähtökohdiksi prosessia toteuttaessamme ja varsinkin tuloksia kootessamme. Tutkielmamme eri vaiheissa kävimme myös yhteistä keskustelua ohjaajan ja graduryhmämme kanssa, jolloin saimme peilattua omia ajatuksiamme tutkielmallemme ulkopuolisten ihmisten kanssa. Olemme tehneet useita tarkastuksia tutkielmamme eri vaiheissa varmistaaksemme tehdyt valinnat ja ratkaisut.

Tutkimuksen luotettavuutta olemme pyrkinneet vahvistamaan avaamalla tutkielmassamme sen tekemisen prosessin kuvausta. Käytettyjen artikkeleiden alkuperä ja niiden tekijät selviävät tutkimuksemme aineistotaulukossa (kts. Liite 1.). Aineistotaulukossa esittelemme mukaan valikoituneet 20 kansainvälistä tutkimusartikkelia. Ne ovat peräisin Yhdysvalloista, Pohjois-Irlannista, Ruotsista, Iso-Britanniasta, Australiasta, Italiasta, Kanadasta ja Japanista. Artikkeleista tarkastelimme niiden tarkoitusta, menetelmiä, kohderyhmiä ja keskeisiä tuloksia.

Olemme avanneet Tutkimuksen toteutus -osiossa niitä valintoja, joilla tietyt artikkelit ovat tutkielmaamme valikoituneet mukaan. Olemme kiinnittäneet huomiota lähdemerkintöihin ja kirjoittaneet tekstissämme tutkimusprosessin aikana tehdyistä valinnoista, joiden pohjalle sen lopullinen muoto koostuu. Koska tässä tutkielmassa tekijöitä on kaksi, olemme varmistaneet asioiden samanlaista ymmärtämistä keskinäisellä keskustelulla läpi koko prosessin. Tämä keskustelu on ollut tarpeen erityisesti englanninkielisten artikkeleiden kohdalla, koska englannin kielen taito ei kummallakaan tekijällä ole täydellinen. Myös tutkimustulosten kohdalla keskustelu on ollut oleellinen osa prosessia. Joitakin osia tutkielman teossa olemme tehneet erikseen kumpikin

tahoillamme, esimerkiksi teoriaa kirjoitettaessa, mutta kaikissa osioissa keskustelu, tarkistaminen ja uudelleenkirjoittaminen ovat toteutuneet niin, että se on molempien läpikäymää ja hyväksymää. Yksi suurimmista yhteisen prosessimme vahvuuksista oli se, että olimme kiinnittäneet huomiota samoihin asioihin, kun kävimme aineistoa aluksi itsenäisesti läpi. Tämä oli mielestämme vahva osoitus siitä, että ymmärsimme asioita samalla tavalla ja pystyimme luottamaan yhteiseen tekemiseemme. Analyysivaiheen teemoittelut olemme toteuttaneet yhdessä. Olemme säilyttäneet alkuperäiset teemoittelussa käytetyt muistiinpanot ja jopa valokuvanneet joitakin työvaiheita.

Kirjallisuuskatsauksemme avulla voimme tuoda esille aiheesta kiinnostuneille lukijoille aiheen tutkimisen tärkeyttä ja osaltamme täydentää aikaisempia tutkimuksia. Abrams (2010) toteaa, että tutkimuksen näytteenotto eli otanta on tutkimuksen eheyden kulmakivi kaikissa yhteiskuntatieteiden muodoissa. Hänen mukaansa keskustelua käytännön ja teorian rajoitteista tarvittaisiin lisää, kun tutkimuksen kohteena on ”vaikeasti tavoitettavissa” oleva ryhmä, esimerkiksi laitoshoidossa olevia tai kognitiivisesti heikentyneitä henkilöitä. Tutkimusta aloittaessamme jouduimme pohtimaan Abramsin (emt.) esille nostamaa kysymystä otannasta ja vaikeasta tavoitettavuudesta. Tutkijoilla on usein vaikea pääsy heitä kiinnostavien tutkimuskohteiden pariin: tutkimuslupien saaminen voi olla hyvin byrokraattista ja voi saattaa tutkijan asemaan, jossa tämä ei pääse itse valitsemaan tutkimuksen kohteitaan erilaisten sääntöjen ja institutionaalisten määräysten vuoksi (emt., 542). Tutkimusta aloittaessamme selvittelimme, millaisia mahdollisuuksia meillä olisi tutkia aiheitamme esimerkiksi haastatteluin tai kyselyin. Mietimme myös avointa kutsua mukaan tutkimukseen jonkin tunnetun aikakauslehden sivulla ilmoittamalla. Näiden menetelmien epävarmuus hyviä tuloksia tuottavina ja se, että muiden paitsi avoimen kutsun esittäminen olisi vaatinut tutkimuslupamenettelyjä, sai meidät kääntymään kirjallisuuskatsauksena tehtävän tutkimuksen puoleen. Myös Abrams näkee edellä mainituista rajoitteista keskustelemisen tarpeelliseksi tutkimuksen laadun arvioimiseksi (emt., 536–538).

Tutustuimme yhteiseen mielenkiinnon kohteeseemme, ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun, jo ennen päätöstä tämän pro gradu -tutkielman tekemisestä. Etsimme aiheesta tietoa muun muassa Googlasta ja tutustumalla Suvanto ry:n Suomessa tekemään työhön aiheen parissa. Lisäksi tutustuimme joihinkin aiheesta tehtyihin opinnäytetöihin ja pro gradu -tutkielmiin. Keskustelimme aiheesta paljon ja totesimme sen olevan molempia niin kiinnostava aihe, että päätimme aloittaa pro gradu -tutkielmamme tästä aiheesta. Olimme aluksi yhteydessä Suvanto ry:een huhtikuun ja kesäkuun 2020 välisenä aikana sähköpostitse useita kertoja, koska aluksi mietimme yhteistyön mahdollisuutta ja muun muassa haastattelujen tekemistä heidän kauttaan tai avullaan.

Osallistuimme myös joihinkin Suvanto ry:n järjestämiin verkkoseminaareihin ”Mummonmarkan vartijat”, joissa kerrottiin ikäihmisten kokemasta taloudellista kaltoinkohtelusta, sen muodoista ja eri ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä aiheesta. Saimme näin lisää hyvää ja ajantasaista tietoa ikäihmisiin kohdistuvasta taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Abramsin (2010) ajatuksia myötäillen päätimme toteuttaa tutkimuksemme kuitenkin kirjallisuuskatsauksena niin, että mukaan valikoituisi mahdollisimman uutta ja jo tutkittua tietoa. Tarkoituksenamme on integroidun katsauksemme avulla kerätä omaan aihealueeseemme liittyvää tutkittua tietoa yhteen ja tehdä kootuista tiedoista johtopäätöksiä sekä kuvailla aihealueen nykytilaa.

4.4 Aineisto ja sen hankinta

Haimme aineiston kirjallisuuskatsauksemme sähköisistä tietokannoista, jotka olivat saatavilla Tampereen yliopiston kirjaston kautta. Aineiston artikkelit valittiin sillä perusteella, että ne liittyivät ikäihmisten taloudelliseen väkivaltaan tai kaltoinkohteluun. Monissa artikkeleissa taloudellista kaltoinkohtelua oli käsitelty jonkin muun kaltoinkohtelumudon yhteydessä tai osana, joissakin itsenäisenä ilmiönä. Aineiston valintaan vaikutti myös se, että pystyimme hyödyntämään samoja tietokantoja omilta tietokoneiltamme etäyhteyden avulla. Valitut kansainväliset tietokannat olivat Andor, EBSCOhost, ProQuest ja Google Scholar. Alla esitetyssä taulukossa (Taulukko 1.) esitämme aineistojen pohjalla olevat tietokannat.

Taulukko 1. Aineiston pohjalla olevat tietokannat

EBSCOhost	n= 6
ProQuest	n= 3
Google scholar	n= 2
ANDOR	n= 9

Haut toteutettiin lokakuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana. Löytääksemme lopulliset, sopivat hakusanat ja varmistaaksemme niiden kattavuuden, teimme useita hakuja kaikista valituista tietokannoista ja kokeilimme erilaisia hakusanojen yhdistelmiä. Aineiston haun teimme omilla tietokoneillamme englanninkielisillä hakusanoilla, rajaten ne koskemaan englanninkielisiä vertaisarvioituja artikkeleita. Hakuja tehdessämme käytimme myös aikarajausta saatavan aineiston koon hallitsemiseksi ja mahdollisimman uuden tiedon löytämiseksi. Kirjasimme alustavat

hakutulokset itsellemme muistiin, jotta voisimme vertailla niitä myöhemmin raportoitaviin hakutuloksiin. Tällä pyrimme varmistamaan tutkimuksemme luotettavuutta.

Kansainvälisissä tietokannoissa hakusanoitamme olivat aluksi “*older people*/elderly people AND financial AND/OR abuse*”. Yhdistelmät tuottivat yli 200 000 tulosta, joten rajasimme haut koskemaan vertaisarvioituja artikkeleita, joista koko teksti oli saatavilla. Tuloksia oli edelleen paljon, jopa kymmeniä tuhansia, joista poimimme mahdollisimman uusia ja silmäilyn perusteella aiheemme kannalta olennaisia. Kokeilemiamme hakusanoja olivat myös “*elder financial abuse*”, “*elder financial exploitation*” ja “*elder mistreatment*”. Lopulta hakulausekkeiksi muodostuivat “*elder financial abuse*”, “*elder financial exploitation*” ja “*elderly financial abuse*”. Haimme ikäihmisten kokemaan taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyvää aineistoa myös Google Scholarin ja kirjastojen avulla, käyttäen hakusanoina esimerkiksi ”taloudellinen kaltoinkohtelu”, ”gerontologinen sosiaalityö ja kaltoinkohtelu” sekä ”ikäihmisten lähisuhteissa koettu taloudellinen kaltoinkohtelu”. Luimme myös aiheesta tehtyjä opinnäytetöitä, joista useassa oli viitattu Serpola-Kaivo-Ojan (2017) ”Väkivalta ikääntyneen vanhemman kokemuksena” sekä Toivosen (2015) ”Ikääntyneiden lähisuhteissa ilmenevä kaltoinkohtelu ja monialainen yhteistyö auttamisessa työntekijöiden näkökulmasta” pro gradu -tutkielmiin. Pääasiassa haimme artikkeleita 2010-luvulta, mutta aluksi myös sitä vanhempia, jos ne näyttivät olennaisilta tutkimuksemme näkökulmasta. Tarkempaan tarkasteluun valitsimme artikkeleita, jotka liittyivät tai saattoivat liittyä tutkielmamme aiheeseen sekä niitä, joiden sisältö ei otsikon tai abstraktin lukemisen jälkeen selvinnyt. Lopullinen aineistomme koostuu pääasiassa ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun keskittyvistä artikkeleista. Mukana on myös kahdeksan artikkelia, joissa tarkastellaan ikäihmisen kaltoinkohtelua yleisesti. Kyseisissä artikkeleissa on tutkimuksemme kannalta tärkeää, nimenomaan taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyvää tietoa, joten otimme ne mukaan aineistoomme.

Tutkielmamme aineiston sisäänottokriteerinä oli ensisijaisesti se, että tutkimuksen tuli olla tieteellinen artikkeli. Hirsjärvi ym. (2001, 224) esittävät, että tieteellisessä artikkelissa esitellään tutkimuksen tarkoitus, aiemmin tehdyn tutkimuksen tiivis selostus, tutkimuksen toteuttaminen ja menetelmät, analysointi, tulosten tulkinta ja raportointi. Tähän ajatukseen perustimme omat artikkelivalintamme, mutta myös oman tutkielmamme tavoitteen. Lisäksi vaatimuksiimme sisältyi se, että kansainvälisen aineiston tulee koostua sähköisessä muodossa olevista vertaisarvioituista artikkeleista. Aineiston hyväksymiskriteerit olemme esittäneet alla olevassa taulukossa (Taulukko 2.).

Taulukko 2. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

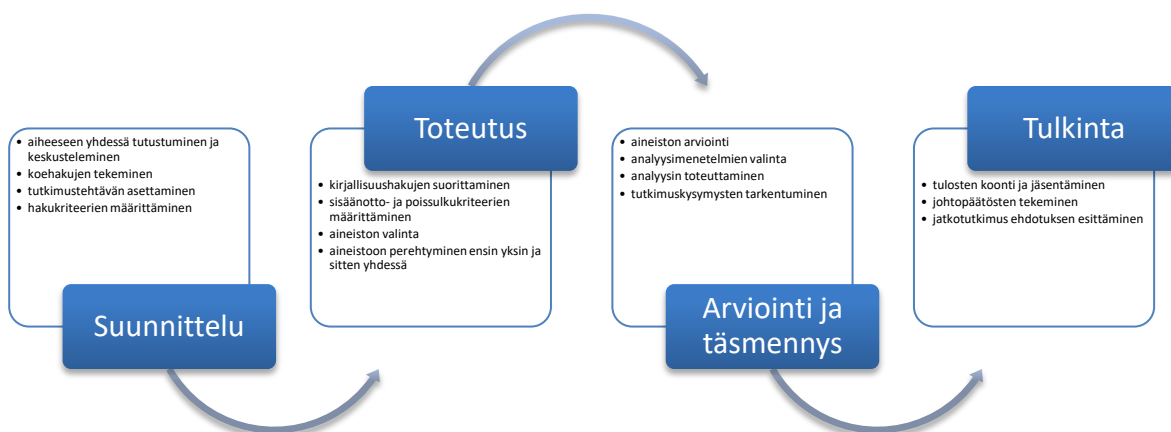
Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
+ Vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin	- Ei vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin
+ Kohdistuu ikäihmisten lähi- ja perhesuhteisiin	- Ei kohdistu ikäihmisten lähi- ja perhesuhteisiin
+ Vertaisarvioitu	- Ei vertaisarvioitu tutkimusartikkeli
+ Englanninkielinen	- Julkaistu ennen vuotta 2000
+ Koko teksti saatavilla maksuttomasti	- Maksullinen tutkimusartikkeli
+ Julkaistu vuonna 2000 tai sen jälkeen	- Kirjallisuuskatsaukset

Pudas-Tähkän ja Axelin (2007, 49–50) mukaan kirjallisuuskatsauksessa aineistonhakuprosessi on kriittinen vaihe onnistumisen kannalta, koska siinä vaiheessa tehdyt virheet johtavat katsauksen harhaisuuteen. Heidän mukaansa yhtenä tapana parantaa kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta on pitää hakustrategia kirjallisuuskatsauksen prosessin mukaisena ja tieteellisesti pätevänä. Tämä edellyttää haun huolellista dokumentoimista, mikä mahdollistaa sen, että joku muu voi toistaa kirjallisuuskatsauksen. Omassa tutkielmassamme hakupolut ja -tulokset kirjattiin Pudas-Tähkän ja Axelin (2007) ajatuksen mukaisesti tarkoin muistiin. Hylkäsimme kuitenkin joitakin hakutuloksina löydettyjä artikkeleita myöhemmin monista syistä: ne eivät joko käsitelleet oleellisesti tutkimaamme asiaa, eivät olleet vertaisarvioituja, olivat alkuperäiseen ajatukseemme nähden liian vanhoja, epäoleellisia tai paljastuivat lähemmässä tarkastelussa kirjallisuuskatsauksiksi, joita emme hyväksyneet aineistoomme mukaan. Tutkielmamme aineistosta olemme pyrkineet löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiimme ikäihmisten lähisuhteissa tapahtuvan taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksista ikäihmisten elämään sekä kysymykseen sosiaalityön keinoista ikäihmisten taloudellista kaltoinkohtelua kohdattaessa. Nämä ajatuksemme ohjasivat aineiston valintaa.

Tutkielmamme mukaan valitsemamme artikkelit käsitelivät ikäihmisten kokemaa taloudellista kaltoinkohtelua pääasiassa länsimaisesta kontekstista käsin. Ajattelimme, että nämä tulokset voisivat paremmin olla yleistettävissä suomalaisen yhteiskuntaan. Mukana on myös artikkeleita toisenlaisista kulttuurisista lähtökohdista luomassa perspektiiviä muun muassa siitä, miten yleisestä ilmiöstä on kyse. Vaikka tutkielmamme tavoitteena oli tarkastella taloudellisen kaltoinkohtelun

vaikutuksia ikäihmisten elämään, olemme ottaneet aineistomme mukaan tutkimuksia, joiden tutkimusjoukossa oli mukana myös muutama nuorempi henkilö. Pidämme valintaamme perusteltuna, koska suurin osa osallistujista oli 65-vuotiaita tai sitä vanhempia. Rajasimme ulkopuolelle sellaiset ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun muodot, jotka koskivat telemarkkinointi-, netti- tai romanssihuijauksia. Tutkimuksemme keskittyy perhe- ja lähisuhteissa tapahtuvaan ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun, joten siitä ulkopuolelle rajautuivat kaikissa muissa suhteissa tapahtuvat taloudelliset kaltoinkohtelut. Lopullisessa artikkelien tarkastelussa poistimme mukaan valittuja vanhimpia artikkeleita, koska löysimme uudempia ja käyttökelpoisempia. Lopullinen aineistomme muodostuu kansainvälisistä artikkeleista.

Kävimme ensin läpi kaikki otsikon tai abstraktin perusteella aiheeseemme liittyvät mukaan valitsemamme artikkelit. Tämän jälkeen tarkastelimme lähemmin tutkimukseemme liittyviä artikkeleita. Tämän jälkeen syvennyimme koko artikkeliin. Samalla suljimme pois joitakin artikkeleita pitäen mielessä tutkimuskysymyksemme sekä sisäänotto- ja poissulkukriteerimme. Viimeisessä vaiheessa luimme jäljelle jääneet artikkelit tarkasti läpi ja valitsimme niistä uusimmat artikkelit. Jäljelle jäi 20 artikkelia, joista muodostui aineistomme. Alla esitetyssä kuviossa (Kuvio 1.) olemme esittäneet toteuttamamme kirjallisuuskatsauksen vaiheet Kivistön (2020, 35) mukaisesti.

Kuvio 1. Toteutetun kirjallisuuskatsauksen vaiheet Kivistön (2020) mukaan.

Kirjallisuuskatsauksemme sisältämästä 20 kansainvälisestä, vertaisarvioidusta ja verkossa saatavilla olevasta tutkimusartikkelista 10 on toteutettu kvalitatiivisin ja yhdeksän kvantitatiivisin menetelmin. Yksi tutkimuksista on niin sanottu mixed methods -tutkimus, jossa on käytetty sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Tutkimusten aineistot koostuvat pääasiassa haastatteluista ja kyselylomakkeista. Jokaisessa artikkelissa on kuvattu tutkimuksen tausta, tarkoitus, kohderyhmä(t), aineistonkeruu, analyysi ja tulokset. Useimmat artikkelit sisälsivät myös pohdintaa tutkimuksen luotettavuudesta, erityisesti tutkimukseen liittyneiden rajoitteiden kautta. Eettisiä kysymyksiä artikkeleissa oli nostettu esille melko vähän, mutta lupa- ja suostumusasiat mainittiin lähes jokaisessa artikkelissa.

4.5 Aineiston analyysi

Tutkielmamme on laadullinen tutkimus. Pehdyimme laadullisen tutkimuksen eri analyysimenetelmiin teorian avulla. Tuomen ja Sarajärven (2018, 78) mukaan laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä voidaan pitää sisällönanalyysiä, koska sen avulla voidaan tehdä paljon erilaista tutkimusta. Sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina ja laajana teoreettisena kehyksenä, liittäen se erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Useimmiten laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat jollain tavalla sisällönanalyysiin.

Hirsjärvi ym. (2008) jakavat aineiston analyysitavat kahteen tapaan, selittämään ja ymmärtämään pyrkiviin jäsenyksiin. Heidän mukaansa analyysitavan valinta on helppoa, koska on valittava sellainen tapa, joka parhaiten tuo vastauksen tutkimusongelmaan tai -tehtävään. He sanovat, että analyysi koetaan usein vaikeaksi, koska vaihtoehtoja on tarjolla paljon eikä tiukkoja sääntöjä ole olemassa. Kirjassaan 'Tutki ja kirjoita' he esittelevät tavallisiksi tutkimusmenetelmiksi teemoittelun, tyypittelyn, sisällönerittelyn, diskurssianalyysin ja keskusteluanalyysin. Eskola ja Suoranta (2001) nimittävät aineiston sisällönerittelyn sen analysoimiseksi, mitä tai miten jostakin asiasta on kirjoitettu tai puhuttu, ja kuvaavat tutkimusongelmiin vastaamista kvantitatiiviseksi mittaamiseksi. Tämä mittaaminen tehdään heidän mukaansa frekvenssi- tai volyymimittauksena eli sen laskemisena, kuinka monta kertaa jokin asia tai termi on ollut aineistossa esillä. Heidän mukaansa frekvenssimittaus on yksinkertaisimmillaan sitä, että lasketaan yksittäisten sanojen esiintymistä. (Emt., 185.)

Janhonen ja Nikkonen (2001) lisäävät sisällönanalyysin kuvaukseen laajempia ajatuksia pelkän yksinkertaisen aineiston kuvaamisen lisäksi. Heidän mukaansa sisällönanalyysissä kysymykseen

tulevat aineistossa ilmenevät merkitykset, tarkoitukset sekä aikomukset, seuraukset sekä yhteydet. Kirjoittajat erottavat sisällönanalyysin prosessissa seuraavat vaiheet: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistämien, luokittelu, tulkinta ja sisällönanalyysin luotettavuuden arviointi. Myös Metsämuuronen (2006, 124–125) esittelee sisällönanalyysin vaiheita teoksessaan 'Laadullisen tutkimuksen käsikirja': sisällönanalyysin seitsemän vaihetta ovat 1) tutkijan herkistyminen, joka perustuu aineiston perinpohjaiseen tuntemiseen ja keskeisten käsitteiden haltuunottoon, 2) aineiston sisäistäminen ja teoretisointi ajattelutyön avulla, 3) aineiston karkea luokittelu, josta muodostuvat keskeisimmät luokat sekä teemat, 4) tutkimustehtävän sekä käsitteiden täsmentäminen, 5) ilmiöiden esiintymistiheyden sekä poikkeusten toteaminen, 6) uusi luokittelu eli ristiinvalidointi, joka tarkoittaa saatujen luokkien puoltamista sekä horjuttamista muun aineiston avulla sekä 7) johtopäätösten ja tulkintojen tekeminen. Lisäksi hän esittää, että sisällön analyysin helpottamiseksi voi käyttää esimerkiksi käsitekarttaa. Päädyimme omassa tutkielmassamme sisällönanalyysin käyttämiseen, koska edellä esitetyt ajatukset sen käyttämisestä laadullisessa tutkimuksessa sopivat hyvin omiin tarkoituseriimme.

Ymmärsimme, että sisällönanalyysi menetelmänä tarkoittaa aineiston tarjoaman tiedon tiivistämistä niin, että tutkittavaa ilmiötä voidaan lyhyesti tai yleistävästi kuvailla tai että ilmiön sisäiset asiayhteydet saadaan esille. Sisällönanalyysissä ymmärsimme olennaiseksi sen, että tutkimusaineistosta erotellaan samanlaisuudet ja erilaisuudet, ja että aineistoa kuvaavat luokat ovat selkeitä: tekstissä esiintyvät sanat, fraasit ja muut yksiköt luokitellaan samoihin luokkiin niiden merkitysten perusteella, eli kun ne merkitsevät samaa asiaa. Käsitteiden samanlaisuus riippuu tutkimuksen tarkoituksesta niin, että synonyymeja tai samaa tarkoittavia sisältöjä voidaan yhdistää. Näillä ajatuksilla etenimme analyysissä sitä kohti, mitä työssämme olimme ajatelleet tehdä: esitellä aineistosta selvimmin esille nousevat teemat ja ilmiöt, mutta löytää myös mahdollisia poikkeuksia ja niiden taustalla olevia syitä. Esimerkiksi taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksesta ikäihmisten elämään aineistomme tarjosi runsaasti vastauksia.

Aloitimme analyysimme ensimmäisen vaiheen siten, että luimme molemmat huolellisesti läpi kaikki aineistoon mukaan valitsemamme artikkelit ja teimme niistä omia muistiinpanoja sekä alleviivauksia. Seuraavaksi sovimme useampia tapaamisia, joiden aikana kävimme läpi kaikki artikkelit ja molempien niistä tekemät muistiinpanot ja alleviivaukset eli ne asiat, jotka olivat kummankin mielestä tutkimuksemme kannalta oleellisia. Samalla teimme myös muistiinpanoja aineiston keskeisimmistä ja yleisimmistä tuloksista ja käsitteistä. Aineistosta oli lähiluennassa löydettävissä suuri määrä erilaisia teemoja, jotka kaikki päätimme kirjoittaa ylös. Jo ensisilmäilyn

perusteella teemoista oli hahmotettavissa selkeästi toisiinsa linkittyviä teemoja, mutta suuri osa teemoista tuntui kuitenkin aluksi sellaisilta, joita oli vaikea niputtaa isoiksi teemoiksi. Näin ollen jatkoimme lähiluentaa. Pikkuhiljaa kysymysmerkillä varustetut teemat alkoivat löytää paikkansa, ja sijoitimme ne pääteemojen alle. On mahdollista, että joku muu tutkija olisi voinut luokitella teemat toisella tavalla. Antaaksemme selkeämmän kuvan analyysimme tästä vaiheesta esitämme seuraavassa esimerkin luokitteluprosessista ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme koski ikäihmisen kokeman taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksia hänen elämäänsä. Kirjoitimme löytyneet teemat, esimerkiksi ”häpeä”, ”pelko” tai ”terveydelliset vaikutukset”, omiin tarralappuihinsa yksittäisinä sanoina tai sanapareina, ja artikkeleita läpikäydessämme listasimme ylös, montako kertaa kyseinen käsite eri synonyymeineen aineistossa esiintyi. Teimme tämän vaiheen kumpikin erikseen tahoillamme ja vertasimme sitten löydöksiä toisiinsa. Ne olivat erittäin samanlaisia. Näin saimme esille sen, millaisia teemoja aineistosta oli löydettävissä ja mitkä teemat olivat niissä useimmin esillä. Tällä tavalla eriteltyinä löysimme esimerkiksi ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksia yhteensä 64 kappaletta. Analyysiprosessimme eteni seuraavaan vaiheeseen siten, että koodasimme eli teemoittelimme löydettyt vaikutukset isommiksi kokonaisuuksiksi niin kuin se meidän molempien mielestä näytti luonteelta. Laadullisessa tutkimuksessa koodaamisella tarkoitetaan koodien tai merkkien liittämistä aineiston määritelyihin tekstijaksoihin tutkijan tulkinnan mukaisesti (Eskola & Suoranta 2000, 154–155). Koodasimme aineistomme niin, että muodostimme ensimmäisessä vaiheessa tekemistämme muistiin kirjoitetuista teemoista suurempia kokonaisuuksia antaen niille jokaiselle oman kuvaavan otsikon. Ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksista yhdistelimme esimerkiksi teemat ”ihmisarvon menetys”, ”epäkunnioitus”, ”oikeudenmukaisuuden menetys” ja muut samantyyppiset ja -sisältöiset löydökset otsikon ”ihmisoikeusloukkaukset” alle. Samoin esimerkiksi teemat ”masennus”, ”sairaanhoidon tarpeen kasvu” tai ”stressi” luokittelimme ”terveydelliset vaikutukset” -otsikon alle ja teemat ”sosiaalinen eristyneisyys”, ”sosiaalisen tuen puute” tai ”oma syy” -teemat otsikon ”sosiaaliset vaikutukset” alle. Mietimme pitkään löytyneitä teemoja, kunnes kumpikin löysi niistä yhteyden, jolla ne voitaisiin liittää näihin isompiin teemoihin, eli järjestelimme ja yhdistelimme koodeja alustaviksi isommiksi teemoiksi. Isommat teemakokonaisuudet otsikoimme sitten nimillä ”ikäntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu ihmisoikeusrikkomuksena”, ”ikäntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu terveydellisenä kysymyksenä” ja ”ikäntyneen kaltoinkohtelu sosiaalisena kysymyksenä”. Pohdimme tämän jälkeenkin pitkään yhdessä, mitä teemoja voi yhdistää ja millaisia muita pää- ja alateemoja ne voisivat keskenään muodostaa. Teemoittelussa tuli esille joitakin käsitteitä, jotka olisivat olleet

sijoitettavissa useampaankin isompaan teemaan, esimerkiksi ”masennus”, joka voisi taloudellisen kaltoinkohtelun yhteydessä olla kaikkien isompien teemojen alla niin terveydellisenä, sosiaalisena kuin ihmisoikeuskysymyksenä. Sijoitimme sen kuitenkin pohdinnan jälkeen terveydellisiin kysymyksiin. ”Masennus” on myös hyvä esimerkki sellaisesta teemasta, joka aineistossa näyttäytyi ikäihmisen elämässä taloudelliseen kaltoinkohteluun altistavana tekijänä, mutta myös sen seurauksena. Isomman teemoittelun ulkopuolelle jäi muutama aineistossa esille noussut teema, esimerkiksi ”tieto”, joka näyttäytyi aineistossa usein tiedon puutteena tai tarpeena ilmiöstä, niin mikro- kuin makrotasollakin.

Janhonen ja Nikkonen (2001, 36–37) esittävät sisällönanalyysin haasteiksi sen, miten tutkija saa pelkistettyä aineistonsa niin, että se kuvaisi mahdollisimman hyvin ja luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. Myös luokittelun luotettavuus validien päätelmien aikaansaamiseksi on keskeistä. Sisällönanalyysin tulosten luotettavuuden haasteena tutkijalle on luotettavan yhteyden osoittaminen aineistonsa ja saatujen tulosten välillä. Analyysimme neljännessä vaiheessa kävimme läpi kaikki edellisessä vaiheessa muodostamamme teemavaihtoehdot ja palasimme uudelleen alkuun eli lukemaan aineistoamme miettien miten hyvin aineistomme vastaa tutkimuskysymyksiimme ja miten hyvin tekemämme teemoittelu kuvastaa aineistoamme. Pidimme koko ajan mielessämme Janhosen ja Nikkosen (emt.) ajatukset luotettavuuskysymyksistä. Tavoitteenamme oli ollut muodostaa selkeät teemat, jotka eivät sisällä päällekkäisyyksiä. Muodostimme kolme pääteemaa ja muutamane niiden ulkopuolisin teemoineen ne muodostavat tulkintamme mukaan kokonaisuuden, joka kertoo miten taloudellinen kaltoinkohtelu vaikuttaa ikäihmisen elämään sekä millaiset ovat sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön roolit ja mahdollisuudet ilmiön kohtaamisessa tai sen ennaltaehkäisemisessä. Teemat kietoutuvat toisiinsa osittain, koska ihmisen elämä ja hänen kokemuksensa ovat kokonaisuus, josta on mahdotonta erottaa täysin itsenäisiä ja erillisiä osia.

Eskola ja Suoranta (2001, 185) kiinnittävät huomiota sisällön erittelyn subjektiivisiin vaiheisiin eli sen pohtimiseen, miten tutkija valitsee havainto- ja luokitusyksiköt, miten hän löytää intersubjektiiviset ajatukselliset kokonaisuudet ja mikä on sisällön analyysin todellisuussuhde. He puhuvat kolmivaiheisesta koodausmenettelystä: avoin koodausmenettely tarkoittaa heidän mukaansa erilaisten kategoriatyyppeiden ryhmittelyä aineistosta melko vapaasti. Tämän vaiheen tarkennus, aksiaalinen koodaus, pitää sisällään aineiston tarkkarajaisen ryhmittelyn ennalta määriteltäviin luokkiin ja alaluokkiin. Seuraava vaihe, valikoiva koodaus, tarkastelee kategorioita uudelleen ja muodostaa yksityiskohtaisemman koodaustavan. Tässä vaiheessa mukaan voi tulla

uusia luokkia ja luokkien yhteyksiä toisiinsa selvittelään. Sisällönanalyysiin Eskola ja Suoranta (2001, 187) löytävät kirjavan joukon erilaisia luokittelutapoja ja laadullisen aineiston järjestämistapoja. He muistuttavat, että ennalta esitetyt tavat eivät välttämättä oman aineiston kanssa toimi, vaan on kehitettävä jokin oma tapa, joka perustuu kuitenkin siihen, että vakiintuneisiin analyysitapoihin on perehdytty. Käytimme analyysivaiheessa paljon aikaa sen miettimiseen, millaisia luokkia ja isompia teemoja aineistostamme löytyneet teemat synnyttäisivät. Olemme kuitenkin tyytyväisiä lopputulokseen, sillä mielestämme ne vastaavat hyvin aineiston sisältöä ja kuvaavat hyvin siellä esiintyneitä teemoja, emmekä uudelleen aineistoa läpi käydessämme löytäneet tarvetta uusien luokkien muodostamiselle.

Eskola ja Suoranta (2001, 186) kuvaavat aineistolähtöistä sisällönanalyysiä myös tavaksi, jossa huomio kiinnitetään samankaltaisuuksien etsimisen sijaan tyypillisestä poikkeavien tapausten systemaattiseksi etsinnäksi. Analyysiä jatketaan niin, että eritellään alkumallista poikkeavia tai sitä haastavia, riitauttavia tai kyseenalaistavia aineistoanomaliaita, joiden analyysin tuloksena voidaan tavoittaa malli, joka on sopusoinnussa koko aineiston kanssa.

Alustavan analyysin tekemisen jälkeen kävimme aineistoa läpi löytääksemme siitä sellaisia mainintoja, jotka voisivat haastaa tekemiämme tulkintoja. Tällaisia haastavia mainintoja ei tarkistuksessamme löytynyt. Aineistomme oli tässä mielessä hyvin yksiselitteistä ja yhdensuuntaista huolimatta siitä, että se koostui eri maista ja erilaisista kulttuureista lähteneiden tutkimusten tuloksista. Mielestämme tämä lisää tutkimuksemme luotettavuutta ja selkeyttä. Se myös helpotti tutkimuksen tekemistä. Alla esitetyssä taulukossa (Taulukko 3.) olemme esittäneet aineiston analyysin vaiheet.

Taulukko 3. Toteutetun aineiston analyysin vaiheet.

1. Aineistoon perehtyminen ja huolellinen lukeminen
2. Merkityksellisten ilmaisten merkitseminen alleviivauksin
3. Ilmausten listaaminen
4. Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen
5. Ilmaisujen ryhmittely ja alaluokkien muodostaminen
6. Alaluokkien yhdistäminen yläluokiksi ja kokoavien teemojen muodostaminen

5 TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN VAIKUTUKSIA IKÄIHMISEN ELÄMÄÄN

5.1 Ikääntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu ihmisoikeusrikkomuksena

Monessa aineistossamme mukana olevassa artikkelissa nousi esiin ikääntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu tavalla, jonka näemme ihmisoikeusrikkomuksena. Käsittelemme esiin nousseita ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja yhdenvertaisuuden ja ihmisarvon sekä itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden näkökulmista.

Yhdenvertaisuus ja ihmisarvo. Erlingssonin ym. (2005) mukaan ikäihmisten kaltoinkohtelu merkitsee ihmisoikeuksien loukkaamista, kärsimyksiä ja elämänlaadun heikkenemistä. Taloudellisesta kaltoinkohtelusta ikäihmisen itsenäisyyttä uhkaavana tekijänä, ihmisarvon loukkaajana ja ihmisoikeuksien vaarantajana puhuvat myös Phelan ym. (2018) ja Aciero ym. (2018). Badenes-Riberan ym. (2021) mukaan ikäihmisten kaltoinkohtelu, mukaan lukien taloudellinen kaltoinkohtelu, on vakava ihmisoikeusrikkomus, jolla on kielteinen vaikutus ikäihmisen psyykkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Se lisää kuolleisuutta, sairastavuutta sekä sairaala- ja laitoshoidon riskiä. Lisäksi tutkijat korostavat, että oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna rikoslaki ei sisällä erityislakeja, jotka suojelisivat ikäihmisiä kaltoinkohtelulta.

Yhdenvertaisuuden ja ihmisarvon näkökulmasta monissa artikkeleissa tuli esille, että sukupuoli, tietty siviilisääty tai terveydentila vaikuttivat taloudellisesti kaltoinkohdelluksi joutumiseen. Koga ym. (2020) tutkivat ikäihmisten kaltoinkohtelua Japanissa. He määrittelivät tutkimuksensa perusteella, että tietyt osallistujat (naiset, alle 75-vuotiaat, naimisissa olevat ja ne, jotka tarvitsivat päivittäistä tukea sekä oman terveytensä alhaiseksi kokeneet) kokivat todennäköisimmin ikäihmisten kaltoinkohtelua. Myös Rizzo ym. (2014) mainitsevat Yhdysvalloissa tekemässään tutkimuksessa, että naimisissa olevat naiset, jotka asuvat yhdessä puolison kanssa, ovat kaltoinkohdelluksi joutumiselle enemmän alttiina. Storey ja Perka (2018) havaitsivat, että kaltoinkohtelun uhreista enemmistö oli naisia, joilla usein oli terveysongelmia. Puolet uhreista oli terveys- tai muiden ongelmien vuoksi jollain tavalla huoltosuhteessa ja puolet näistä oli huoltosuhteessa taloudellisen kaltoinkohtelun tekijään. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että useimmin kaltoinkohtelijoita olivat uhrin aikuiset lapset, seuraavaksi eniten (avo- tai avio-) puoliso ja uhrin muut sukulaiset. Koga ym. (2020) mainitsevat tuloksissaan, että kun kaltoinkohtelua tapahtuu luotettavaksi oletetussa suhteessa, suhde voi tuhoutua. Nämä tulokset paljastavat ikäihmisen aseman omassa perheessään. Myös Erlingsson ym. (2005) sanovat ikäsyrynnän,

erityisesti ikääntyneiden ihmisten yleisen kunnioituksen puutteen, vaikuttavan väärinkäyttötilanteiden kehittymiseen.

Myös kulttuuriset tekijät saattoivat vaikuttaa taloudelliselle kaltoinkohtelulle alttiiksi joutumiseen. Tästä esimerkin mainitsevat Koga ym. (2020) kertoessaan, että Japanin kulttuurinen normi on, että naiset hoitavat perheen talousasiat. Tästä syystä Japanissa naiset ovat taloudelliselle kaltoinkohtelulle alttiimpia. Tutkijat viittaavat samoihin tekijöihin kuin Rizzo ym. (2014) sanoessaan, että leskeksi jääminen tai naimattomuus vähensi selvästi taloudellisen kaltoinkohtelun riskiä. Koga ym. (2020) toteavat samoin kuin Storey ja Perka (2018), että ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun riski kohoaa, kun hänen terveytensä heikkenee ja hän tarvitsee apua päivittäisessä elämässään. Nämä tutkimustulokset kertovat, että taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi joutumisessa naissukupuoli, naimisissa oleminen, heikko terveydentila, avun tarve tai kulttuurinen konteksti vaikuttavat yhdenvertaisuuteen ja ihmisarvoon suhteessa muihin ihmisiin.

Yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallista on myös Erlingssonin ym. (2005) mainitsema kaltoinkohtelu, joka toteutuu yhteiskunnan taholta. Näin voi tapahtua muun muassa uudenlaiseen tekniikkaan liittyen: ikäihmisillä voi olla puutteellisia taitoja uudenlaisten puhelinten, automaattisten viestien ja nettipankkien käsittelyssä, mutta vaihtoehtoisia menettelytapoja uuden tekniikan ohella ei ole. Tutkimuksen eräs osallistuja sanoi, että pankki on nyt internetissä, jonka käyttöön tai käytön oppimiseen monilla ikäihmisillä ei ole mahdollisuutta. Tällaiseen yhteiskunnalliseen kaltoinkohteluun liittyi tutkijoiden mukaan ihmisoikeuskysymyksiä.

Itsemääräämisoikeus ja osallisuus. Badenes-Riberan ym. (2021) mukaan ikäihmisten kaltoinkohtelu on tabu, josta keskustellaan julkisesti harvoin. He sanovat, että ikäihmisen heikko terveys, riippuvuus ja itsemääräämisoikeuden puute ovat myötävaikuttavia riskitekijöitä ikääntyneiden kaltoinkohtelulle. Nämä tekijät vaikuttavat heidän mukaansa ikäihmisen taloudellisesta kaltoinkohtelusta ilmoittamisen tai avunpyynnön puutteeseen, jolloin ongelma pysyy piilossa. Wilson ym. (2009) toteavat myös, että perheen taloudelliset asiat ovat usein tabu perheen ulkoisen valvonnan yhteydessä. He näkevät, että ikääntyneiden toiveet ja perhekäytännöt ikääntyneiden taloudellisten varojen hoidossa tulisi aina sisällyttää haavoittuvassa asemassa olevien ikääntyneiden sosiaalityön arviointeihin. Wilson ym. (2009) jatkavat, että ammattilaiset osallistuvat ikäihmisen varojen hoitamiseen eniten silloin, kun on huolta taloudellisesta kaltoinkohtelusta, ikäihmisen itsemääräämisoikeudesta ja ehkä kykenevän asiainhoitajan puuttumisesta. Ellei huolenaiheita ole, varojen hoitamista pidetään perheasiana ja jätetään huomiotta. He huomauttavat,

että ammattilaisten tehtävä on varmistaa, että ikäihmisen luopuminen varainhoidostaan on hänen oma valintansa. Tämä vaatii tutkijoiden mukaan asianmukaisen lainsäädännön tuntemisen ja halun tarttua asiaan.

Wilson ym. (2009) nostavat esille kolme ikäihmisten ryhmää, joille varainhoito muodostuu merkittäväksi asiaksi. He nimeävät tällaisiksi ryhmiksi ikäihmiset, joilla on kykyä itse hallita varojaan tai ohjata muita avustamaan itseään; ikäihmiset, joilla on kykyä, mutta luopuvat asian hoitamisesta joko tahtoen tai tahtomattaan; ikäihmiset, joilla ei ole kykyä hoitaa ja hallita omia varojaan. Tutkijat sanovat, että kaikissa näissä tilanteissa sosiaalityöntekijän olisi oltava tietoinen ikäihmisiin ja heidän perheenjäseniinsä kohdistuvista rakenteellisista vaikutuksista siinä, kenen tulisi hoitaa, kuka on vastuussa ja kenen pitäisi tietää mitä tapahtuu. Tilanteessa, jossa riippumattomuuden ja suojelun tasapainoa haetaan, voi syntyä toiveiden ja tarpeiden ristiriitoja, jotka voivat johtaa ikäihmiselle ei-toivottuihin vaihtoehtoihin. Tutkijoiden mukaan ikäihmisen tulisi oikeuksiensa mukaisesti voida olla osallisena päätöstentekoprosessissa, joka koskee hänen omia asioitaan. Tutkijat kuvaavat laittoman toiminnan edellytyksiä sanomalla, että sellainen mahdollistuu, kun ”on sopiva kohde, mahdollisuus toimia eikä valvontaa ole”.

Huomiota tulisi Daviesin ym. (2011) mukaan kiinnittää ikäihmisen henkiseen kapasiteettiin ja epätavallisuuksiin ikäihmisen taloudenhoidossa. Näiden huomioiden perusteella ikäihmisen kykyä hoitaa itse omia asioitaan voitaisiin arvioida ja huomata, milloin tämä on mahdollisesti menettänyt itsemääräämisoikeuden omissa asioissaan. Tutkijat toivat esille, että itsemääräämisoikeus voi kadota ikäihmiseltä esimerkiksi siten, että hänen varansa menevät jonnekin muualle kuin oman arkisen elämän kustantamiseksi: tyhjä jääkaappi, kohtuuttomat maksut pienistä palveluista, maksamattomat palvelumaksut, puuttuvat tavarat tai pankkitililtä puuttuvat rahat voivat kertoa taloudellisen kaltoinkohtelun olemassaolosta. Riskinä tutkijat näkivät myös esimerkiksi valtuuksien väärinkäytön, jolloin taloudellisten asioiden hoitamiseen valtakirjan saanut läheinen käyttää ikäihmisen varoja omiin tarkoituksiinsa. Myös testamenttien muuttaminen ja lahjojen vaatiminen pakolla tai petoksen avulla ovat ikäihmisen itsemääräämisoikeuden vastaisia tekoja. (Emt.)

Adams ym. (2014) määrittelivät australialaisessa tutkimuksessaan taloudellisen kaltoinkohtelun ikäihmisen toiveiden vastaiseksi toiminnaksi, joka voi olla pakottamista, estämistä, varastamista, valtakirjan väärinkäyttöä tai painostamista omaisuuden luovuttamiseen. Heidän tutkimuksessaan nousi esille, että kaikki ikäihmiset eivät halunneet ammattilaisten puuttuvan esille tulleeeseen taloudelliseen kaltoinkohteluun, eivätkä tällöin antaneet suostumustaan asian käsittelemiseksi.

Tutkimuksessa ilmeni myös, että eri palveluntarjoajien ja organisaatioiden ikääntyneille ja näiden perheenjäsenille tarjoamat palvelut kaltoinkohtelun auttamiseksi estyivät usein ikääntyneen suostumuksen puutteessa. Ikäihmiset rajoittavat suostumustaan, jos kaltoinkohtelun tekijä oli perheenjäsen, josta he olivat riippuvaisia ja jota halusivat suojella. Ikäihmiset, jotka eivät halunneet ilmoittaa kohtaamaansa taloudellista kaltoinkohtelua, pelkäsivät perhesuhteidensa hajoamista, syytetyksi joutumista tai selittivät, että taloudelliset kysymykset ovat yksityisasiasia. Adamsin ym. (2014) tutkimustuloksista käykin ilmi, että taloudellista kaltoinkohtelua oli vaikea osata tunnistaa, mutta tunnistamisesta huolimatta sen hoitaminen tuotti edellä mainittuja ongelmia. Varsinkin dementiaa sairastava henkilö ei itse ehkä tunnista olevansa kaltoinkohtelun kohteena. Tällöin tilanteeseen on vaikea puuttua, vaikka kaltoinkohtelu olisi toteen näytettävissä. Taloudellisen kaltoinkohtelun tutkiminen aiheutti joissakin tapauksissa myös sen, että väärinkäyttäjää vetäytyi ikäihmisen huolehtimisesta tai eristi tämän tarvittavasta palvelusta, jolloin ikäihmisen tilanne muuttui entistä haavoittuvaisemmaksi. Tutkijoiden (emt.) mukaan taloudellisessa kaltoinkohtelutilanteessa auttamiselle ovatkin haasteena ikäihmiset, jotka kieltäytyvät palveluista, koska heidän omia oikeuksiaan päättää asiasta ja itsemääräämisoikeuttaan on kunnioitettava. Myös Erlingssonin ym. (2005) tutkimuksesta käy ilmi, että ikäihminen voi vastustaa taloudellisen kaltoinkohtelun ilmoittamista, koska voi kokea sen oman yksityisyytensä loukkauksena. Tutkimustuloksissaan Adams ym. (2014) tuovatkin esille ikäihmisten itsemääräämisoikeudelle annetun suuren arvon, jonka näkevät heikentäneen Australian hallituksen ja yhteistyöryhmien halua kehittää pakkoraportointia ja ikäihmistä suojaavien toimien kehittämistä. Kun asianmukainen lainsäädäntö puuttuu, se heidän mielestään lisää ikäihmisten haavoittuvaista asemaa yhteiskunnassa.

Ries ja Mansfield (2020) pitävät oman australialaistutkimuksensa keskeisenä teemana ikäihmisen itsemääräämisoikeuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä. Kaikille australialaisille ikäihmisille tulisi heidän mukaansa antaa mahdollisuus elää haluamallaan autonomian tasolla ja saada sananvaltaa heitä itseään koskevista päätöksistä. Taloudellisissa kaltoinkohtelutilanteissa vaaditaan usein eettistä pohdintaa, esimerkiksi ikääntyneen itsemääräämisoikeuteen, autonomiaan, turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvien oikeuksien osalta. Lähestymistapa tulee tutkijoiden mukaan olla ikäihmisen valintojen kunnioittaminen myös silloin, kun tämä päättää kieltäytyä palveluista. Ries ja Mansfield (emt.) ehdottavat, että jos ikäihmiseen nähdään kohdistuvan kaltoinkohtelua, häneltä tulisi kysyä tarvitseeko hän apua, esimerkiksi oikeudellisia toimenpiteitä tai muiden asiantuntijoiden tukea. Sen jälkeen turvallisuusriskiä arvioitaisiin ja poliisiin tai muihin viranomaisiin yhteyden ottamista harkittaisiin. Heidänkin tutkimuksessaan korostuu ikäihmisen

kapasiteetti, esimerkiksi kognitiivinen heikentyminen tai dementia, jotka koettiin haastavina tilannetta arvioitaessa.

Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimus korosti myös sitä, että ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelu on koko yhteisön huomion arvoinen asia, ei vain esimerkiksi terveydenhuollon tai lain parissa työskentelevien tehtävä. Tätä varten ilmiöstä tiedottamista olisi tutkijoiden mukaan lisättävä ja puututtava ilmiön ympärillä esiintyvään häpeään ja leimautumiseen: asiasta on puhuttava, että se voitaisiin tunnistaa, nimetä ja käsitellä. Tutkijat kertoivat, että Australiassa on valmistunut suosituksia niiden lakien muuttamiseen, jotka liittyvät ilmiöön. Suositukset eivät heidän mukaansa ole sisältäneet sitä, että taloudellisen kaltoinkohtelun ilmoittamisesta tulisi pakollista. He vertaavat asiaa lapsen kaltoinkohtelusta ilmoittamisen pakollisuuteen ja toteavat, ettei pakkoa voi laajentaa koskemaan ikääntyneitä aikuisia, koska se voisi olla infantilisoiva ja heikentää edelleen ikäihmisen tilannetta. Badenes-Ribera ym. (2021) pitävät mahdollisena, että taloudellinen kaltoinkohtelu rohkaisee ikäihmisen muutakin laiminlyömistä, koska kaltoinkohtelija näkee uhrinsa hyödyntämisen kohteena eikä suojeltavana yksilönä. Tutkijat kokevat tarpeelliseksi tutkimuksen lisäämisen aiheesta, koska nykyiset tiedot ilmiöstä ovat niukkoja. He näkevät kaltoinkohtelun tutkimuksen tarjoavan globaaleja ilmiön ymmärtämisen ja uhrikeskeisten interventio- ja ennaltaehkäisyn kehittämisen mahdollisuuksia.

Erlingsson ym. (2005) mainitsevat ikääntyneiden eristäytymisen kaltoinkohtelun riskinä, varsinkin jos ikäihminen vapaaehtoisesti eristäytyy ympäröivästä maailmasta. Yhteiskunnalliseen kaltoinkohteluun liittyy kirjoittajien mukaan ihmisoikeuskysymyksiä ja ikääntyneen henkilön autonomian rajoittamista: ikäihmistä ohjataan esimerkiksi asumisen, ravitsemuksen, yleisen toimimisen ja liikkumisen suhteen, minkä ikäihmiset kokevat kaltoinkohteluksi omaa itseään vastaan. Phelan ym. (2018) esittävätkin johtopäätöksissään ilmiön torjumiseksi tarvittavan useita eri tason toimia: käytännön ennaltaehkäisytoimien lisäksi olisi puututtava syrjiviin käytäntöihin, jotka tukevat ikäihmisten sortoa.

Riesin ja Mansfieldin (2020) mukaan ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu on usein piilotettu ongelma, josta ei haluta puhua. Ammatillisilla on tärkeä tehtävä lisätä ikäihmisten osallisuutta ottamalla asia puheeksi ikäihmisten kanssa ja kertomalla kaltoinkohtelusta ilmiönä sekä sen vaikutuksista ikäihmisen elämään. Tämä voi lisätä tietoisuutta, tukea asian paljastamista ja mahdollistaa ennaltaehkäisytoimet.

Koga ym. (2020) sanovat tutkimustuloksissaan, että sosiaalinen tuki, yhteenkuuluvuuden tunne ja luottamus yhteisössä vähensivät kaltoinkohdelluksi joutumisen riskiä. He näkivät tulokset tärkeäksi näytöksi siitä, että ikäihmisen ihmissuhteilla on merkitystä kaltoinkohtelun esiintyvyydessä. Myös Wong ym. (2020) kertovat tutkimustuloksissaan, että taloudellisesti kaltoinkohdellulla on vain vähän puolison ja perheen tukea. He sanovat, että juuri taloudellisessa kaltoinkohtelun riskissä olevat ikäihmiset voisivat hyötyä interventioista, joilla pyrittäisiin lisäämään ystävien tukea. He myös ehdottavat, että taloudellisen kaltoinkohtelun uhrien tukemiseen voisi sisältyä se, että kuormittavia suhteita esimerkiksi lasten kanssa minimoitaisiin ja annettaisiin ulkopuolista apua talouden hoitoon. Storey ja Perka (2018) kirjoittavat, että taloudellisen kaltoinkohtelun tapaukset ovat yksilöllisiä ja niiden tapauskohtainen hallinta voi vaihdella suuresti. Tästä syystä he näkevät tärkeäksi ikääntyneen osallisuuden tukemisen ja hänen toiveidensa kuuntelemisen sekä ikääntyneen itsenäisyyden kunnioittamisen.

Ikäihmisen suojaaminen. Badenes-Ribera ym. (2021) toteavat, että ikäihmisten kaltoinkohtelu on vakava ihmisoikeusrikkomus, jolla on kielteinen vaikutus uhrin koskemattomuuteen. Kirjoittajien mukaan on huolta herättävää, että rikoslaista puuttuvat erityisesti ikäihmistä suojaavat lait. He pohtivat, voivatko oikeusviranomaiset jättää huomioimatta ikäihmisiin kohdistuneet väärinkäytökset, olla rankaisematta niistä ja näin lisätä ikäihmisten alttiutta kaltoinkohtelulle. Aciernon ym. (2018) mukaan ikäihmisten taloudelliselta kaltoinkohtelulta suojaamisen ensimmäinen ja perustava askel on tapauksen ilmoittaminen avun ja tuen sekä oikeuden saamiseksi. Heidän mukaansa suojaamisen tulee lähteä yhteiskunnallisesta muutoksesta, jossa ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ei ole sallittua. Adamsin (2014) tutkimustuloksissa ilmeni taloudellisen kaltoinkohtelun olevan sosiaalityöntekijöiden kohtaamana eettisesti erittäin vaativaa, ja siihen toivottiin lainsäädännön, poliisin ja lääkärin tukea ja osallisuutta. Lisäksi tutkimuksessa nousi esille, että taloudellisen kaltoinkohtelun ilmoitusvelvollisuuden ja oikeudellisen suojan tarjoamisen haluttiin olevan pakollista. Ilmoitusvelvollisuutta ja suojaamista verrattiin lastensuojeluun. Lainsäädäntöä, joka perustuu ihmisoikeuksiin yhdistettynä toimenpiteiden käynnistämiseen, pidettiin (emt.) erityisen tehokkaana.

Davies ym. (2011) kirjoittavat, että ikääntyneiden taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyvä suojaaminen edellyttää tietoa ja ikäihmisen yksilöllistä huomiointia. Nämä tekijät voivat auttaa tunnistamaan ilmiötä ja parantamaan palvelujen tehokkuutta ikäihmisen suojaksi. Erlingssonin ym. (2005) tutkimuksessa tuli esille ehdotus välittää ikäihmisille avointa asennetta siitä, että tabuksi nimitettyä taloudellista kaltoinkohtelua voitaisiin selvittää ja luoda pelotonta ilmapiiriä. Ikäihmiset

kokivat ikäsyryntää myös yhteiskunnan taholta ja ajattelivat, että uhri voi mahdollisesti jäädä yksin vastuuseen hakiessaan apua ja tukea siltä suunnalta. Tämä saattaa myötävaikuttaa ajatukseen, että kaltoinkohtelu on ikäihmisen oma vika, jolloin asiasta ei haluta puhua. Myös Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimustulokset osoittivat, että oikeudellisia keinoja edistettäessä voidaan suojata ikäihmisten etuja parhaiten. Lisäksi suojaamista voidaan kehittää vaikuttamalla asenteisiin ikäihmisiä kohtaan. Ikäihmisten suojaaminen edellyttää tutkijoiden mukaan asiakkaan kunnioittavaa ja herkkää kohtaamista korostavaa yhteistä keskustelua ikäihmisten kanssa.

Wong ym. (2020) toteavat, että taloudellista kaltoinkohtelua koetaan useimmiten perheenjäsenen taholta, jolloin ulkopuolisen avun tarjoaminen varainhoitoon voi hyödyttää taloudellisen kaltoinkohtelun uhria. Heidän mukaansa tukitoimenpiteiden tulisi painottaa luottamusta interventioihin. Setterlund ym. (2007) kuitenkin huomauttavat, että olisi haitallista, jos ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun suojaksi kehitetyt toimenpiteet estäisivät perheenjäseniä auttamasta ikäihmistä hänen taloudellisissa asioissaan. Suojatoimenpiteiden tulisi tutkijoiden mielestä mieluummin edistää kuin kyseenalaistaa avun saamista. Brown ja McNeal (2020) nostavatkin tuloksissaan esille vaaran ikäihmisen sosiaalisen eristäytyneisyyden lisääntymisestä, jos ikäihmistä taloudellisesti kaltoinkohdelleen tekijän ja ikäihmisen suhde katkaistaan. Setterlundin ym. (2007) mukaan ratkaisukeino tähän voisi olla se, että kaltoinkohtelijaa voisi ikään kuin kouluttaa tietoisuuteen toimiensa haitallisuudesta ja saada näin aikaan kaltoinkohtelun loppuminen ja terveempi suhde. He korostavat, että ikäihmisen omaisuuden hoitamisessa ja käytössä olisi noudatettava periaatetta, jonka mukaan ikäihmistä avustetaan eikä vain varoja hoideta. Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimuksen yksi vahva viesti onkin, että ikäihmisten kaltoinkohtelua ilmiönä lähestyttäisiin keskittymällä ikäihmiseen ja tämän suhteisiin. Heidän mukaansa olisi tarkasteltava myös yhteisön ja yhteiskunnan sellaisia asiayhteyksiä, jotka estävät tai mahdollistavat ilmiöön tarttumista. Tutkijat huomauttavat, että ikäihmisen lähisuhteissa huomiota tulisi kiinnittää uhrin ja tekijän suhteeseen, uhrin perheeseen ja ystäviin sekä muihin ikäihmisen sosiaaliseen verkostoon kuuluviin ihmisiin. Yhteiskunnallisesti he haluavat huomiota kiinnitettävän vallitseviin ideologisiin arvoihin ja normeihin, jotka voivat edistää sellaista ilmapiiriä, jossa kaltoinkohtelu on joko sallittua tai ei-sallittua. Tutkijat sanovat, että tällaiset normit näkyvät yhteiskunnan kulttuurisissa uskomuksissa ja käytännöissä, lainsäädännössä ja yleisessä politiikassa.

5.2 Ikäihmisen terveys vaarantuu taloudellisen kaltoinkohtelun seurauksena

Weissbergerin ym. (2019) mukaan ikäihmisten kaltoinkohtelua tulisi käsitellä kansanterveyskysymyksenä, koska se johtaa fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin seurauksiin uhreille ja heidän perheilleen, mutta myös yhteiskunnalle. Ikäihmisten kaltoinkohtelun aiheuttamat kulut ovat heidän mukaansa yhteiskunnalle huomattavat. He viittaavat yhdysvaltalaisessa tutkimuksessaan yhtenäisten valtakunnallisten tietostandardien puuttumiseen, mistä syystä ongelman todellinen ymmärtäminen on haastavaa.

Erlingsson ym. (2005) puhuvat tutkimuksessaan yhteiskunnallisesta ikäihmisten kaltoinkohtelusta, joista esimerkkinä osallistujat sanovat ikäsyrjinnän terveydenhuollossa: odottamiset ja jonotus, nuorempien etusija ja lääkäreiden toteuttama syrjintä ikäihmisiä kohtaan olivat osallistujien mainitsemissa vääryyksiksi koettuja asioita. Tutkijat kertovat, että uhrit kokivat yleisesti kaltoinkohtelun seurauksena pelkoa, epäilyä ja huonommuuden tunteita ja toisinaan muuttivat niiden vuoksi käyttäytymistään. Tutkimukseen osallistuneet ikäihmiset toivat myös esille ajatuksen siitä, että kaltoinkohteluksi joutuminen voisi olla uhrin oma vika. Tätä näkemystä selitettiin esimerkiksi vammaisuudella, dementialla tai sillä, että ikäihminen on liian vanha tai liian hidas. Uhrit saattoivat myös nähdä ikään kuin puolustuksia sille, että joku kaltoinkohteli heitä, esimerkiksi tekijän huonon kotikasvatuksen. Kaltoinkohteltu ikäihminen, joka kokee olevansa jollain tavalla itse syyllinen tapahtuneeseen, ei yleensä ilmoita kaltoinkohtelustaan kenellekään.

Fyysinen terveys. Axelrodin ym. (2020) mukaan fyysinen terveydentila voi altistaa ikäihmisen taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Heidän mukaansa hauraus ja fyysisen terveyden heikkeneminen ja siihen liittyvät negatiiviset terveystulokset liittyvät ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun. Tällaisia fyysisiä tekijöitä voivat olla huono kuulo, huono näkö, käsien voiman puute ja fyysinen väsyminen.

Setterlund ym. (2007) kuvaavat tutkimukseensa osallistuneiden kertomia syitä sille, miksi joku muu kuin ikäihminen itse oli vastuussa ikäihmisen talousasioiden hoidosta. Tutkimukseen osallistuneiden avun tarpeen aiheuttivat kognitiiviset ongelmat 55 prosentilla, fyysisen terveyden haasteet 47 prosentilla, heikkous 22 prosentilla, puolison kuolema tai kyvyttömyys talousasioiden hoitoon 28 prosentilla, ahdistuneisuus 11 prosentilla ja kyvyttömyys käsitellä investointeja 5 prosentilla. Kolmasosa avustettavista kykeni avustajien mielipiteen mukaan ”olemaan mukana suurimman osan tai osan ajasta”, 27 prosentin mielestä ”joissakin asioissa joskus”, ja 36 prosenttia

oli sitä mieltä, että avustettavalla oli ”hyvin vähän kapasiteettia”. Avustetuista yli puolet ilmoitti, etteivät päässeet tai vain harvoin pääsivät tilitietoihinsa ja tapahtumiinsa seuraamaan omia rahasioitaan, koska heidät katsottiin kyvyttömiksi siihen oman kapasiteettinsa heikentymisen vuoksi.

Koga ym. (2020) nimittävät ikäihmisten kaltoinkohtelua maailmanlaajuisesti kansanterveysongelmaksi sekä korkean että matalan tulotason maissa ja toteavat, että asian tutkiminen on vielä harvinaista. He viittaavat viimeisimpiin japanilaisiin tutkimuksiin, joissa ilmeni 17 078 ikäihmisen kaltoinkohtelutapausta vuodessa ja lisäävät kaltoinkohtelun liittyvän ikäihmisen heikkoon terveyteen. Myös päivittäisen avun tarvitsijoilla oli heidän tutkimuksensa mukaan suurempi riski kaltoinkohtelun uhriksi joutumiselle kuin muilla ikäihmisillä.

Myös Storey ja Perka (2018) kertovat tuloksissaan, että ikäihmisen toimintakyvyn heikkeneminen altistaa taloudelliselle kaltoinkohtelulle. He tuovat esille, että mitä aikaisemmassa vaiheessa taloudelliseen kaltoinkohteluun pystytään puuttumaan, sitä vähemmän ikäihminen kokee asiasta stressiä ja kielteisiä terveysvaikutuksia pystytään näin vähentämään. He peräänkuuluttavat yhteistyötä ikäihmisten parissa työskentelevien eri tahojen kesken, jotta voitaisiin vastata vahvasti uhrien terveydellisiin tarpeisiin. He toteavat, että kaltoinkohtelu kroonistuu usein, mistä syystä se voi aiheuttaa uhrille vielä suuremman riskin myös terveydellisesti.

Rizzo ym. (2013) kertovat tutkimuksensa johdannossa, että kaltoinkohdeltujen ikäihmisten huonoon kohteluun liittyy tuhoisia terveysvaikutuksia ja psykososiaalisia seurauksia. Näistä he mainitsevat esimerkkeinä ennenaikaisen ja lisääntyneen kuolleisuuden, sairastavuuden, sairaalahoidon tarpeen, vammaisuuden, sijoituksen vanhusten hoitolaitoksiin, huonon henkisen ja fyysisen terveyden taloudellisten menetysten lisäksi. Tutkimuksessa nousee esille räätälöityjen palvelujen tarve kaltoinkohtelun uhreille. Palvelujen muoto riippuu kaltoinkohtelun muodosta ja vakavuudesta, asumisjärjestelyistä, sosiaalisesta eristäytyneisyydestä, tekijän suhteesta uhriin ja uhrin terveydentilasta.

Aineisto osoittaa, että ikäihmisten fyysisen terveyden näkökulmasta ammattilaisten olisi tärkeää tehdä yhteistyötä. Riesin ja Mansfieldin (2020) tuloksissa selviää terveydenhuollossa esiintynyt kokemus, että ikäihmisen kaltoinkohtelun olemassaolo seulonnan avulla ja siten ikäihmisen turvallisuuden varmistaminen kuuluivat heidän rooliinsa. Näin kokivat myös osa asianajajista, jotka tutkimukseen olivat osallistuneet. Ikäihmisten tukemisessa taloudellisen kaltoinkohtelun tilanteissa näyttää kuitenkin olevan monenlaisia ongelmia, esimerkiksi resurssien puutetta, joka

heikentää ikäihmisen mahdollisuutta saada apua tai tukea taloudellisen kaltoinkohtelun tilanteissa terveydenhuollon tai asianajajan kautta. Resurssien vähyys nousi esille myös Adamsin ym. (2014) tutkimuksessa selittämään sitä, miksi ikäihmisten taloudellista kaltoinkohtelua on vaikea hoitaa.

Axelrod ym. (2020) pohtivat tuloksissaan ikääntymisen aiheuttaman haurauden ja taloudellisen kaltoinkohtelun yhteyttä. He esittävät, että taloudellinen kaltoinkohtelu saattaa joskus aiheuttaa sen, ettei ikäihminen hanki riittäviä apulaitteita, esimerkiksi silmälaseja tai kuulolaitteita, mikä heikentää toimintakykyä. Toisaalta he pitävät todennäköisempänä, että edellä mainitut aistien toimintahäiriöt ovat saattaneet vaikuttaa näiden ihmisten haavoittuvaisempaan tilanteeseen siten, että vuorovaikutuksen kriittisissä yksityiskohdissa puuttuu tarpeellinen kyky kyseenalaistaa taloudellisten toimien oikeellisuus. Axelrod ym. (emt.) toteavatkin, että ikään liittyvä kuulovamma, näkövamma ja fyysinen heikkous ovat taloudellisen kaltoinkohtelun riskitekijöitä.

Psyykinen terveys. Monissa tutkimuksissa ilmeni, että taloudellisella kaltoinkohtelulla on moninaisia vaikutuksia ikäihmisen psyykkiseen terveyteen. Esimerkiksi Brownin ja McNealin (2020), Phelanin ym. (2018) sekä Rizzon ym. (2013) tutkimuksissa ilmeni, että ikäihmiset voivat kokea usein masennusta, stressiä, häpeää ja syyllisyyttä taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Koga ym. (2020) löysivät kaltoinkohtelulla olevan vaikutuksia esimerkiksi ikäihmisten mielenterveysongelmiin ja itsemurhiin. Heidän tuloksistaan käy ilmi, että myös alhainen terveydentila ja vaikea masennus ovat vahvoja riskitekijöitä taloudelliselle kaltoinkohtelulle alttiiksi joutumiselle. Masennuksen ja taloudellisen kaltoinkohtelun yhteydestä yhtäläiseen tulokseen tulivat tutkimuksissaan myös Acierno ym. (2019), joiden kolmivaiheiseen tutkimukseen osallistuneilla masennusdiagnoosin saaminen lisääntyi selvästi, kun taustalla oli taloudellista kaltoinkohtelua. Kaltoinkohtelun kokemus lisäsi merkittävästi ikäihmisen masennusta varsinkin silloin, kun kaltoinkohtelija oli perheenjäsen tai ystävä. Koga ym. (2020) nimittävät masennusta kaksisuuntaiseksi ilmiöksi kaltoinkohtelutapauksissa: se altistaa kaltoinkohtelulle, mutta se on myös kaltoinkohtelun seuraus. Acierno ym. (2019) toteavat, että taloudellinen kaltoinkohtelu lisää paitsi masennusta, myös muita negatiivisia terveysvaikutuksia. Turvattomuus ja luottamuksen puute olivat myös yleisiä. Axelrodin ym. (2020) mukaan ikäihmisen erilaisten fyysisten kykyjen puute aiheuttaa varsinkin äkillisissä tai epäilyttävissä tilanteissa ikäihmiselle kovaa stressiä altistaen tämän taloudelliselle kaltoinkohtelulle.

Acierno ym. (2019) toteavat, että vaikka ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun on kiinnitetty yhä enemmän huomiota viime vuosikymmenen aikana, tutkitaan terveyden ja mielenterveyden

korrelaatioita taloudelliseen kaltoinkohteluun harvoin. Siksi taloudellisen kaltoinkohtelun mahdollinen merkitys mielenterveydelle ja koetulle terveydelle on suhteellisen tuntematon. Heidän tutkimustuloksistaan ilmeni, että taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyi huomattavasti suurentunut masennuksen riski, posttraumaattinen stressi, yleistynyt ahdistuneisuushäiriö ja huonontunut itsearvioitu yleinen terveys. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että taloudellinen kaltoinkohtelu ei tuota ikäihmiselle vain taloudellisia vaikeuksia, vaan se voi johtaa myös emotionaalisiin ja terveysvaikutuksiin, jotka ovat samanlaisia kuin muiden kaltoinkohtelun muotojen aiheuttamat vaikutukset. Esimerkiksi stressi voi johtaa vakaviin terveydellisiin ongelmiin. Koga ym. (2020) kirjoittavat, että ikäihmisen stressiä ja pelkoa lisäsi tutkimuksen mukaan se, että luottamukselliseksi ajattelussa ihmissuhteessa ilmeneekin kaltoinkohtelua. Aciernon ym. (2019) mukaan onkin tärkeää arvioida ikäihmisen mielenterveyden tilaa taloudellisen kaltoinkohtelun yhteydessä, jotta voidaan määrittää mahdollinen tarve siihen liittyville palveluille. Heidän mukaansa ikäihmisen kognitiivista toimintaa arvioidaan usein, mutta mielenterveyttä ei.

Ries ja Mansfield (2020) tunnistivat ikäihmisten kokemia pelkoja kaltoinkohtelusta ilmoittamista kohtaan. Nämä pelot saattoivat muodostua esteeksi tarvittaville seulonnoille, joiden kysymykset ikäihmiset saattoivat kokea arkaluonteisiksi, ja joiden myötä kaltoinkohtelu olisi saattanut tulla esille. Ikäihmisten pelot saattoivat koskea laitoshoitoon tai oikeudenkäyntiin joutumista sekä ihmissuhteiden menetystä, jos kaltoinkohtelu tulisi heidän kertomanaan ilmi. He saattoivat myös haluta suojella tekijää. Tutkijoiden mielestä yleinen tietoisuus ikäihmisten kaltoinkohtelusta, sen riskitekijöistä ja varoitusmerkeistä on tärkeää ja pitivät perusterveydenhuollon merkitystä tässä suurena. Tutkijat toteavat, että yhteiskunnallisella tasolla on tarpeellista puuttua häpeään ja leimautumisen pelkoon, jota ikäihmiset ilmiön uhrina helposti kokivat. Tutkijoiden näkökulmasta kaltoinkohtelu huomataan liian myöhään kun vahinkoja on jo tapahtunut ja pitävät monialaisten, koko yhteisöä kattavien strategioiden merkitystä ilmiöön vastaamisessa tärkeinä.

Davies ym. (2011) pitävät ikäihmisen heikentyntä henkistä toimintakykyä tärkeimpänä vihjeenä siitä, että kaltoinkohtelulle voi altistua: puutteellinen kyky tehdä taloutta koskevia päätöksiä pitäisi heidän mukaansa herättää ajatuksen ilmiön mahdollisuudesta. Myös oppimisvaikeuksista tai alkoholismista kärsivät ikäihmiset voivat olla ongelmiansa vuoksi riskiryhmää, koska heidän ongelmansa ovat ulospäin havaittavissa, ja siksi he voivat olla helppoja kohteita kaltoinkohtelulle.

5.3 Taloudellinen kaltoinkohtelu haittaa ikäihmisen sosiaalisia suhteita

Phelan ym. (2018) ja Setterlund ym. (2007) toteavat tutkimuksissaan, että taloudellinen kaltoinkohtelu aiheuttaa erilaisia sosiaalisia ongelmia. Betz-Hamilton ja Vincenti (2018) havaitsivat, että taloudellisella kaltoinkohtelulla on monimuotoisia vaikutuksia yksilöön, perheeseen ja lähisuhteisiin.

Useissa tutkimuksissa tuli esille samantapaisia syitä taloudellisen kaltoinkohtelun taustalla. Näitä olivat esimerkiksi ongelmalliset perhesuhteet, perheen aikaisemmat ratkaisemattomat konfliktit, epäluottamuskykyt sekä epäterveellinen vallan dynamiikka perheenjäsenten keskuudessa. Näitä samoja tekijöitä mainitsivat tutkimuksissaan esimerkiksi Betz-Hamilton ja Vincenti (2018), Phelan ym. (2018) ja Setterlund ym. (2007). Heidän tutkimuksistaan selvisi myös samantyyppisiä kaltoinkohtelun ilmenemismuotoja: vallankäyttö saattoi ilmetä pakottamisena, suostutteluna ja valtataisteluna, ja siihen saattoi liittyä rahan tai tavaroiden varastamista, niiden vilpillistä käyttöä sekä vaikutusvallan käyttöä rahan tai omaisuuden luovuttamiselle.

Esimerkiksi Riesin & Mansfieldin (2020) tutkimuksessa tunnistettiin, että ikääntyneen ihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun tekijä on usein perheenjäsen tai sukulainen, jolloin kaltoinkohtelu vaikuttaa suhteiden luonteeseen negatiivisesti. Adamsin ym. (2014) tutkimuksessa kävi ilmi, että taloudellista kaltoinkohtelua esiintyi aikuisten lasten asumisena vanhempiansa kotona maksamatta vuokraa tai muita kuluja, mikä lisää ikäihmisen toivottomuutta. Heidän mukaansa perheenjäsenen muutto ikäihmisen kotiin voi tapahtua myös luvatta. Gibson & Greene (2012) puolestaan toteavat, että ikäihmisen ja perheenjäsenen välillä oleva riippuvuus oli tutkimusten mukaan molemminpuolista. Riippuvuusuhdet näyttäytyivät muun muassa siten, että ikäihmisen saama apu perheenjäseneltä oli hänelle tärkeää, mikä taas toisaalta antoi syyn ”selittää” taloudellista kaltoinkohtelua. Esimerkiksi ikäihmisen tarvitessa apua laskujen maksamiseen, perheenjäsenellä olivat nettipankkitunnukset tai pankkikortin PIN-koodi.

Betz-Hamilton ja Vincenti (2018) tuovat tutkimustuloksissaan esille, että ikäihmiset ovat altistuneempia taloudelliselle kaltoinkohtelulle ongelmallisten perhesuhteiden takia, joihin liittyvät ratkaisemattomat konfliktit, luottamuspula ja vallankäytön ongelmat. Heidän mukaansa on tärkeää lisätä tietoa myös perheenjäsenistä, jotta voidaan kehittää korjaustoimenpiteitä ja menetelmiä perheen yleisen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja ikäihmisten taloudellisten asioiden suunnittelun parantamiseksi. Wong ym. (2020) toteavat ikäihmisten hyötyvän lisääntyneestä sosiaalisesta tuesta,

mikä edellyttää tietoa ja ymmärrystä perheyhteisöstä ja sen verkostosta. Tutkimuksen mukaan taloudellinen kaltoinkohtelu voi vaikuttaa myös muiden tekijän ja uhrin ulkopuolisten suhteiden laatuun ja rakenteeseen. Tämä voi johtaa esimerkiksi sellaisten sosiaalisten suhteiden vähenemiseen, jotka voisivat toimia psykososiaalisina resursseina ikäihmiselle. Wongin ym. (emt.) tutkimustuloksissa ilmeni, että ikäihmisten kaltoinkohtelu liittyy sosiaalisen ydinverkoston niukkuuteen ja usein siihen, että ikäihmiset asuvat yhdessä lapsen kanssa. Näin ollen lapset saattoivat kokea olevansa oikeutettuja vanhempiansa taloudellisiin resursseihin. Tutkijat painottavatkin, että aina perheenjäsenet eivät ole parhaita mahdollisia sosiaalisia resursseja ikäihmisille. Heidän mukaansa perheen tukeminen on pitkäjänteistä ja ulkopuolisen avun tarjoaminen taloudellisten asioiden hoidolle voisi hyödyttää taloudellisen kaltoinkohtelun uhreja. Sosiaalisten suhteiden lisääminen ja ystävien tuki ovat erityisen tärkeitä taloudellisen kaltoinkohtelun uhreille.

Myös Rizzo ym. (2014) toteavat, että asuminen perheenjäsenen kanssa on yleistä taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuneiden joukossa. Heidän mukaansa ikäihmisen näkökulmasta on tärkeää saada sosiaalityöntekijöiden tarjoamaa yhteisöllistä, jatkuvaa psykososiaalista tukea. Tuki voi sisältää muun muassa neuvontaa, mielenterveystukea, vaihtoehtoisen asumisen ratkaisuun auttamista, yhteistyötä eri viranomaisten kanssa sekä turvallisuuden ja suojelun parantamiseksi tarvittavia oikeudellisia toimenpiteitä. Toimenpiteet voivat olla esimerkiksi edunvalvontaan, valtakirjoihin ja testamenttiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa.

Storeyn ja Perkan (2018) tutkimus osoitti niin ikään ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun liittyvän usein asumiseen kaltoinkohtelijan kanssa ja uhrien sosiaalisen tuen puutteeseen. Lisäksi he nostavat esiin uhrin terveydelliset ongelmat sekä riippuvuuden tekijään. Ikäihmisen riippuvuus voi ilmetä esimerkiksi fyysisen avun ja tuen tarpeena, mielenterveydellisinä ongelmina tai taloudellisina vaikeuksina. Tekijän riippuvuus uhrista puolestaan voi ilmetä esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmina, työttömyytenä, peliriippuvuutena sekä taloudellisena riippuvuutena. Tutkijat toteavat, että tekijällä esiintyy usein mielenterveysongelmia ja sosiaalisia ongelmia. Heidän mukaansa eri viranomaisten yhteistyö on tarpeellista, jotta voidaan hallita uhrin kokonaistilannetta, tekijään liittyviä riskitekijöitä sekä uhrin ja tekijän välistä suhdetta. Sosiaalityöntekijän tieto ikäihmisen yhteisöstä, kodin ympäristöstä ja viestinnän esteistä voi auttaa ammattilaisia ottamaan huomioon yhteisön asettamat turvallisuusongelmat. Myös Kogan ym. (2020) tutkimus tuo esille taloudellista kaltoinkohtelua lisääviä tekijöitä, esimerkiksi asumisen kaltoinkohtelun tekijän kanssa. Kaltoinkohtelulta suojaavista tekijöistä he mainitsevat yhteisön

luottamuksen ja sosiaalisen pääoman. He korostavatkin sosiaalisen pääoman merkityksen ymmärtämisen tärkeyttä ja rikastuttamista, jonka sanovat varmistavan tämän vakavan ongelman ennaltaehkäisyä. Brownin ja McNealin (2020) tutkimuksen mukaan taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyvät usein sosiaalisen tuen puute ja kulttuuriset tekijät.

Badenes-Riberan ym. (2021) tutkimuksen mukaan ikääntyneiden kaltoinkohtelun esiintyvyyttä ja riskiä koskevat tutkimukset ovat tarpeen, jotta voidaan kehittää tehokkaita interventio- ja ehkäisystrategioita. Niiden tarkoituksena on torjua kaltoinkohtelua ja parantaa ikäihmisten elinoloja. He tuovat edellä mainituista syistä johtuen esille tarpeen lisätä kaikkien ihmisten sosiaalista tietoisuutta ikäihmisten suojelun tärkeydestä ja lisätä palveluita, jotka ovat suunniteltuja suojaamaan haavoittuvia ikäihmisiä. Tutkijoiden mukaan ikäihmisten kaltoinkohtelun ymmärtäminen on välttämätöntä tasa-arvon, suvaitsevaisuuden ja tukevien asenteiden edistämiseksi sekä ennaltaehkäisy politiikan ja -käytäntöjen kehittämiseksi.

Aciernon ym. (2019) ja Phelanin ym. (2018) tutkimuksissa ilmeni, että ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu voi olla monenlaista. Se voi toteutua esimerkiksi etänä ikäihmisen tietämättä, jolloin kaltoinkohteluun ei tarvita sosiaalista kontaktia. Myös heidän tutkimuksessaan korostuivat sosiaaliset suhteet ja rakenteellinen konteksti, ja he sanovatkin, että muutoksia olisi tehtävä yhteiskunnassa laajasti, jotta ikäihmisten taloudellista kaltoinkohtelua voidaan hallita paremmin. Myös Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimuksessa ilmeni, että yhteiskunnallisella tasolla tarvitaan kattavia ideologisia arvoja ja normeja, jotka edistävät ilmapiiriä, jossa kaltoinkohtelu ei olisi hyväksyttävää.

Gibson ja Greene (2012) sekä Erlingsson ym. (2005) toteavat, että taloudellisesta kaltoinkohtelusta on vaikea ilmoittaa, jos ikäihmiset ovat ilmiöstä hämmentyneitä tai heiltä puuttuu tietoa suojaavista ja oikeudellisista prosesseista. Haluttomuutta ilmoittaa asiasta lisää pelko tekijän taholta seuraavista kostotoimenpiteistä ja oman itsenäisyyden menettämisestä. Myös jos ikäihminen kokee olevansa kaltoinkohtelustaan henkilökohtaisesti vastuussa, se voi muodostaa esteen ilmoittamiselle. Ikäihminen kokee usein myös, että ei halua saattaa omaa perheenjäsentään vaikeuksiin. Esimerkiksi Aciernon ym. (2018) tutkimuksessa ilmeni, että yli puolet tutkimukseen osallistuneista sanoi syyn ilmoittamatta jättämiselle olevan haluttomuus saattaa tekijä vaikeuksiin. Myös Brownin ja McNealin (2020) tutkimus osoitti, että kun tekijä on oma perheenjäsen, ikäihminen voi tuntea tästä vastuuta ja saattaa pitää kaltoinkohtelua suhteellisen pienenä hintana siitä, että voi saada perheenjäseneltä myös apua ja tukea selviytymiseen arjessa. Ikäihminen voi täysin tietoisena

kaltoinkohtelusta päättää jättää sen ilmoittamatta. Betz-Hamilton ja Vincenti (2018) toteavat, että perhesuhteiden monimutkaisuus, uskollisuus, perheen ja henkilökohtaisen ylpeyden sekä perhekonfliktien ja syyllisyyden pelko vaikuttavat ilmoittamatta jättämiseen ja asian salaamiseen. Lisäksi ikäihminen ei halua uskoa, että oma perheenjäsen, jota kohtaan on tunteita, kohtelee häntä huonosti.

6 SOSIAALITYÖN KEINOJA TALOUDELLISEN KALTOINKOHTELUN UHRIKSI JOUTUNEEN IKÄIHMISEN TUKEMISESSA

6.1 Tiedon merkitys ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutusten vähentämisessä

Tiedon ja toisaalta tiedon puuttumisen merkitys nousee aineistossa vahvasti esille ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun kohtaamisessa. Ilmiön ennaltaehkäisemiseksi, tunnistamiseksi ja sen hoitamiseksi olisi oltava tietoa mistä on kysymys, mitä ja miten tulisi toimia, sekä kenellä olisi toimimiseen mahdollisuus, velvollisuus tai oikeus. Esimerkiksi Brown ja McNeal (2020), Storey ja Perka (2018) sekä Axelford ym. (2020) kertovat, että riski taloudelliseen tai muunlaiseen kaltoinkohteluun on suurempi fyysisesti, kognitiivisesti tai sosiaalisesti haavoittuvilla ikäihmisillä. Brownin ja McNealin (2020) mukaan Maailman Terveysjärjestö (2019) on arvioinut, että 15,7 prosenttia 60-vuotiaista ja sitä vanhemmista aikuisista tai yksi kuudesta kokee jonkinlaista kaltoinkohtelua. Vain 1/24:stä kaltoinkohtelusta ilmoitetaan, joten todelliset luvut ovat tätä suurempia. Brown ja McNeal (2020) sanovat, että taloudellinen kaltoinkohtelu on muihin kaltoinkohtelun muotoihin verrattuna spesifistä ja mitattavaa. Heidän mukaansa tapauksista 95 prosenttia kyettiin ratkaisemaan, kun lainvalvontaviranomaiset puuttuivat asiaan. Ongelmana heidän tutkimuksessaan todettiin se, että tutkimukseen osallistuneet palveluntarjoajat eivät tunteneet korjaavia käytäntöjä tai prosesseja, ja että ikäihmiset, joiden yhteys kaltoinkohtelijaan katkaistiin, olivat vielä suuremmassa vaarassa joutua eristäytyneiksi. Tutkimuksessa etsittiin uusia keinoja puuttua kaltoinkohteluun, koska ikäihmisten on vaikea ilmoittaa läheisen tekemästä kaltoinkohtelusta. Käytettyjen oikeussuojakeinojen lisäksi tutkimuksessa etsittiin niin sanottuja korjaavia käytäntöjä, joiden ajateltiin tukevan parantavaa ja sovinnollista ratkaisua. Tutkimuksen tuloksissa tutkijat sanovat, että riittävän tiedon ja koulutuksen antaminen korjaavista ja palauttavista ratkaisuista ikäihmisten parissa toimiville olisi välttämätöntä ja turvaisi ikäihmisiä kaltoinkohtelun jatkumiselta ja toisaalta auttaisi eri toimijatahoja tunnistamaan uudenlaisia käytäntöjä. Myös Storey ja Perka (2018) sanovat, että ikäihmisen kaltoinkohtelusta raportoi useimmiten joku, jolla on ammatillinen suhde uhriin. Tulos kertoo, että ammattilaiset pystyvät paremmin tunnistamaan kaltoinkohtelua ja ymmärtämään tietojen kokoamisen ja raportoinnin merkitystä ja etuja. Heidän mukaansa ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää, että uhrien tarpeita voitaisiin täyttää. Lisäksi he kannustavat raportteja laadittaessa ammattilaisia kuvaamaan olosuhteet ja huolenaiheet täysin selkeästi. He tuovat tuloksissaan myös esille, että joillekin uhreille täytyi selittää kaltoinkohtelua, koska nämä eivät ymmärtäneet olevansa kaltoinkohdeltuja. Storeyn ja Perkan (emt.) näkemyksen mukaan erilaisia ikäihmisten kaltoinkohteluun liittyviä tutkimuksia on olemassa rajallisesti. He

ehdottavat aiheen runsaampaa tutkimista, sillä aktiivinen tiedon jakaminen vakiintuneista interventio-ohjelmista voisi nopeuttaa uhrien auttamista. Myös Acierno ym. (2019) huomauttavat tutkimuksen puuttumisesta. He viittaavat muihin tutkimuksiin, joissa on nähty viitteitä siitä, että taloudellinen kaltoinkohtelu liittyisi muihin kaltoinkohtelun muotoihin.

Wilson ym. (2009) ovat sitä mieltä, että ikäihmisen taloudellisten asioiden hoitamisen selvittäminen tulisi olla osa ikäihmisten hoito- ja palvelujärjestelmien toteuttamaa arviointia. Tästä syystä asiaankuuluvaa lainsäädännön tuntemusta tulisi lisätä eri ammattilaisten, esimerkiksi lääkäreiden keskuudessa. Näin osattaisiin esimerkiksi varmistaa, että ikäihmisen luopuminen omasta varainhoidostaan on hänen oma tahtonsa. Lisäksi he toteavat ikääntyneiden ja näiden verkostojen parissa toimivilla sosiaalityöntekijöillä olevan selkeän mandaatin todeta ikäihmisen todelliset olosuhteet. Sosiaalityöntekijän riittävä lainsäädännön tuntemus ydinosaamisen tukena lisää tietoisuutta kaltoinkohtelun riskeille. Wilson tutkijakumppaneineen (emt.) on sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöillä on riittävä tietoisuus sellaisista rakenteellisista kysymyksistä, jotka vaikuttavat ikääntyneen henkilön ja tämän verkoston toimintaan: miten on jaettu hoito, vastuu ja kenellä on tietoa mitä tapahtuu. Sosiaalityöntekijöillä olisi heidän mukaansa myös oltava riittävästi tietoa asiaankuuluvista oikeudellisista kysymyksistä ja kyky kunnioittaa ikäihmisten erilaisia näkemyksiä tilanteestaan. Tällöin sosiaalityöntekijä voi tasapainotella näiden tahojen ja ikäihmisen toiveiden välillä ja saada selville eri vaihtoehdot.

Oikeudellisten kysymysten tuntemusta sosiaalityössä peräänkuuluttavat tutkimustuloksissaan myös Rizzo ym. (2014) todetessaan, että sosiaalityön ja oikeudellisten palvelujen yhdistelmä on onnistunut malli ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun puuttumisessa. He toteavat, että monitieteisestä palvelusta kaltoinkohtelun vähentämisessä tarvittaisiin lisää tutkimusta. Phelan ym. (2018) toteavatkin taloudellisen kaltoinkohtelun alitutkituksi, aliraportoiduksi, alitunnustetuksi ja alimitoitetuksi syytteeeseen asetetuksi aiheeksi. Setterlund ym. (2017) kirjoittavat, että taloudellinen kaltoinkohtelu voi tapahtua myös etänä, jolloin sen toteaminen ja tunnistaminen on vaikeaa. Myös Gibson ja Greene (2012) kertovat tutkimuksensa kuvauksessa siitä, että koska taloudellinen kaltoinkohtelu ei jätä fyysistä jälkeä, eikä ammattilaisia ja ikäihmisten parissa toimivia tahoja ole koulutettu tunnistamaan ilmiötä, sitä on vaikea tunnistaa. Lisäksi lainsäädännössä on eroavaisuuksia siinä, kenelle ilmiöstä ilmoittamisen vastuu kuuluisi. Tutkijat ovat sitä mieltä, että asiantuntijoiden yksimielisyys ilmiöstä olisi erittäin tärkeää, jolloin asiantuntijoiden antamat lausunnot voisivat auttaa oikeudellisissa kysymyksissä asiaa käsitteleviä tuomareita. Heidän tutkimustulostensa mukaan tuomareilla ei ole riittävästi tietoa ilmiöstä. Tutkijoiden mukaan lisätutkimusten tulisi

keskittyä enemmän uhrien ajatuksiin ja käyttäytymiseen, mukaan lukien se, miksi ikäihmiset epäröivät ilmoittaa asiasta ja tehdä yhteistyötä poliisin ja syyttäjien kanssa. Lisäksi heidän mukaansa tarvittaisiin lisätutkimusta miksi ikäihmiset jatkavat suhteita, joissa kaltoinkohtelua tapahtuu. Betz-Hamiltonin ja Vincentin (2018) mielestä suojaavien tekijöiden löytämiseksi tutkimusta voisi tehdä myös niiden perheiden parissa, joissa taloudellista kaltoinkohtelua ei tapahdu.

Phelan ym. (2018) pitävät taloudellisen kaltoinkohtelun arviointia monimutkaisena ongelmana. He toteavat, ettei sosiaalityöntekijöillä ole kaikissa maissa tehtävänänsä automaattisesti keskustella ikäihmisen taloudellisista asioista varsinkaan, jos tämä ei ole laitos- tai pitkäaikaishoidon piirissä. Lisäksi taloudellista kaltoinkohtelua epäiltäessä voi olla vaikea jäljittää tekijän tarkoituksia ja tapahtuneita toimia. He tuovat esille, että Alankomaissa käytössä olevat säännökset ja maksutavat, esimerkiksi sähköiset maksutavat, pahentavat taloudellista kaltoinkohtelua. Heidän tutkimuksessaan esille nousivat myös lainsäädännölliset puutteet, mikä johti joissakin tapauksissa voimattomuuteen ilmiön edessä. Koulutuksen ja asiantuntemuksen puute tuli myös Phelanin ym. (2018) tuloksissa esille. Tutkijat näkivät tämän liittyvän kulttuuriseen haluttomuuteen ja asian tabu-luonteeseen yksityisestä talousasiasta kysyttäessä. He myös viittaavat tilanteisiin, joissa taloudelliset kysymykset ja toimet saattavat olla oikeudellisesti hyväksyttäviä, mutta eettisesti ongelmallisia. Tällaisista tapauksista he puhuvat ”hämärtyvistä rajoista” taloudellisessa kaltoinkohtelussa, mainiten esimerkkinä tilanteet, joissa rahaa on annettu suostumuksella, mutta suurten odotusten vuoksi. Phelan ym. (2018) peräänkuuluttavat tuloksissaan sellaisten rakenteellisten tekijöiden tunnistamista, jotka luovat taloudelliselle kaltoinkohtelulle edellytyksiä, sekä sellaisten kulttuuristen näkökohtien tunnistamista, joissa perheellä katsotaan olevan jonkinlainen oikeus ikäihmisen omaisuuteen.

Setterlund ym. (2017) nostavat tutkimuksessaan esille keskustelua siitä, onko ikäihmisten kaltoinkohtelu sosiaalipalvelullinen vai rikosoikeudellinen kysymys. He sanovat, että ilmiötä käsittelevissä teorioissa esitellään yleisesti yksittäisiä ominaisuuksia tai ympäristön ominaisuuksia ilmiön syinä. Heidän näkemyksensä mukaan tiedon puute mahdollistaa kaltoinkohtelun: ei tiedetä oikeudellisista vaatimuksista ikäihmisen asioita hoidettaessa, ikäihminen itse ei tiedä mitä tietyt toimet, esimerkiksi valtakirjan antaminen, tarkoittaa, vaan luottavat perheenjäseniinsä, sekä lainsäädännöllisten suojamääräysten puuttuminen tilanteissa, joissa taloudellisia asioita hoidetaan erilaisilla sopimuksilla. Tutkimuksen ja valvonnan puute mahdollistavat tutkijoiden mukaan taloudellista kaltoinkohtelua ”perheensisäisissä” sopimuksissa. He ehdottavat laittomuuksien

ehkäisemiseksi muutamia toimenpiteitä (esimerkiksi ikäihmisen varojen sähköistä seuranta; vaatimusta varojen hoitajan vuosittaista kirjanpidon toimittamisesta hoitamistaan talousasioista; asianajajien satunnaisia tarkastuksia), että useammalla kuin yhdellä henkilöllä olisi oikeudet varojen hoitamiseen. He ehdottavat myös vertaisohjausjärjestelmien kehittämistä ikäihmisille, jotta nämä saisivat talousasioidensa hoitamiseen neuvontaa koulutetuilta vertaisohjaajilta. Lisäksi Setterlund ym. (2017) toivovat taloudellisen ja oikeudellisen neuvonnan saatavuuden lisäämistä, yleisten tiedotuskampanjoiden lisäämistä ja koulutusohjelmia niille henkilöille, jotka ikäihmisen varoja hoitavat. Betz-Hamilton ja Vincenti (2018) huomauttavat omissa tuloksissaan, että oikeusjärjestelmä ei välttämättä tunnista perhesuhteiden monimutkaisuutta ja intensiivisyyttä, kun ongelmalliset perhesuhteet, luottamuskysymykset ja epäterve vallan dynamiikka synnyttävät riskitekijän myös taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Talousasioiden huolellinen suunnittelu asiantuntijan kanssa ohittuu usein, ja ikäihminen voi tahattomasti lisätä riskiään taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi joutumiselle antamalla taloudellisten asioidensa hoitamisen nuoremmille sukupolville.

Erlingsson ym. (2005) tutkivat ikäihmisten omia käsityksiä ikäihmisen kaltoinkohtelusta Ruotsissa. Tuloksissa kävi ilmi, että ikäihmiset voivat pitää itseään syyllisinä kaltoinkohteluun, eivätkä syytä kaltoinkohtelijaa. Synä tähän saattoi olla jokin ikäihmisen oma toiminta tai omat heikentävät terveydelliset syyt, esimerkiksi dementia. Toisten tekemisiä saatettiin myös ymmärtää ja selitellä. Lisäksi kaltoinkohteluksi miellettiin usein vain ryöstöt ja pahoinpitelyt, joissa on osallisena ”katuväkivalta”, vieraat ihmiset. Myös Acierno ym. (2018) raportoivat tutkimuksessaan, että vieraiden tekemä kaltoinkohtelu ilmoitettiin poliisille herkemmin. Lisäksi taloudellinen kaltoinkohtelu oli heidän tutkimuksensa mukaan viranomaisten tiedossa esimerkiksi emotionaalista kaltoinkohtelua vähemmän.

Erlingsson ym. (2005) pohtivat selitystä tutkimuksessaan esille nousseille käsityksille ja arvelivat syiksi haastattelussa käytettyjen ilmaisujen väärinymmärrystä, median synnyttämiä käsityksiä kaltoinkohtelusta, tai läheisten tekemän kaltoinkohtelun tabu-luonnetta. Ikäihmisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua epäiltäessä täytyisi ammattilaisen ottaa aktiivinen rooli. Ammattilaisen tulisi osata kysyä taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyviä kysymyksiä, jotka eivät syyllistä, mutta varmistavat, että ikäihminen ymmärtää mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Kysyttäessä tutkimukseen osallistuneilta mistä kaltoinkohtelun uhri voisi saada apua, mahdollisina avun lähteinä ei pidetty sosiaalityöntekijää, lääkäriä tai psykologia. Tutkijat pohtivat vastauksen ehkä merkitsevän sitä, etteivät ikäihmiset tienneet, kenen puoleen kääntyä avun saamiseksi. Tästä syystä ikäihmisten

parissa työskentelevien, esimerkiksi sairaanhoitajien, tulisi tietää mitä apua on saatavissa, jotta voisivat sitä tarjota. Vielä tärkeämmäksi tutkijat nostavat sen, että ikäihmisten parissa työskentelevien tulisi olla tietoisia omista asenteistaan ja yhteiskunnan suhtautumisesta ikäihmisiin, esimerkiksi ageismista. Tutkijat toivovat tutkimuksensa tuovan lisää tietoisuutta ikäihmisten omista käsityksistä kaltoinkohtelusta, kaltoinkohtelijoista ja niistä tekijöistä, jotka estävät avun hakemista.

Davies ym. (2011) huomauttavat tutkimustuloksissaan, että taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen on vaikeaa. Taloudellisen kaltoinkohtelun ilmiöön liittyvää tutkimusta tarvitaan lisää, esimerkiksi tutkimusta siitä, miten sosiaalityöntekijät voisivat sitä tunnistaa. He kuitenkin päätyvät suosittelemaan sosiaalityöntekijöille annettavaa koulutusta ilmiöstä, joka turvaisi heille käytännön työssä ilmiön tunnistamista. Acierno ym. (2018) toteavat, että taloudellinen kaltoinkohtelu ei jätä jälkiä, josta syystä sitä voidaan pitää vähemmän vakavana kuin esimerkiksi fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. He lisäävät, että vaikka kaltoinkohtelun arvet eivät ole ilmeisiä, tapausten ilmoittaminen on välttämätöntä, koska se on ensimmäinen askel palveluiden ja oikeuden saamiselle. He toteavat, että yhteiskunnissa, joissa hyväksytään ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu, ilmoittaminen on epätodennäköistä. Heidän mukaansa niissä tarvitaan yleisiä valistuskampanjoita.

6.2 Taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemiseen on monia mahdollisuuksia

Tieto. Axelford ym. (2020), Davies ym. (2011) sekä Badenes-Ribera ym. (2021) nostavat esiin tiedon lisäämisen tarpeen, erilaisten interventioiden kehittämisen, moniammatillisuuden ja verkostotyön. Lisäksi nousi esiin sosiaalityöntekijän haastavuus löytää ikäihmistä parhaiten tukeva ratkaisu. Adamsin ym. (2014) tutkimuksen tulokset osoittivat, että vaikka eri organisaatiot tarjosivat erilaisia palveluita, kuten edunvalvonta-, laki-, terveydenhoito-, rahoitus-, ja välitys- ja neuvontapalveluita, niitä rajoittivat ikäihmiset tai heidän perheenjäsenensä suostumattomuudellaan tai kieltäytymisellään tukitoimista. Lisäksi heidän tutkimuksessaan tuodaan esille ammattilaisten haasteita ryhtyä toimiin. Toimiin ryhtyminen edellyttää tietoa ja pohdintaa sen aiheuttamista mahdollisista riskeistä. Puuttuminen voi johtaa siihen, että perheenjäsen vetää ikäihmisen pois kaikista palveluista. Puuttumisen edellytykseksi tutkimus korosti tietoa ikäihmistä suojaavista tekijöistä, kuten lainsäädännöstä taloudellisen kaltoinkohtelun torjumiseksi ja tukemiseksi. Myös Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimuksen tuloksissa todetaan, että sekä ammattilaisten keskuudessa että yleisellä tasolla tietoa taloudellisesta kaltoinkohtelusta tulee lisätä ja puuttua ympäröivään häpeään ja leimautumiseen. Heidän mukaansa tiedon lisäämisellä ja asiasta yleisesti

keskustelemalla voidaan ottaa askel sosiaalisen asenteen muuttamiseksi. Aiheesta keskusteleminen tarkoittaa, että ilmiötä voidaan tunnistaa, nimetä ja käsitellä.

Wong ym. (2020) näkevät, että tietoa lisäämällä ja ulkopuolisen avun tarjoamisesta varainhoidolle voitaisiin hyödyntää taloudellisen kaltoinkohtelun uhreja. Heidän mukaan ikäihmiset, jotka asuivat perheenjäsentensä kanssa, kokivat suurempaa riskiä taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Perheenjäsenet saattoivat kokea olevansa oikeutettuja vanhempiensa taloudellisiin resursseihin. Setterlund ym. (2007) nostavat esille yhteiskunnallisia tekijöitä, kuten politiikan, lainsäädännön ja ikääntyneiden heikon aseman yhteiskunnassa, joka suvaitsee ikäihmisten kaltoinkohtelun. Myös heidän mukaansa tarvitaan yleisellä tasolla tiedon lisäämistä.

Wilson ym. (2009) kirjoittavat, että sosiaalityöntekijän on tunnistettava perhesuhteita ja niiden kontekstia. Heidän mukaansa sosiaalityöntekijän on arviointiprosessissa kiinnitettävä huomiota ikäihmisen mieltymyksiin ja toiveisiin sekä perhekäytäntöihin. Sosiaalityön haasteena on tehokas tasapaino ikääntyneen itsenäisyyden edistämisessä, huomioida mahdollisia riskejä, joita ikäihminen saattaa haluta ottaa sekä tarjota tietty suojia. Sosiaalityöntekijän tulee tunnistaa erilaisia ulottuvuuksia, joilla voi olla vaikutuksia asiaan. Sosiaalityöntekijällä tulee olla laaja osaaminen ja tieto, joihin sisältyy arvio ikääntyneen ihmisen kyvystä ymmärtää tekemiensä päätösten vaikutukset, tieto korvaavista ja avustetuista päätöksentekoprosesseista ja oikeudellisista puitteista varojen hallinnassa. Heidän mukaansa tulee kehittää yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa erilaisten vaihtoehtoisten menetelmien toteuttamiseksi. Tällainen työ vaatii usein hyviä sovittelu- ja edunvalvontataitoja ja erilaisten verkostojen hyödyntämistä sekä tarvittaessa uusien verkostojen rakentamista.

Ennaltaehkäisy. Axelrod ym. (2020) toteavat taloudellisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemisen merkittäväksi toimenpiteeksi, jota tulisi kehittää monipuolisesti kansainvälisesti sekä kansallisesti. Kyseessä on globaali monimuotoinen ongelma, jolla on merkittäviä vaikutuksia yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Lisäksi ikäihmisten määrän odotetaan kasvavan maailmanlaajuisesti merkittävästi, joka aiheuttaa huolen kansanterveydestä. Betz-Hamiltonin ja Vincentin (2018) tutkimuksessa todetaan lisäksi ihmisten keskimääräisen elinajanodotteen pidentyneen, mikä voi altistaa ikäihmiset taloudelliselle kaltoinkohtelulle useammaksi vuodeksi kuin aikaisemmat sukupolvet. Ilmiön ennaltaehkäisemiseksi on heidän mukaansa tunnistettava muuan muassa taloudellisen kaltoinkohtelun ilmiötä, sen riskitekijöitä, lisättävä perheen ja ammattilaisten ymmärrystä perhesuhteiden ja dynamiikan monimutkaisuudesta sekä merkityksestä, joka voi

parantaa ikäihmisen elämän suunnittelua päätöksistään ja auttaa suojaamaan ongelmalta. Heidän mukaansa tarvitaan myös sellaisen oikeusjärjestelmän kehittämistä, joka ei tunne perhesuhteiden monimutkaisuutta ja intensiivisyyttä. Myös Setterlund ym. (2007) korostavat huomiota ennaltaehkäisevien strategioiden kehittämiseen, jotka keskittyvät jokapäiväiseen toimintaan ja pyrkivät siten vähentämään laitonta toimintaa. Heidän mukaansa tulee kehittää perheenjäsenen osaamista ja tietoa taloudellisten asioiden hoidosta ja seurannasta esimerkiksi vertaisohjausjärjestelmien avulla. Erilaiset strategiat voivat heidän mukaansa olla aikaa vieviä perheenjäsenille, ja heidän tarpeensa tuen saamiselle tulisi tunnistaa. Ennaltaehkäisytoimenpiteiksi he mainitsevat koulutusohjelmat taloudellisten asioiden hoitamisen lisäämiseksi ja henkilön tietoisuuden lisäämisen velvollisuuksistaan, kun käsitellään toisen omaisuutta, sekä yleiset tiedotuskampanjat, joiden avulla tarjotaan tietoa turvallisista ja riskialttiista rahanhallintakäytännöistä. He kirjoittavat, että heikossa asemassa olevien ikääntyneiden omaisuuden hoidossa ja käytössä on noudatettava periaatteita, jotka korostavat avustamista, tukemista sekä laillisia ja eettisiä velvollisuuksia.

Ennaltaehkäisemiksi Wilson ym. (2009) näkevät laajemman tehtävän, jossa sosiaalityöllä on oma roolinsa kehittää monialaista tietoa, ikääntyneiden sekä heidän perheenjäsenten tukemista, sekä kehittää sosiaalisia, eettisiä, oikeudellisia ja taloudellisia puitteita, jotka ovat yhdistettävissä parantamaan palveluvastetta omaisuudenhoitoon liittyvissä kysymyksissä. Koga ym. (2020) toteavat, että ennaltaehkäisyssä on otettava huomioon väestöpohjaisia strategioita ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun estämiseksi. He mainitsevat, että tällaisia asioita ovat ihmissuhteiden sosiaaliset tekijät, kuten sosiaalinen tuki ja sosiaalinen eristyneisyys, eli rakenteellinen sosiaalinen pääoma. Sosiaalisella pääomalla he tarkoittavat normeja, verkostoja ja yhdistyksiä, jotka helpottavat toimintaa yhteisössä. Lisäksi he mainitsevat tärkeäksi tunnistaa yksilön ja perheen kulttuurinormia sekä ikäihmisiin liittyviä asenteita.

Phelan ym. (2018) mainitsevat, että ennaltaehkäisevä työ vaatii kehittämistä monilla aloilla, kuten sosiaalisissa ja kulttuurisissa normeissa, lainsäädännössä, politiikassa ja käytännöissä, jotta sosiaalityöntekijät voivat hallita ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua kattavammin. Taloudellisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy vaatii ikääntyneen kaikkien verkostoon osallistuneiden tiedon ja osaamisen kehittämistä. Heidän mukaansa on tärkeää, että käydään yhteiskunnallista keskustelua ilmiöstä ja tunnistetaan, että taloudellinen kaltoinkohtelu vaatii monialaista lähestymistapaa ja uudistuksia, esimerkiksi sosiaalisten ja kulttuuristen normien, lainsäädännön, politiikan ja käytännön aloilla. Ennaltaehkäisy ja turvaaminen vaatii varhaista

puuttumista.

Verkostotyö. Useissa aineistomme artikkeleissa nousi esille moniammatillisen verkostotyön merkitys. Esimerkiksi Riederer ja Golding (2020) ja Brown ja McNeal (2020) korostivat erilaisia interventioita ja moniammatillisia toimijoita, jotka työskentelivät taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa, siihen puuttumisessa, tukemisessa ja korjaavassa työskentelyssä.

Storey ja Perka (2018) nostavat esille tutkimuksessaan moniammatillisuuden, joka on sosiaalityöntekijän, poliisin, sairaanhoitajan ja mielenterveyshoitajan verkostotyötä. Lisäksi he tuovat esille, että tulisi harkita rikoksenteijän auttamista, mikä jo sinällään voi vähentää kaltoinkohtelua. Ries ja Mansfield (2020) mainitsevat tutkimuksessaan työntekijöiden verkostoksi asianajajat, terveydenhuollon ammattilaiset, sovittelu- ja neuvontapalvelut sekä poliisin. Rizzo ym. (2013) korostavat erityisesti sosiaalityöntekijöiden ja asianajan yhteistyön tärkeyttä. He kirjoittavat, että sosiaalityöntekijät vastaanottavat tapauksen ja suorittavat arvioinnin selvittääkseen ikäihmisen kyvyn tehdä päätöksiä, ymmärtää ja käsitellä tietoja, ja he saavat tietoonsa myös ikäihmisen omat toiveet. Lisäksi sosiaalityöntekijät tarjoavat psykososiaalista tukea. Sosiaalityöntekijät voivat auttaa esimerkiksi asumiseen liittyvissä asioissa ja taloudellisen tuen avustamisessa. Lakimiehiä tarvitaan usein helpottamaan turvallisuuden ja suojelun parantamista oikeudellisin toimenpitein, esimerkiksi jos on kyse häätöilmoituksista tai takaisinperinnästä.

Wilson ym. (2009) tuovat esille, että ikäihminen voi olla tietoinen taloudellisesta kaltoinkohtelusta, mutta ei halua ottaa asiaa esille apua tarjoavan henkilön kanssa, koska ei halua vaarantaa suhdetta tekijään. Verkostotyölle voi olla esteitä sen mukaan, millaiseen työskentelyyn ikäihminen on valmis tai suostuu. Työntekijän on kuitenkin aina varmistettava ikääntyneen oma mielipide asiasta ja kunnioittaa sitä. Ikäihmisen valinnat voivat poiketa työntekijän näkemyksestä. Sosiaalityöntekijän on tasapainoteltava riskien, suojaamisen ja itsenäisyyden välillä ottaen huomioon arviointinsa ikääntyneen kyvystä tehdä taloudellisia päätöksiä. Tutkijoiden mukaan verkostotyötä tulee kehittää pankkien, sosiaali- ja hoivapalveluiden, sekä asianajajien kanssa ikäihmisen tukemiseksi. Brown ja McNeal (2020) tuovat myös esille haasteen siitä, että ikäihmiset kieltäytyvät tarjotusta avusta ja tuesta. He toteavat taloudellisen kaltoinkohtelun olevan monimutkainen sosiaalinen ongelma, joka edellyttää luovia toimenpiteitä. Heidän mukaansa tulisi kehittää sovittelutyötä, jonka tavoitteena on kehittää ikäihmiselle herkkä malli, joka antaa ikäihmiselle äänen, vahvistaa perhesuhteita ja edistää oikeudenmukaisuutta ja vastuullisuutta. Verkostotyön edellytykseksi nousee motivoituneisuuden tärkeys, johon sisältyy ikäihmisen sekä tekijän osallistuminen.

Puuttuminen. Acierno ym. (2018) sekä Phelan ym. (2018) toteavat, että taloudellisen kaltoinkohtelun todentaminen on usein haasteena puuttumisen ja työskentelyn toteuttamisessa. Muun muassa Rizzo ym. (2013) sekä Riederer ja Golding (2020) näkevät, että taloudellisen kaltoinkohtelun todentaminen on usein haasteena puuttumisen ja työskentelyn toteuttamisessa. Taloudellinen kaltoinkohtelu voi olla monenlaista, ja sitä voi tapahtua etänä, jolloin se ei jätä uhriin jälkiä. Lisäksi useimmissa tutkimuksissa nousi esille se, että ikäihmiset ja heidän perheenjäsenensä eivät ilmoita asiasta ja ovat haluttomia viranomaisen puuttumiseen. Tämä vaikeuttaa kokonaistilanteen selvittämistä. Erlingssonin ym. (2005) tutkimuksessa todetaan, että ikäihmiset näkivät syytä itsessään uhriksi päätyemisessä. Ikäihminen, joka kokee olevansa syyllinen, ei todennäköisesti pyydä apua tai ilmoita asiasta varsinkin silloin, kun kaltoinkohtelu tapahtuu kotona. Esimerkiksi Davies ym. (2011) toteavat, että tunnistaminen voi olla vaikeaa ja siksi on tärkeää, että jos herää huoli, siihen puututaan vakavasti. Erlingsson ym. (2005) nostavat esille sairaanhoitajien ja terveydenhuollon ammattilaisten asemaa tunnistamisessa ja puuttumisessa ikäihmisten kaltoinkohtelun todellisiin ja epäiltyihin tapauksiin.

Storeyn ja Perkan (2018) sekä Phelanin ym. (2018) tutkimuksissa ilmenee, että tekijän ja ikäihmisen väliset suhteet olivat keskeisiä huolenaiheita puuttumisessa ja tapausten hallinnassa. Ikäihmisen halu ylläpitää suhdetta voi olla suurempi kuin suhteen lopettaminen tekijään. Tämä vaikuttaa tapausten puuttumiseen ja ratkaisemiseen. Useissa tapauksissa kaltoinkohtelu on kroonista ja se lisääntyy ajan kuluessa. Tutkijat korostavat, että ammattilaisten työskentely vaatii todennäköisesti useampia yrityksiä, mikä edellyttää pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä. He nostavat esille huolenaiheiksi ammattilaisten auttamisen ja ikäihmisen suojaamisen, kun ikäihminen sallii taloudellisen kaltoinkohtelun jatkumisen. Tämä voi aiheuttaa ammattilaisille tasapainoilua itsemääräämisen kunnioittamisen ja ikäihmisen tekemän haitallisen päätöksen kanssa. Useissa tapauksissa tekijällä oli taustalla mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusongelmia. Myös Aciero ym. (2018) ja Weissberger ym. (2019) tuovat tutkimuksessaan esille ammattilaisten puuttumisen haasteeksi ikäihmisen haluttomuuden ilmoittaa asiasta. Tutkijat toteavat, että tästä syystä on erityisen tärkeää, että ammattilaiset tunnistavat riskitekijöitä ja työskentelevät pitkäjänteisesti ylläpitäen asiakassuhdetta ehkäisevien toimenpiteiden luomiseksi. Riesin ja Mansfieldin (2020) tutkimuksessa todetaan, että puuttuminen voi vaikuttaa peruuttamattomasti perhesuhteisiin. Heidän tutkimuksessaan tuodaan esille taloudellisen kaltoinkohtelun rakenteellisia keinoja vaikuttaa puuttumiseen, joita he korostavat yhteiskunnan tasolla merkittäviksi.

7 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut lisätä ymmärrystä sosiaalityöstä, jota tehdään taloudellisesti kaltoinkohdeltujen ikäihmisten parissa. Tarkastellessamme, millaisia vaikutuksia taloudellisella kaltoinkohtelulla on ikäihmisten elämään sekä millaisia keinoja sosiaalityöntekijällä on taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa, päädyimme tuloksiin, jotka vedämme yhteen tässä luvussa. Olemme tässä tutkielmassa tarkastelleet, mitä merkitystä tuloksilla on sosiaalityön käytäntöjen näkökulmasta. Seuraavassa teemme saamistamme tuloksista yhteenvedon.

Ensimmäinen saamamme päätulos osoittaa, että ikäihmisiin kohdistuva taloudellinen kaltoinkohtelu on *ihmisoikeusrikkomus*. Tutkimustulokset osoittavat, että se loukkaa ihmisarvoa, itsemääräämisoikeutta, koskemattomuutta sekä yhdenvertaisuutta. Saamiemme tutkimustulosten mukaan ikäihminen voi kokea häpeää, pelkoa ja syyllisyyttä, eikä halua puhua asiasta. Tutkimustulokset osoittavat, että taloudellinen kaltoinkohtelu on ikäihmistä syrjivää, ja se heikentää ikäihmisen osallisuutta. Taloudellinen kaltoinkohtelu rikkoo eettisiä normeja ja edellyttää ikäihmisen suojaamista.

Toinen tutkielmamme päätulos osoittaa, että taloudellinen kaltoinkohtelu on terveydellinen kysymys, joka vaikuttaa ikäihmisen terveyteen ja hyvinvointiin heikentävästi. Saamiemme tutkimustulosten mukaan ikäihmiset kokevat taloudellisen kaltoinkohtelun vaikuttavan psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Se aiheuttaa ikäihmisen itsearvioitua terveydentilan heikkenemistä, masennusta, ahdistuneisuushäiriöitä ja stressiä. Tutkimustulokset osoittavat, että taloudellisella kaltoinkohtelulla on vaikutuksia ikäihmisen turvattomuuteen ja koettuun pelkoon sekä lisääntyneeseen riippuvuuteen.

Kolmannen päätuloksemme mukaan taloudellinen kaltoinkohtelu on *sosiaalinen kysymys*. Tulosten mukaan ikäihmisiin kohdistuva taloudellinen kaltoinkohtelu on tabu, ja siihen vaikuttavat myös yhteiskunnalliset asenteet ja kulttuuri. Saamiemme tulosten mukaan taloudellinen kaltoinkohtelu rikkoo myös perhe- ja lähisuhteita heikentäen ikäihmisen sosiaalisia suhteita. Tuloksemme osoittavatkin, että perhe- ja lähisuhteessa olevan ikäihmisen ja kaltoinkohtelua tekevän välinen suhde ja sen dynamiikka tulee huomioida sosiaalityön kontekstissa. Saamiemme tutkimustulosten mukaan taloudelliseen kaltoinkohteluun on velvollisuus puuttua.

Alla olevaan kuvioon (Kuvio 2.) olemme koonneet saamamme tulokset liittyen taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksista ikäihmisen elämään.

Ihmisoikeusrikkomuksena	Terveydellisenä kysymyksenä	Sosiaalisena kysymyksenä
<ul style="list-style-type: none">• yhdenvertaisuus• ihmisarvo• itsemääräämisoikeus• suojaaminen• syrjintä• osallisuus• eettisyys• koskemattomuus	<ul style="list-style-type: none">• heikentynyt terveydentila• psyykinen terveys• turvattomuus• masennus• ahdistuneisuushäiriöt• stressi• häpeä• pelko• riippuvuus	<ul style="list-style-type: none">• yksilö, perhe ja lähisuhteet• sosiaaliset suhteet• asenne ja kulttuuri• riippuvuus• yhteiskunnalliset arvot ja normit• tabu• puuttuminen

Kuvio 2. Taloudellisen kaltoinkohtelun vaikutuksia ikäihmisen elämään.

Seuraavaksi tarkastelemme saamiamme tuloksia asettamaamme tutkimuskysymykseen 2. eli Millaisia keinoja sosiaalityössä on taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa.

Ensimmäinen saamamme päätulos osoittaa, että sosiaalityöntekijät tarvitsevat lisää *tietoa* taloudellisen kaltoinkohtelun ilmiöstä. Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden vastuu on myös tiedon keräämisessä ja sen levittämisessä. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että sosiaalityössä on erilaisia keinoja kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemiseksi. Tästä huolimatta ilmiöstä tarvitaan lisää tietoa ja uusien keinojen kehittämistä, koska nykyisillä keinoilla ikäihmisiä pystytään melko rajallisesti suojaamaan lähisuhteissa tapahtuvan taloudellisen kaltoinkohtelun seurauksilta. Tuloksemme osoittavat, että taloudellista kaltoinkohtelua pidetään niin sanottuna piilorikollisuutena, jota voi olla vaikea tunnistaa. Sosiaalityöntekijöiden tulee näin ollen tunnistaa perhesuhteita ja niiden dynamiikan monimutkaisuutta. Taloudellisesta kaltoinkohtelusta kertominen on ikäihmiselle vaikeaa, koska hän voi pelätä seurauksia, joita asiasta kertominen saattaisi aiheuttaa hänelle itselleen sekä kaltoinkohtelun tekijälle.

Toinen sosiaalityön keinoihin liittyvä päätuloksemme osoittaa, että taloudellista kaltoinkohtelua lähisuhteissaan kokevat ikäihmiset hyötyvät moniammatillisesta *verkostotyöstä*. Tulokset osoittavat

verkostotyön olevan tärkeässä roolissa ikääntyneen tukemisessa. Tulosten mukaan verkostotyö käsittää sosiaalityöntekijän lisäksi terveydenhuollon ammattilaiset, poliisin, edunvalvonnan, sovittelutoiminnan ja pankit. Näiden lisäksi verkostotyöhön olisi tärkeää saada ikäihmisen oma sosiaalinen verkosto. Verkostotyön laajuuteen ja kokoonpanoon vaikuttavat ikäihmisen oma suostumus ja se, suostuuko tekijä työskentelyyn. Verkostotyön onnistumisen edellytyksenä on sitoutuminen työskentelyyn, joka voi olla pitkäaikaista.

Kolmas sosiaalityön keinoihin liittyvä päätuloksemme osoittaa *ennaltaehkäisy* olevan merkittävä keino tukea ikäihmistä taloudelliselta kaltoinkohtelulta. Ennaltaehkäisy tulee olla yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla tapahtuvaa tiedon lisäämistä taloudellisesta kaltoinkohtelusta ja siihen puuttumisesta. Ennaltaehkäisy on myös vaikuttamista ageismiin. Se edellyttää eri ammattiryhmien koulutusta ilmiön tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Lisäksi tarvitaan julkista keskustelua ja tiedottamista, vaikuttamista poliittisiin päätöksiin ja erilaisten strategioiden kehittämistä. Saamiemme tutkimustulosten mukaan ennaltaehkäiseminen edellyttää myös huoli-ilmoitusten tekemistä. Tulokset osoittavat eri strategioiden kehittämisen ja niiden yhtenäistämisen olevan merkittävä sosiaalityöntekijän keino tukea taloudellista kaltoinkohdeltua ikäihmistä.

Viimeisimpänä eli *neljäntenä* päätuloksena nostamme esiin sosiaalityön keinoihin liittyvän tuloksen, joka osoittaa *puuttumisen* merkityksen. Tulokset osoittavat, että perhedynamiikka ja sen käsittelemättömät kokemukset vaikuttavat osittain tietoisella, mutta myös tiedostamattomalla tasolla ikäihmisen sekä tekijän elämässä. Ikäihminen saattaa kokea syyllisyyttä aiempien käsittelemättömien asioiden johdosta ja tekijä puolestaan voi kokea oikeutusta niistä johtuen, mikä voi johtaa vaiettuun taloudelliseen kaltoinkohteluun. Taloudellista kaltoinkohtelua esiintyy maailmanlaajuisesti, kaikenlaisissa lähisuhteissa sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Tutkimus osoittaa, että taloudellinen kaltoinkohtelu tulee esiin usein vasta, kun tilanne on kärjistynyt ja aiheuttaa ikäihmisille kyvyttömyyttä maksaa laskujaan ja huolehtia muista perustarpeistaan.

Alle olemme koonneet kuvioon (Kuvio 3.) saamamme tulokset asettamaamme tutkimuskysymykseen 2. eli Millaisia keinoja sosiaalityössä on taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa.

Kuvio 3. Sosiaalityöntekijän keinoja taloudellisesti kaltoinkohdellun ikäihmisen tukemisessa.

8 POHDINTA

Sosiaalityön käytäntöjen taustalla vaikuttaa se, minkälaisena näemme ikäihmisten aseman yhteiskunnassamme. Kuinka paljon ikäihmiselle annetaan mahdollisuuksia määritellä omaa elämäänsä ja kokemuksiaan? Kuinka kykenevänä näemme ikäihmisen? Ikäihminen voi olla erityisen tuen tarpeessa, mikä vaatii myös työntekijältä erityistä osaamista ja ymmärrystä. Sosiaalityöntekijä tarvitsee erityistä tietoa ja osaamista sekä taitoa tunnistaa ennakoivia merkkejä ja puuttumista. Tämä edellyttää, että gerontologista sosiaalityötä tulee kehittää niin Suomessa kuin muualla maailmassa.

Taloudellinen kaltoinkohtelu on monimuotoinen ongelma, jonka taustalla vaikuttavat useat tekijät. Näiden tekijöiden ymmärtäminen vaatii aikaa sekä työntekijöiltä että henkilöltä, jota se koskettaa. Ikäihminen saattaa hiljaisesti hyväksyä taloudellisen kaltoinkohtelun, eikä hänellä ole riittävästi tietoa mitä ja miten tulisi toimia saadakseen apua. Ikäihmisen kanssa työskentelyä voivat vaikeuttaa lähisuhteessa olevat kaltoinkohtelun tekijät, jotka saattavat vastustaa avun vastaanottamista. Ikäihminen voi myös itse kieltäytyä tarjotusta avusta. Tällöin sosiaalityöntekijä kohtaa ammatillisesti erittäin vaikean ja haastavan dilemman. Toimiiko sosiaalityöntekijä eettisten periaatteiden mukaan vai kunnioittaako ikäihmisen itsemääräämisoikeutta?

Ottaen huomioon, että taloudellisesta kaltoinkohtelusta ei aina haluta puhua eikä siitä ilmoiteta, on erityisen tärkeää lisätä tietoa ilmiöstä, korostaa ennakkointia ja puuttua asiaan varhaisessa vaiheessa. Kun huoli herää, se pitää ottaa vakavasti. Ikäihmiset ovat arvokkaita yhteiskunnan jäseniä, joita tulee kunnioittaa ja arvostaa yksilöinä. Sosiaalityöntekijän tulee vastata ikäihmisten monimutkaisiin tilanteisiin yksilöllisesti, huomioiden asiakkaan etu. Ikäihmisen itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin pitkälle kuin mahdollista, huomioiden ikäihmisen tosiasiallinen kyky. Gerontologisen sosiaalityön tarve voidaan havaita esimerkiksi naapurin, kotihoidon tai Sosiaalihuoltolakiin perustuvien huoli-ilmoitusten välityksellä.

Tärkeää olisi, että jokaisen ikäihmisen itsemääräämisoikeutta ja suojaamista mahdollistettaisiin suunnittelemalla ja varautumalla tulevaan ennaltaehkäisemällä. Ikääntyessä jokaisen olisi hyvä saada etukäteen tietoa siitä, miten olisi hyvä järjestää omien taloudellisten asioiden hoito, mikäli jostain syystä ei enää itse pysty niitä hoitamaan tai ilmaisemaan omaa tahtoaan. Ikääntyvien lisääntyvä määrä ja eliniän kasvu tulevat vaikuttamaan tulevaisuudessa siihen, että gerontologisen sosiaalityön tarve kasvaa merkittävästi. Mielestämme ikäihmisten kokema taloudellinen

kaltoinkohtelu ja sen tuomat haasteet yhteiskunnassa tekevät rakenteellisen sosiaalityön tärkeyden näkyväksi. Sosiaalityön tehtävä on ikäihmisten hyvinvoinnin turvaaminen ja myös laajempaan tehtävänä yhteiskunnan tasolla toimia ikäihmisten äänenä tuoden yleiseen tietoon esimerkiksi digitaalisten palveluiden tuomia vaikeuksia. Lisäksi kotona asuvien ikäihmisten sosiaalipalveluiden merkitystä tulee nostaa enemmän esille. Ikääntyneiden sosiaaliset ongelmat ja gerontologinen sosiaalityö on mielestämme aihe, josta tarvitaan enemmän tutkimustietoa sekä yleistä tietoa. Tietoa tulee myös lisätä päättäjien suuntaan entistä paremmin. Tutkimuksemme perusteella voidaan nostaa esiin kysymys siitä, toteutuvatko kaikkien ikäihmisten vanhuusoikeudelliset oikeudet ja periaatteet ja miten palvelujärjestelmää voidaan kehittää tehokkaammaksi.

Tutkimuksemme on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, ja sen aineistona on ollut kansainvälinen tieteellisesti tutkittu ja vertaisarvioitu aineisto. Aineiston perusteella voidaan todeta, että ikäihmisiin kohdistuva taloudellinen kaltoinkohtelu on maailmanlaajuinen ongelma ja sen odotetaan kasvavan ikääntyneiden määrän lisääntyessä lähivuosien aikana. Koimme kirjallisuuskatsauksen olevan hyvä väline aiheen tarkasteluun aiheen sensitiivisyyden vuoksi ja koemme, että saimme monipuolisia vastauksia kysymyksiimme. Saamamme tulokset tuovat esiin näkökulmia, joiden avulla työtä on mahdollista kehittää. Vaikka tavoitteenamme on ollut lähestyä aihetta monipuolisesti, on paljon mahdollisia näkökulmia jäänyt tästä käsittelystä pois. Aiheeseen olisi tullut syvällisyyttä, jos mukaan olisi otettu myös tekijän näkökulma ja perhedynamiikka. Näkökulman laajentaminen esimerkiksi verkostotyöhön olisi avannut tutkielmamme kannalta erilaisia mahdollisuuksia työn kehittämiseen. Mietimme, minkälaisia vastauksia olisimme saaneet ikäihmisiä haastatteleamalla. Olisiko asiakasnäkökulma antanut enemmän materiaalia, jolla työtä on mahdollista kehittää? Voisiko työtä jatkossa kehittää kokeilemalla uusia tapoja lähestyä aihetta? Aineistona toimivat tieteelliset artikkelit ja uskomme, että laajemmalla selvitystyöllä olisimme saaneet monipuolisempia vastauksia. Mietimme, minkälaisia vastauksia olisimme saaneet sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla. Olisimmeko saaneet laajemmin sosiaalityöntekijän keinoja ikäihmisen tukemisessa, jolla työtä olisi mahdollista kehittää? Olisi tärkeää jatkossa tutkia sitä, miten ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat vaikuttaneet ja miten ikäihmisiä voisi lähestyä aiheesta ennakoivasti. Olisi tärkeää jatkossa tutkia myös kuntakohtaisia työskentelytapoja ja keinoja, miten ikäihmistä autetaan ja tuetaan. Saamiemme tulosten pohjalta ehdotamme, että taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuneiden ikäihmisten tukemisessa huomioitaisiin nämä asiat:

1. Huolehdi, että ikäihminen tulee kohdatuksi ja kuulluksi jokaisessa asiakasprosessissa.
2. Varmista, että luottamuksellisen suhteen rakentumiselle on riittävästi aikaa ja käytä erilaisia lähestymistapoja kohdatessasi ikäihminen.
3. Kokoa tarvittava verkostotyöryhmä.

LÄHTEET

Abrams, Laura S. (2010) Sampling 'Hard to Reach' Populations in Qualitative Research: The Case of Incarcerated Youth. *Qualitative social work : research and practice* 9 (4), 536–550.

Airaksinen, Timo & Friman, Mervi (2008) *Asiantuntija-ammattien etiikka*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Arki, arvot, elämä ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisten ohjeet (2013) 6. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf. Viitattu 3.4.2021.

Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet (2017) Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet> Viitattu 2.5.2021.

Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet (2018) 2. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. PunaMusta Oy.

Aveyard, Helen (2010) *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A practical guide*. Maidenhead: Open University Press.

Aveyard, Helen (2014) *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide*. Maidenhead: Open University Press.

Banks, Sarah (2006) *Ethics and values in social work*. New York: Palgrave Macmillan

Bows, Hannah & Penhale, Bridget (2018) Editorial: Elder Abuse and Social Work: Research, Theory and Practice. *The British Journal of Social Work* 48 (4), 873–886.

Butler, Robert, N. (1969) Age-Ism: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist* 9(4), 243-246.

Cooper, Harris M. 1989 *Integrating research: A guide for literature reviews*.

Donovan, Kirsten & Regehr, Cheryl (2010) Elder Abuse: Clinical, Ethical, and Legal Considerations in Social Work Practice 38 (2), 174-182.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.

Euroopan sosiaalinen peruskirja (80/2002) Finlex
<https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2002/20020080> Viitattu 1.5.2021.

Fink, Arlene (2005) Conducting research literature views: From the internet to the paper. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Flinkman, Mervi & Salanterä, Sanna (2007) Integroitu katsaus – eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa Kirsi Johansson & Anna Axelin & Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.) Integroitu kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007. Digipaino-Turun yliopisto.

Gibson, Sheri C. & Qualls, Sara Honn (2012) A Family Systems Perspective of Elder Financial Abuse. Generations 36 (3), 26–29.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyvistä laeiksi (137 / 1999)
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1999/19990137> Viitattu 1.5.2021.

Helander, Voitto (2006) Seniorikansalainen voimavarana. Havaintoja ja pohdintoja ikäpolitiikan suuntaamiseksi. Acta nro 189. Kuntatalon paino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2001) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2008) Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Ihmisoikeusliitto (2019) Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet – keskeiset kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2019. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/> Viitattu 14.3.2021.

Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (2001) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: Ws Bookwell Oy.

Johansson, Kirsi (2007) Kirjallisuuskatsaukset – huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa Kirsi Johansson & Anna Axelin & Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskunnallinen lähestymistapa. Hallinnon tutkimus 25 (2), 18–28.

Kalliomaa-Puha, Laura (2007) Vanhoille ja sairaille sopivaa?: omaishoitosopimus hoivan instrumenttina. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 90.

Kalliomaa-Puha, Laura (2014) Slow-go ja non-go -kuluttajat markkinoilla. Teoksessa Anna Mäki-Petäjä-Leinonen & Liisa Nieminen (toim.) Vanhuus ja oikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kalliomaa-Puha, Laura (2017) Vanhuksen oikeus hoivaan ja omaisolettama. Gerontologia 31 (3), 227-242.

Kaittä, Anniina & Nyqvist, Leo (2014) Taloudellinen väkivalta parisuhteessa – Kirjallisuuskatsaus. Janus 22 (3), 262-278.

Karvonen-Kälkälä, Anja (2012) Unohtuuko vanhuus? Oikeustieteellinen tutkimus hallintosopimuksen asianosaissuhteista vanhuksen vaikuttamismahdollisuuden näkökulmasta. Sastamala: Vanhustyön keskusliitto.

Karvonen-Kälkälä, Anja (2014) Vanhuksen osallisuuden turvaaminen ostopalvelusopimuksella hankituissa palveluissa. Teoksessa Anna Mäki-Petäjä-Leinonen & Liisa Nieminen (toim.) Vanhuus ja oikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kaskiharju, Eija (2019) Mitä virkaa on vanhuspalvelulailla? Laadunvarmistuksella kohti parempaa toimintakykyä ja palvelujen saantia. *Gerontologia* 33 (2), 57-73.

Kauppila, Reijo A. (2012) Ikäihmisen osa. Raportti ikäihmisen syrjinnästä ja huonosta hoidosta Suomessa. Tampere: Mediapinta.

Kiljunen, Kimmo (2015) Eläkeläisten taitettu itsetunto. Seniorikansalaisena nyky-Suomessa. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Kivelä, Sirkka-Liisa (2019) Vanhusten hoito tutkimusten valossa. Teoksessa Sirkka-Liisa Kivelä & Irma Pahlman & Tarja Pajunen & Anneli Koivunen. Vanhuusko arvokasta? T-Print Ky. Hyvinkää.

Kivistö, Mari (2020) Sähköiset mielenterveyspalvelut toipumisen näkökulmasta. *Kuntoutus* 43 (3), 34–35.

Koskinen, Simo (2003) Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa Eino Heikkinen & Taina Rantanen, (toim.) *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim, 351–362.

Koskinen, Simo (2005) Ikääntymisen voimavarat gerontologisen sosiaalityön taustalla. *Gerontologia* 19 (4), 193–199.

Koskinen, Simo (2008) Ikäihmisten asema Suomessa ja ikääntymisen käsityksiä. Teoksessa Taimi Tulva & Ilkka Uusitalo & Kimmo Harra (toim.) *Vanhuuden monet kasvot*. Helsinki: OKKA – säätiö.

Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) Finlex <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785> Viitattu 28.4.2021. Laki edunvalvontavaltuutuksesta (2007/648) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070648> Viitattu 28.4.2021.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012/980) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980> Viitattu 28.4.2021.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> Viitattu 28.4.2021.

Lappalainen, Maria & Laurola, Henriikka & Tiilikallio, Piia & Vesala, Riitta & Ervasti, Pirjo & Helakallio-Ranta, Päivi & Hiltunen, Pirkko & Kaltio, Minna & Kemola, Heini & Kemppainen, Saana & Kurki, Tiinaleena & Lehtola, Tuija & Leinonen, Asta & Luoto, Antti & Pietiläinen, Outi & Toropainen, Elisa & Äijälä, Sanna (2018) Teoksessa Tiilikallio, Piia & Säles, Emilia (toim.) Täällä on lupa puhua väkivallasta – käsikirja ikääntyneisiin kohdistuvan kaltoinkohtelun ja väkivallan vastaiseen työhön. Helsinki: Turvallisen vanhuuden puolesta – Suvanto ry.

Leach, Martin & Neale, Joanne & Kemp, Peter A. (2009) Literature Reviews. Teoksessa Joanne Neale (toim.) Research Methods for Health and Social Care. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 49–62.

Leino-Kilpi, Helena (2007) Kirjallisuuskatsaus – tärkeää tiedon siirtoa. Teoksessa Kirsi Johansson & Anna Axelin & Minna Stolt & Riita-Liisa Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino-Turun yliopisto, 2.

Luoma, Minna-Liisa & Tiilikallio, Piia & Helakallio, Päivi (2018) Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodemic. 134 (18).

Malmedal, Wenche & Kilvik, Astrid & Gunn Steinsheim & Botngård, Anja (2020) A literature review of survey instruments used to measure staff-to-resident elder abuse in residential care settings. Nursing Open; Hoboken 7(6), 1650–1660.

Manoj, H.R. (2017) Elderly Abuse – The Need for Social Work Intervetion. Journal of the Indian Academy of Geriatrics 13 (3), 106–111.

Merton, Robert, K. (1973) The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations. London: The University of Chicago Press.

Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Mikkola, Matti (2014) Ikäihmisten sosiaaliset ihmisoikeudet. Teoksessa Anna Mäki-Petäjä-Leinonen & Liisa Nieminen (toim.) Vanhuus ja oikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Munasingharachchi, C.M & Siddhisena, K.A.P. (2020) The socio-demographic context of abuse of elderly people: A case study based on elderly care settings in Sri Jayewardenepura Kotte divisional secretariat area of Colombo district, Sri Lanka. Sri Lanka Journal of Population Studies 21 (1), 1–20.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2003) Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema. Helsingin yliopisto. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja 241.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2004) Hoitotahto dementoituvan ihmisen itsemääräämisoikeuden edistäjänä. Teoksessa Sirkkaliisa Heimonen & Sari Tervonen (toim.) Muistihäiriö- ja dementiatyön palapeli. Helsinki: Edita, 15.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna & Karvonen-Kälkälä, Anja (2007) Vanhuusoikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent Oy.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2010) Vanhuuden haavoittuvuus ja lainsäädäntö. Teoksessa Anneli Sarvimäki & Sirkkaliisa Heimonen & Anna Mäki-Petäjä-Leinonen (toim.) Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki. Edita Prima, 182–191.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2013) Ikääntymisen ennakointi. Vanhuuteen varautumisen keinot. Helsinki: Talentum.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2017) Mitä on vanhuusoikeus. Teoksessa Anna Mäki-Petäjä-Leinonen & Anja Karvonen-Kälkälä (toim.) Vanhuusoikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent, 3–41.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (2018) Vanhuspalvelulaki – osa normitulvaa? Kirjoitus Elämää kuolemaa äärellä. Kirjoituksia elämän loppuvaiheen kysymyksistä blogissa 23.10.2018. <https://blogs.helsinki.fi/elamaa-kuoleman-aarella/2018/10/23/vanhuspalvelulaki-osa-normitulvaa/> Viitattu 15.5.2021.

Pahlman Irma (2003) Potilaan itsemääräämisoikeus. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pahlman, Irma (2007) Iäkkään potilaan itsemääräämisoikeus. *Gerontologia* (21) 3,8.

Parkkari, Juhani (1996) *Vammaisten ja vanhusten ihmisoikeudet*. Helsinki: Stakes.

Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikoimpaan asemaan joutuneista. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 87-96.

Pudas-Tähkä, Sanna-Mari & Axelin, Anna (2007) Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaus, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa Kirsi Johansson & Anna Axelin & Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007, 46–57.

Pulkkinen, Miia (2019) *Iäkkäiden osallisuus: Terveys, asuminen ja yhteisöllisyys – kirjallisuuskatsaus*. Helsinki: Ikäinstituutti.

Ray, Mo G & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellinen lähestymistapa vanhussosiaalityössä: kriittisen gerontologisen sosiaalityön näkökulma. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Kuopio: Unipress, 234-247.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan Yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62 *Julkisjohtaminen* 4. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1 Viitattu 5.8.2020.

Seppänen, Marjaana (2006) *Gerontologinen sosiaalityö. Katsaus lähtökohtiin, nykytilaan ja tulevaisuuteen*. Helsinki: Pääkaupungin sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.

Serpola-Kaivo-Oja, Leena (2017) *Väkivalta ikääntyneen vanhemman kokemuksena: fenomenologis-hermeneuttinen lähestyminen aikuisen lapsen väkivallan uhan alla elävän ikääntyneen vanhemman kokemukseen*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampere University Press.

Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Hoitotieteen laitos, Terveystieteiden tiedekunta 28. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> Viitattu 28.4.2021.

Steinman, Bernard A. & Vincenti, Virginia B. & Yoon, Sukyung (2020) Family dynamics and their association with elder family financial exploitation in families with appointed powers of attorney. *Journal of elder abuse & neglect* 32 (5), 453–470.

STM (2017) Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017 – 2019. Julkaisuja 2017:6. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80132> Viitattu 1.5. 2021.

STM (2020) Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020 – 2023: Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Julkaisuja 2020:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf Viitattu 1.5. 2021.

Stolt, Minna & Anna Axelin & Riitta Suhonen (2016) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopiston Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Sarja A.

Storey, Jennifer E. (2020) Risk factors for elder abuse and neglect: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior* 50, 101339.

Suomen perustuslaki (1999/731) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Viitattu 28.4.2021.

Suvanto ry (2019) Ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun torjuntahanke 2018-2021. Mummonmarkan vartijat. <https://www.mummonmarkanvartijat.fi/taloudellinen-kaltoinkohtelu> Viitattu 20.4.2020.

Suvanto ry. (2018) Ikäihmisten kaltoinkohtelu. <https://suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/>
Viitattu 10.9.2021

THL (2019) Hyvinvointi- ja terveyserot. Osallisuus. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> Viitattu
20.2.2021.

THL (2020) Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/fi/web/ikaantymisen/hyvinvointia-vanhuuteen/lahisuhdevakivallan-tunnistaminen>
Viitattu: 30.5.2020.

Toivonen, Johanna (2015) Ikääntyneiden lähisuhteissa ilmenevä kaltoinkohtelu ja monialainen yhteistyö auttamisessa työntekijöiden näkökulmasta. Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu -tutkielma. University of Eastern Finland.

Torraco, Richard J. (2005) Writing integrative literature reviews: Guidelines and examples. *Human Resource Development Review* 4 (3), 356–367.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Ulkoasiainministeriön ilmoitus Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla Finlex (63/1999) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063> Viitattu 1.5.2021.

Valtokari, Maria & Alastalo, Hanna & Luoma, Minna-Liisa (2021) Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2021. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-619-0> Viitattu 3.4.2021.

Ylikarjula, Simo (2011) Vanheneminen kielletty? Elämäkokemuksen puolustus. Helsinki: Kirjapaja.

Ylinen, Satu & Rissanen, Sari (2005) Sosiaalityö ja kaltoinkohdeltu vanhus. *Gerontologia* 19 (2), 57–64.

Ylinen, Satu (2008) Gerontologinen sosiaalityö. Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja, yhteiskuntatieteet 155. Akateeminen väitöskirja.

Ylinen, Satu (2008) Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön ”välitiloissa”. Janus 16 (2), 111–125.

WHO - World Health Organization (2016) Elder Abuse. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/elder-abuse> Viitattu 7.3.2021.

Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto

Adams, Valerie Margaret & Bagshaw, Dale & Wendt, Sarah & Zannettino, Lana (2014) Financial Abuse of Older People by a Family Member: A Difficult Terrain for Service Providers in Australia. Journal of elder abuse & neglect 26 (3), 270–290.

Acierno, Ron & Steedley, Mara & Hernandez-Tejada, Melba A. & Froom, Gabrielle & Watkins, Jordan & Muzzy, Wendy (2018) Relevance of Perpetrator Identity to Reporting Elder Financial and Emotional Mistreatment. Journal of applied gerontology 39 (2), 221–225.

Acierno, Ron & Watkins, Jordan & Hernandez-Tejada, Melba A. & Muzzy, Wendy & Froom, Gabrielle & Steedley, Mara & Anetzberger, Georgia (2019) Mental Health Correlates of Financial Mistreatment in the National Elder Mistreatment Study Wave II. Journal of aging and health 31 (7) 1196–1211.

Axelrod, Jenna & Mosqueda, Laura & Weissberger, Gali H. & Nguyen, Annie L. & Boyle, Patricia A. & Parunakian, Emanuil & Han, S. Duke (2020) Frailty and Perceived Financial Exploitation: Findings from the Finance, Cognition, and Health in Elders Study. Gerontology and geriatric medicine 6 (4), 1–5.

Badenes-Ribera, Laura & Fabris, Matteo A. & Longobardi, Claudio (2021) Elder Mistreatment in an Italian Population: Prevalence and Correlations. International Journal of aging & human development 92 (1), 83–99.

Betz-Hamilton, Axton E. & Vincenti, Virginia B. (2018) Risk Factors Within Families Associated With Elder Financial Exploitation by Relatives With Powers of Attorney. *Journal of Family and Consumer Sciences*; Alexandria 110 (1), 19–27.

Brown, Maria T. & McNeal, Mary Helen (2020) Addressing elder abuse: service provider perspectives on the potential of restorative processes. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 32, (4) 357–376.

Davies, Miranda & Harries, Priscilla & Cairns, Deborah & Stanley, David & Gilhooly, Mary & Gilhooly, Kenneth & Notley, Elizabeth & Gilbert, Anthony & Penhale, Bridget & Hennessy, Catherine (2011) Factors used in the detection of elder financial abuse: A judgement and decision-making study of social workers and their managers. *International social work* 54 (3), 404–420.

Erlingsson, Christen L. & Saveman, Britt-Inger & Berg, Agneta C. (2005) Perceptions of Elder Abuse in Sweden: Voices of Older Persons. *Brief treatment and crisis intervention*, 5 (2), 213–227.

Gibson, Sheri C. & Greene, Edie (2012) Assessing Knowledge of Elder Financial Abuse: A First Step in Enhancing Prosecutions. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 25 (2), 162–182.

Koga, Chie & Hanazato, Masamichi & Tsuji, Taishi & Suzuki, Norimichi & Kondo, Katsunori (2020) Elder Abuse and Social Capital in Older Adults: The Japan Gerontological Evaluation Study. *Gerontology (Basel)* 66 (2), 149–159.

Phelan, Amanda & McCarthy, Sandra & McKee, Joyce (2018) Safeguarding Staff's: Experience of Cases of Financial Abuse. *The British journal of social work* 48 (4), 924–942.

Riederer, Andrea M. & Golding, Jonathan M. (2020) Perceptions of plea bargaining in cases of elder financial abuse. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 32 (3) 217–234.

Ries, Nola M. & Mansfield, Elise (2020) Action on elder abuse: A new South Wales Pilot project on the role of legal and health practitioners in elder abuse screening response and prevention *University of New South Wales law Journal*, 43 (2), 738–761.

Rizzo, Victoria M. & Burnes, Dadid & Chalfy, Amy (2014) A Systematic Evaluation of a Multidisciplinary Social Work-Lawyer Elder Mistreatment Intervention Model. *Journal of elder abuse & neglect* 27 (1), 1–18.

Setterlund, Deborah & Tilse, Cheryl & Wilson, Jill & McCawley, Anne-Louise & Rosenman, Linda (2007) Understanding Financial Elder Abuse in Families: the Potential of Routine Activities Theory. *Ageing and Society* 27 (Jul 2007), 599–614.

Storey, Jennifer E. & Perka, Melanie R. (2018) Reaching Out for Help: Recommendations for Practice Based on an In-Depth Analysis of an Elder Abuse Intervention Programme. *The British Journal of Social Work* 48 (4), 1052–1070.

Weissberger, Gali H. & Goodman, Morgan C. & Mosqueda, Laura & Schoen, Julie & Nguyen, Annie L. & Wilber, Kathleen H. & Gassoumis, Zachary D. & Nguyen, Caroline P. & Han, S. Duke (2019) Elder Abuse Characteristics Based on Calls to the National Center on Elder Abuse Resource Line. *Journal of applied gerontology* 39 (10), 1078-1087.

Wilson, Jill & Tilse, Cheryl & Setterlund, Deborah & Rosenman, Linda (2009) Older People and Their Assets: A Range of Roles and Issues for Social Workers *Australian social work* 62 (2), 155–167.

Wong, Jaclyn S. & Breslau, Hannah & McSorley, V Eloesa & Wroblewski, Kristen E. & Howe, Melissa J K. & Waite, Linda J. (2020) The Social Relationship Context of Elder Mistreatment. *The Gerontologist* 60 (6), 1029–1039.

LIITTEET

Liite 1. Käytetyt tutkimusartikkelit (n=20).

Tutkimuksen tekijä(t), nimi, julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeisimmät tutkimustulokset
<p>1. Axelrod, J., Mosqueda, L., Weissberg, G.H., Nguyen, A.L, Boyle, P.A., Parunakian, E. & Han, s.D. (2020) Frailty and Perceived Financial Exploitation: Findings from the Finance, Cognition, and Health in Elders Study. <i>Gerontology and geriatric medicine</i> 6 (4), 1–5.</p>	Tutkia taloudellisen kaltoinkohtelun aiheuttamaa haavoittuvuutta ikäihmisille.	USA. Itsearviointikysely. Tiedot kerättiin Finance, Cognition and Health in Elders - tutkimuksesta. (n=37 ikäihmistä)	Haavoittuvuus liittyy taloudelliseen kaltoinkohteluun ikäihmisillä. Fyysisellä heikkoudella ja taloudellisella kaltoinkohtelulla on yhteys. Ikäihmiset, jotka olivat kokeneet taloudellista kaltoinkohtelua, ilmoittivat itsestään huomattavasti suuremman haavoittuvuuden kuin muut ikäihmiset. Taloudellinen kaltoinkohtelu on yleisin ikääntyneiden kaltoinkohtelun muoto, ja sen arvioidaan maksavan ikääntyneille aikuisille jopa 36 miljardia dollaria vuodessa. Koska yli 65-vuotiaiden aikuisten määrän odotetaan kaksinkertaistuvan vuosina 2012–2050, ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu aiheuttaa valtavan huolen kansanterveydestä.
<p>2. Davies, M., Harries, P., Cairns, D., Stanley, D., Gilhooly, M., Gilhooly, K., Notley, E., Gilbert, A., Penhale, B. & Hennessy, C. (2011). Factors used in the detection of elder financial abuse: A judgement and decision-making study of social workers and their managers. <i>International social work</i> 54 (3), 404–420.</p>	Tunnistaa ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelu.	Englanti. Puolistrukturoidut haastattelut. Kolmivaiheinen hanke, johon osallistui sosiaalityöntekijöitä ja heidän esimiehiään. (n=23)	Löydetyt kolme kategorialaatoivat erityisesti vihjeitä siitä, että ikäihminen voi joutua/on joutunut taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi: 1) jos huolen ilmaisija on joku sosiaalityön ulkopuolinen henkilö (esim. perheenjäsen), 2) jos asiakkaan henkinen kyky on alentunut (esim. dementian vuoksi), 3) jos esiintyy taloudellista erityisyyttä (esim. tilien tai laskujen epätavallinen käsittely tai testamentin muutokset).
<p>3. Adams, V., Bagshaw, D., Wendt, S. & Zannettino, L. (2014) Financial Abuse of Older People by a Family Member: A Difficult Terrain</p>	Selvittää ammattilaisten kohtaamia ongelmia ikäihmisten taloudellisessa kaltoinkohtelussa: havaitsemisen haasteet,	Australia. Sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimus. Verkkokysely ikäihmisille ja heidän	Vastaajien tietoisuus ikäihmisen taloudellisesta kaltoinkohtelusta oli hyvä (92,6%). Osassa organisaatioista hoidettu onnistuneesti taloudellisen väärinkäytön tapauksia. Vaikeuksia: väärinkäytön todellinen havaitseminen, ikäihmisen suostumuksen puute toimenpiteisiin ja perhesuhteiden hajoamisen pelko. Kaikkien haasteiden ja vaikeuksien taustalla oli resurssien puute.

for Service Providers in Australia <i>Journal of elder abuse & neglect</i> 26 (3), 270–290.	ikäihmisen suostumuksen saaminen toimenpiteisiin ja resurssien puute. Perhesuhteiden vaikutus asiaan.	perheilleen, palveluja tarjoavien organisaatioiden toimitusjohtajille ja työntekijöille. (n=442)	
4. Erlingsson, C.L., Saveman, B.L., Berg, A.L. (2005). Perceptions of elder Abuse in Sweden: Voices of Older Persons. <i>Brief treatment and crisis intervention</i> 5 (2), 213–227.	Tutkia käsityksiä ikäihmisten kaltoinkohtelusta.	Ruotsi. Kvalitatiivinen tutkimus. Kohderyhmähaastattelut laadullisen sisällönanalyysin avulla paljastivat neljä teemaa: kaltoinkohtelun ehkäiseminen, syyt, käsitykset sekä seuraukset ikäihmisten kaltoinkohtelusta. (n=37)	Ikäihmisten kunnioituksen puute. Tiedon puute siitä, mihin kääntyä avun hakemista varten. Ikäihmiset pitivät itseään osansyällisinä kaltoinkohtelun uhreiksi tulemisessa, eivätkä todennäköisesti pyydä siksi apua tai ilmoita kaltoinkohtelusta. Tulokset lisäävät tietoisuutta ikääntyneiden ihmisten käsityksistä kaltoinkohtelusta: mitä ikäihmiset pitävät kaltoinkohteluna ja mitkä tekijät voivat estää uhreja ja todistajia hakemasta apua. Sairaanhoidajilla on ainutlaatuinen asema tunnistaa ja puuttua ikäihmisten kaltoinkohtelun todellisiin ja epäiltyihin tapauksiin, koska he ovat päivittäin yhteydessä ikäihmisiin. Sairaanhoidajien ja muun terveydenhuollon henkilöstön on oltava tietoisia siitä, mihin kääntyä avun hakemisessa.
5. Ries, N.M. & Mansfield, E. (2020). Action on elder abuse: A new South Wales Pilot project on the role of legal and health practitioners in elder abuse screening response and prevention <i>University of New South Wales law Journal</i> 43 (2), 738–761.	Tutkia juristien ja terveydenhuollon ammattilaisten kokemuksia ja käytäntöjä ikäihmisten kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen vastaamisesta. Saada palautetta kehitetystä seulontatyökalusta, jonka avulla tunnistamista voidaan tehdä.	Englanti. Kvalitatiivinen tutkimus. Pilottihanke. Haastattelut ja kyselyt asianajajille ja terveydenhuollon ammattilaisille. (n=21, joista 9 asianajajaa ja 8 terveydenhuollon ammattilaista ja 1 lääkäri)	Juristeilla ja terveydenhuollon ammattilaisilla ei ole käytössä mitään standardoituja ikäihmisten väärinkäytön seulontatyökaluja, vaikka seulonta on normatiivisesti hyväksytty. Asenteet ja käytännön esteet estävät seulonnan täytäntöönpanon. Seulontatyökalujen käyttöön vaikuttaa yksittäiseen ammattilaiseen liittyvät tekijät, jotka liittyvät käsityksiin ja taitoihin. Ammattilaiset kokevat tarvitsevänsä koulutusta ja lisää resursseja tunnistamiseen ja vastaamiseen. Monialaisten strategioiden merkitys on suuri kuten myös aiheesta avoin keskustelu, joka parantaa tietoisuutta ja vastauksia ikäihmisten kaltoinkohteluun.
6. Badenes-Ribera, L., Fabris, M.A., Longobardi, C. (2021). Elder Mistreatment in an Italian Population: Prevalence and Correlations. <i>International Journal of aging & human development</i> 92 (1), 83–99.	Tarkastella ikäihmisten kaltoinkohtelun esiintyvyyttä Italiassa ja määritellä siihen liittyvät riskitekijät.	Italia. Kvantitatiivinen tutkimus. Kyselytutkimus vanhainkodeissa ja perheissä ikäihmisille. (n = 393)	20,1% vastaajista on kokenut kaltoinkohtelua. Useimmiten hyväksikäyttäjänä on palkattu hoitaja tai perheenjäsen. Rajoittunut itsenäisyys ja itsekseen selviytyminen sekä huono fyysinen terveys altistavat kaltoinkohtelulle.
7. Betz-Hamilton, A. E. & Vincenti, V.B. (2018). Risk Factors Within	Arvioida ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun	USA. Kvalitatiivinen tutkimus. Haastattelututkim	Ikäihmiset ovat alttiimpia kaltoinkohtelulle silloin, kun heillä on ongelmallinen suhde perheenjäseniin tai sukulaisiinsa, ja kun heidän väleihinsä liittyy luottamuspulaa,

Families Associated With Elder Financial Exploitation by Relatives With Powers of Attorney. <i>Journal of Family and Consumer Sciences (Alexandria)</i> 110 (1), 19–27.	riskitekijöitä tilanteissa, joissa sukulaisella on valtuutus hoitaa ikäihmisen asioita.	us, jossa haastateltiin ikäihmisten perheenjäseniään. (n= 13 perheenjäsentä)	ratkaisemattomia konflikteja sekä epätasapainoisia valtasuhteita.
8. Koga, C., Hanazato, M., Tsuji, T., Suzuki, N. & Kondo, K.. (2020). Elder Abuse and Social Capital in Older Adults: The Japan Gerontological Evaluation Study. <i>Gerontology (Basel)</i> 66 (2), 149–159.	Selvittää ikäihmisten kaltoinkohtelun esiintyvyys ja siihen liittyvät tekijät itsenäisten ikäihmisten keskuudessa.	Japani. Kvantitatiivinen tutkimus. Retrospektiivinen havainnointitutkimus. Tiedot on saatu Japanin gerontologisesta arviointitutkimuksesta (JAGES). Tiedot kerättiin 65-vuotiaista tai sitä vanhemmista. (n=26 229)	Fyysistä, psykologista ja taloudellista hyväksikäyttöä esiintyi 0,7, 9,6 ja 2,1 %:lla miespuolisista osallistujista ja 1,7, 12,4 ja 0,9 %:lla naispuolisista osallistujista. Tekijöitä, jotka liittyvät lisääntyneeseen kaltoinkohteluun, olivat naisukupuoli, asuminen perheenjäsenen kanssa, heikko itsearvioitu terveys ja lievä tai vaikea masennus.
9. Wong, J. S., Breslau, H. A., McSorley, E., Wroblewski, K.E., Howe, M.J.K. Linda J Waite, L.J. (2020). The Social Relationship Context of Elder Mistreatment. <i>The Gerontologist</i> 60 (6), 1029–1039.	Tarkastella sosiaalisten verkostojen merkitystä kaltoinkohtelun uhreiksi joutuneiden ikäihmisten tukemisessa. Tunnistaa, mikä on uhrin ja kaltoinkohtelijan keskinäinen suhde. Arvioida kaltoinkohtelun yleisyyttä.	USA. Kvantitatiivinen tutkimus. National Social Life, Health and Aging Project ja Wave 3 (2015-2016) tutkimusten avulla arvioitu kaltoinkohtelun esiintyvyyttä, tekijöiden suhteita uhriin sekä uhrien sosiaalisten verkostojen tutkiminen. (n = 2334)	Kaltoinkohtelua kokee jopa 21 % ikäihmisistä. Kaltoinkohtelijat ovat yleisimmin uhrin lapsia tai muita sukulaisia, vaikka eivät useimmiten kuulukaan uhrin lähimpään piiriin. Kaltoinkohtelun kokeminen liittyy sosiaalisen tuen vähentymiseen ja perheenjäsenten puuttumiseen kaikkein lähimmästä piiristä. Kaltoinkohtelua kokevilta puuttuvat usein myös tiiviit sosiaaliset verkostot.
10. Setterlund, D., Tilse, C., Wilson, J., McCawley, A-L & Rosenman, L. (2007) Understanding Financial Elder Abuse in Families: the Potential of Routine Activities Theory. <i>Ageing and Society (Cambridge)</i> 27 (Jul 2007), 599–614.	Lisätä tietoa ikäihmisten taloudellisesta kaltoinkohtelusta perheissä. Tutkia miten ja miksi taloudellinen kaltoinkohtelu tapahtuu perheissä.	Australia. Kvantitatiivinen tutkimus. Tutkittu perheenjäsentä tai ystävää, jotka toimivat iäkkään varainhoitajina. Haastattelu, jossa avoimia ja suljettuja kysymyksiä. (n= 81 perheenjäsentä tai ystävää)	Tutkimuksen mukaan taloudellisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi tulisi kehittää käytännön toimenpiteitä, jotka estävät rikollisen toiminnan. Ennaltaehkäisevä käytäntö voisi olla esim. pankkien sähköinen seuranta epätavallisten tapahtumien havaitsemiseksi, taloudellisia asioita hoitavan henkilön säännöllinen kirjanpito ja sen tarkistaminen sekä vertaisohjausjärjestelmät, joiden avulla iäkkäät saavat neuvoja ja tietoa koulutetuilta henkilöiltä. Lisäksi ehkäisytoimenpiteinä nähtiin koulutus taloudellisten asioiden hoitajalle: tietoa velvollisuuksista hoitaessa toisen henkilön omaisuutta. Yleiset tiedotuskampanjat laajasti. Lisätä tietoa siitä, että toiminta yksityisissä tiloissa ja perhesuhteiden yhteydessä on oltava eettisesti ja laillisesti velvoittavaa toimintaa.

<p>11. Wilson, J., Tilse, C., Setterlund, D. & Rosenman, L. (2009). Older People and Their Assets: A Range of Roles and Issues for Social Workers <i>Australian social work</i> 62 (2), 155–167.</p>	<p>Tutkia omaishoitajien rooleja ja käytäntöjä ikääntyneiden omaisuuden hoidossa, apua saavien ikääntyneiden kokemuksia, taloudelliseen väärinkäyttöön liittyviä tekijöitä ja ikääntyneiden hoitohenkilöiden huolenaiheita kun epäillään väärinkäyttöä.</p>	<p>Australia. Kvalitatiivinen tutkimus.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. omaishoitajia, jotka hoitavat ikääntyneen omaisuutta. (n=81) 2. Kansainvälinen levinneisyystutkimus ei-ammattilaisten osallistumisesta varainhoitoon. (n= 3466) 3. Ammattilaisten päätöksenteosta ja toiminnasta taloudellisen väärinkäytön suhteen. (n=20) 4. Analyysi tapaustiedoista. (n= 234) 5. Queenslandin ikääntyneiden hoitotyöntekijöiden tutkimus. (n= 159) 	<p>Tutkimuksen mukaan tulee kehittää varhaista puuttumista yhdessä rahoituslaitosten kanssa ja vahvistaa vastuuvollisuutta menettelyjen vahvistamiseksi. Lisäksi tarvittaisiin samanlaiset mekanismit kansallisesti. Tiedon lisääminen ja tuki taloudellisia asioita hoitaville.</p> <p>Sosiaalityön käytännöissä mukana eettisiä, oikeudellisia, taloudellisia ja sosiokulttuurisia näkökohtia. Rakennetasolla tehtävänä on tunnistaa ja vähentää itsemääräämisen esteitä. Tämä merkitsee sosiaalityöntekijöiden osallistumista asianajoon, mikä edistää käsitteitä riskeistä ja itsenäisyydestä tällä käytännön alueella. Sosiaalityöntekijöiden on myös oltava valmiita tutkimaan tekijöitä, jotka voivat tukea joitakin lähestymistapoja kapasiteetin arviointiin ja korvaavaan päätöksentekoon. Sosiaalityöllä on myös oma roolinsa löytää ja kehittää asianmukaisia ja monialaisia keinoja koulutukseen ja ikääntyneiden ihmisten ja heidän hoitajiensa tukemiseen. Sosiaalityön tulee kehittää palveluntarvetta omaisuudenhoitoon liittyvissä kysymyksissä.</p>
<p>12. Gibson, S.C. & Greene, E. (2012) Assessing Knowledge of Elder Financial Abuse: A First Step in Enhancing Prosecutions. <i>Journal of Elder Abuse & Neglect</i> 25 (2), 162–182.</p>	<p>Arvioida tiedon määrää ja merkitystä taloudelliseen hyväksikäyttöön liittyvissä oikeudenkäynneissä ja tuomioissa. Kehittää menetelmä, jolla sosiaalityön ja psykologian ammattilaiset voivat tarjota tietoa ikäihmisten taloudellisesta kaltoinkohtelusta tuomioistuimelle.</p>	<p>Amerikka. Kvantitatiivinen tutkimus.</p> <p>Kyselytutkimus tuomioistuimessa toimineille sekä asiantuntijoiden ryhmälle, jossa selvitettiin heidän tietoajaan ikäihmisten taloudellisesta kaltoinkohtelusta. (n= 132 tuomaria) (n= 28 muut asiantuntijat, kuten: lääkäreitä, tutkijoita, päättäjiä ja lakiammattilasia)</p>	<p>Psykologin tai sosiaalityön ammattilaisen toimiminen todistajana ja asiantuntijana lausuntojen kirjaamisessa tuomioistuimelle, jolloin lisätään tietoa ikäihmisten taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Tämä saattaa lisätä tai koventaa annettuja tuomioita.</p> <p>Lisätä tietoa taloudellisesta kaltoinkohtelusta ammattilaisten, päättäjien ja kansalaisten keskuudessa.</p>
<p>13. Rizzo, V.M., Burnes, D. & Chalfy, A. (2014) A Systematic Evaluation of a Multidisciplinary Social Work-Lawyer Elder</p>	<p>Esitellä systemaattista arviointiprosessia, jossa käytetään monimuuttujatekniikoita monitieteisen sosiaalityön ja</p>	<p>USA. Kvantitatiivinen tutkimus. Logistista regressioanalyysiä käytettiin satunnaisotoksen tapausrekistereistä</p>	<p>Monitieteinen sosiaalityön ja asianajajien lähestymistapa on onnistunutta. Tutkimuksen tulokset tukevat monialaisten mallien käyttämistä puuttuttaessa ikäihmisten kaltoinkohteluun. Erityisesti tutkimushavainnot tukevat integroitua malleja sosiaalityön ja oikeudellisten tieteenalojen välillä. Asiakkaat, jotka käyttivät JASA-LEAP-mallia, kokivat</p>

Mistreatment Intervention Model <i>Journal of elder abuse & neglect</i> 27 (1), 1–18.	asianajajien interventiomallin (JASA-LEAP) arvioimiseksi.	. (n = 250)	kaltoinkohtelun riskin pienentyneen. JASA-LEAP-interventiomalliin osallistuminen antoi suotuisia tuloksia tapausten päättymisen yhteydessä. Monialainen sosiaalityön ja asianajajien malli on onnistunut tapa puuttua ikäihmisten kaltoinkohteluun.
14. Storey, J.E. & Perka, M.R. (2018) Reaching Out for Help: Recommendations for Practice Based on an In-Depth Analysis of an Elder Abuse Intervention Programme. <i>The British Journal of Social Work</i> 48 (4), 1052–1070.	Tutkia ensimmäistä ja pitkäaikaisinta sosiaalityön interventio-ohjelmaa ikäihmisten kaltoinkohtelusta. Painottaa palveluiden ominaisuuksien analyysia, jotta voidaan tunnistaa suosituksia käytännöistä, jotka auttavat.	Kanada. Kvantitatiivinen tutkimus. Tutkittiin ikäihmisten kaltoinkohtelusta ilmoitettuja tapauksia vuosilta 2012-2014. Tapaukset olivat tyypillisesti taloudellisia tai emotionaalisia. (n= 164 tapausta)	Tulokset korostavat ikääntyneiden väärinkäytön moninaisuutta ja antavat selkeämmän kuvan ongelman laajuudesta sosiaalityön interventio-ohjelman kautta. Uhrin ilmoittavat harvoin väärinkäytöksistä; tätä pyrittävä lisäämään. Tarvitaan tiedon lisäämistä. Moniammatillisuutta korostetaan, jotta voidaan paremmin hallita tarpeita, tekijään liittyviä riskitekijöitä ja uhrin ja tekijän välistä suhdetta. Lisäksi suositellaan toimia uhrin ja ammattilaisen turvallisuuden parantamiseksi. Nopea puuttuminen ennaltaehkäisee riskitekijöitä ja on tärkeää, että ammattilaiset tunnistavat muiden institutionaaliset tuet oikeanlaisen avun saamiseksi.
15. Acierno, R., Steedley, M., Hernandez-Tejada, M.A., Frook, G., Watkins, J. & Muzzy, W. (2018). Relevance of Perpetrator Identity to Reporting Elder Financial and Emotional Mistreatment. <i>Journal of applied gerontology</i> 39 (2), 221–225.	Tutkittiin ikäihmisten kaltoinkohtelusta ilmoittamatta jättämisen syytä kansallisessa NEMS-tutkimuksessa, joista suurimmasta osasta ei ilmoitettu viranomaisille.	USA. Kvantitatiivinen tutkimus. NEMS-osanottajia tutkittiin 8 vuotta myöhemmin puhelimitse ja arvioitiin viime vuoden taloudellista ja emotionaalista kaltoinkohtelua, tekijän asemaa ja sitä, ilmoitettiin näistä jaksoista viranomaisille. Osanottajat olivat 68-vuotiaita ja sitä vanhempia. (n= 774)	Suurimmasta osasta perheen, ystävien tai tuttavien tekemästä taloudellisesta tai emotionaalista kaltoinkohtelusta ei raportoitu (verrattuna 33% vieraan tekemään kaltoinkohteluun). Syyt emotionaalisen kaltoinkohtelun ilmoittamatta jättämiseen keskittyvät suurimmaksi osaksi vastauksiin "ei halua julkisuutta" ja "ei halua saada tekijää vaikeuksiin", mutta johdonmukaista syytä jättää ilmoittamatta vieraan tekemästä kaltoinkohtelusta ei löytenyt .
16. Weissberger, G.H., Goodman, M.C., Mosqueda, L., Schoen, J., Nguyen, A.L., Wilber, K.H., Gassoumis, Z.D., Nguyen, C.P. & Han, S.D. (2019). Elder Abuse Characteristics Based on Calls to the National Center on Elder Abuse Resource Line. <i>Journal of applied</i>	Tutkii vuonna 2011 perustetun kansallinen ikäihmisten kaltoinkohtelun keskuksen (NCEA) toimimista julkisena yhteydenottotahona henkilöille, jotka etsivät neuvoja ikäihmisen kaltoinkohtelun tunnistamiseksi tai siitä ilmoittamiseksi.	Yhdysvallat. Kvantitatiivinen tutkimus. Tutkittiin soitettuja puheluita, joista 818 koski kaltoinkohtelua. Yleisin kaltoinkohtelun muoto oli taloudellinen kaltoinkohtelu. (n= 1939)	1939:stä puhelusta NCEA:lle 818 koskivat ikäihmisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua. Yleisin kaltoinkohtelun muoto koski taloudellista kaltoinkohtelua. Osa puhelusta tunnisti samanaikaisesti useita kaltoinkohtelun muotoja. Fyysinen kaltoinkohtelu tapahtui todennäköisesti toisen kaltoinkohtelumuodon kanssa samanaikaisesti. Perheenjäsenet olivat yleisimmin tunnistettuja tekijöitä.

<i>gerontology</i> 39 (10), 1078–1087.	Yhteydenotot tehty eri tavoin (puhelin, sähköposti tai sosiaalinen media).		
17. Acierno, R., Watkins, J. Hernandez-Tejada, M. A., Muzzy, W., Frook, G., Steedley, M. & Anetzberger, G. (2019). Mental Health Correlates of Financial Mistreatment in the National Elder Mistreatment Study Wave II. <i>Journal of aging and health</i> (7) 1196–1211.	Pyrkii osoittamaan vanhusen taloudellisen kaltoinkohtelun yhteyttä terveyden ja mielenterveyden ongelmiin.	USA. Kvalitatiivinen tutkimus. Kyselytutkimuksen tulokset, joissa ikäihmiset itse arvioivat tilannettaan. (n= 774)	Taloudellinen kaltoinkohtelu lisää merkittävästi mm. masennuksen, traumaperäisen stressihäiriön ja huonontuneen fyysisen terveyden todennäköisyyttä. Vanhuksen omien perheenjäsenten harjoittama kaltoinkohtelu aiheuttaa erityisen korkean riskin sairastua masennukseen.
18. Phelan, A., McCarthy, S. & McKee, J. (2018) Safeguarding Staff's: Experience of Cases of Financial Abuse <i>The British journal of social work</i> 48 (4), 924–942.	Pyrkii auttamaan sen ymmärtämisessä miten sosiaalityöntekijät ja muut ikäihmisen ”turvahenkilöt” hallitsevat/tunnistavat ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun ja sen haasteet.	Pohjois-Irlanti. Temaattinen analyysi. Ikäihmisten parissa työskenteleviä henkilöitä. (n=14)	Taloudellinen kaltoinkohtelu on merkittävä ikäihmisten väärinkäytön muoto. Sen haasteisiin vastaaminen vaatii monialaista lähestymistapaa ja uudistuksia esim. sosiaalisten ja kulttuuristen normien, lainsäädännön, politiikan ja käytännön työn aloilla. Ennaltaehkäisyyn ja varhaisen puuttumisen painottaminen ovat välttämättömiä. Sosiaalityöntekijöiden on tunnettava ilmiö ja työskenneltävä rakenteellisten tekijöiden parissa, jotka mahdollistavat ikäihmisten kaltoinkohtelun. Keskeisiä tavoitteita ovat tietoisuuden lisääminen taloudellisesta kaltoinkohtelusta ja kulttuuriset muutokset suhteessa perheen sisäisiin asioihin. Rikosoikeudelliset prosessit olisi saatava nopeammiksi.
19. Riederer, M.A. & Golding, J.M. (2020). Perceptions of plea bargaining in cases of elder financial abuse. <i>Journal of Elder Abuse & Neglect</i> 32 (3) 217–234.	Tutkittiin käsitteiksi ikäihmisten taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyvistä sopimuksista. Oikeudenmukaisuutta koskevat kehukset ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun tapauksissa. Hypoteesit: varastettu rahamäärä, uhrin ja syytetyn suhde, rangaistuksen tyyppi.	USA. Kvantitatiivinen tutkimus. Verkkokysely. Osallistujat rekrytoitiin verkossa. Kaikki osallistujat olivat vähintään 18-vuotiaita ja USA:n kansalaisia. (n=98 henkilöä)	Tulokset osoittivat, että osallistujat ajattelivat vankilaan liittyvän rangaistuksen olevan parempi. Pidempi vankeusrangaistus valittiin useammin ensisijaiseksi vaihtoehdoksi. Yleisesti halukkuus ilmoittaa kaltoinkohtelusta on korkeampi, kun havaitaan ero rikoksen vakavuuden ja annetun rangaistuksen välillä. Käsitusten välinen vaihtelu voidaan ymmärtää tyytymättömyydeksi nykyiseen rikosoikeusjärjestelmään.
20. Brown, M. T. & McNeal, M. H. (2020). Addressing elder abuse: service	Kaltoinkohdellut ikäihmiset saattavat usein vierastaa	Amerikka. Kvalitatiivinen tutkimus. Kaltoinkohdeltujat	Perinteisistä toimenpiteistä eroavat vaihtoehdot prosessit, jotka tuovat uhrin ja kaltoinkohtelijan yhteen ja pyrkivät korjaamaan heidän ihmissuhteensa, voivat ennaltaehkäistä

<p>provider perspectives on the potential of restorative processes. <i>Journal of Elder Abuse & Neglect</i> 32, (4), 357–376.</p>	<p>rikosoikeudellisia toimenpiteitä tai sosiaalipalvelujen puuttumista tilanteeseen. Tutkimus tarkastelee palveluntarjoajien näkökulmaa ja vaihtoehtoisten korjaavien toimenpiteiden mielekkyyttä.</p>	<p>n ikäihmisten kanssa työskentelevien palveluntarjoajien haastattelut. (n= 12 ammattilaista)</p>	<p>ikäihmisten sosiaalista eristäytyneisyyttä ja näin ollen myös hyväksikäyttöä.</p>
---	--	--	--